

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

1750

De Theologicis Disciplinis Liber Tertius In quo disputatur, quomodo Deus
inhabitet lucem inaccessibilem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83620)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER TERTIUS

In quo disputatur, quomodo Deus inhabitet lucem inaccessibilem.

Ο ΚΑΛΟΝ *Pul-*
chrum Plato, Philo-
ponus, & Schre-
velius dictum pu-
tant ἀπὸ τῆς καλῆς,
quod omnium ad
se vocet & alliciat
oculos animosque
afficiat voluptate:

idque S. P. Augustinus apposite expli-
cat cap. XIII. libri Confessionum sua-
rum quarti. Theologicum itaque sta-
dium percurrens, posteaquam eximiam
elegantissimamque Dei commemoravi
pulchritudinem, in quam spe & chari-
tate rationalis anima fertur, tamen il-
lecebris quandoque distrahitur cupi-

ditatum, ad eam progredior quæstio-
nem, cur dicatur Deus in priori Epistola
Pauli ad Timoth. VI. 16. habitare *lucem*
inaccessibilem, hoc est, ut subditur ē
vestigio, quam *nullus hominum vidit,*
nec videre potest. Cujus Apostolicæ sen-
tentia quoniam duplex sensus esse potest,
de naturali mentis humanæ facultate,
atque de supernaturali divinitusque con-
cessa; & insuper de statu mortalis vitæ,
& de illo, quem expectamus dissoluta
hujus habitationis domo, in Civitate
Sanctorum: plura inquirendi exhibetur
nobis occasio, in quibus deprimitur qui-
dem audacia nostra ab incomprehensibili
majestate, sed erigitur animus repro-
missæ sublimitate mercedis.

CAPUT I.

Deus nequit ab intellectu creato clare & intuitive videri
solo naturalis facultatis acumine.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. Solo naturali lumine nequit Deus ab
aliquo creato intellectu videri.

4. 5. 6. 7. 8. 9. Solvuntur objectiones.

10. Neque à Deo creari potest rationalis sub-
stantia extra naturæ ordinem, quæ Deum
naturaliter valeat intueri.

11. Solutio objectionis.

An Deus ab
intellectu
creato videri
possit.

VERTENTE quarto Ecclesiæ sæculo,
ut refert Hæresi LXXI. Epiph. &
LIV. Augustinus, Aetius & Eunomi-
us in tantam cæcitatem, & arrogan-
tiam prolapsi sunt, ut assererent, se Deum
perspicue virtute naturali intueri, ut
semetipsos, aliosque homines aspicie-
bant. Ab Eunomio dicti sunt illius fe-
ctarii Eunomiani, qui cum perversum
R. P. Berti Theol. Tom. I.

quoque dogma tenerent de Verbi cum
Patre dissimilitudine, Anomai sunt pa-
riter appellati. Hunc vero circa Dei
visionem supinum crassumque errorem à
Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, aliis-
que Patribus disertissime confutatum, in
inferiori Germania labente XIV. sæculo
recudere ausi sunt Beguardi anno 1311.
à Viennensi Concilio sub Clemente V.
damna

damnati. Execrantur Theologi omnes tam perniciosum superbumque errorem, Quicquitarum, ut aliqui putant, marcidum, putidumque fermentum. Sunt tamen aliqui è schola Theologi, qui productis quidem creaturis hanc ad videndum Deum naturalem facultatem inesse negant; sed alias posse produci arbitrantur alterius ordinis ac perfectionis, quarum vim ac potestatem manifestissima Dei contemplatio minime excedat. At pugnaciter in hos insistant ceteri cum numero, tum eruditione præcipui: horumque agmen ex nostro instituto sectantur Argentinus, Puteanus, la Fosse, Consonius, Landon, Florez, & qui poterat pro omnibus solus laudari, Romanus Egidius.

1. PROPOSITIO I. Solo naturali lumine nequit Deus ab aliquo creato intellectu intuitive videri.

Probatur. 1. ex ss Scriptura.

Attinet hæc propositio ad fidem. Et probatur 1. ex divina Scriptura: in qua habetur, Deum esse invisibilem, ut in 1. ad Timoth. 1. *Regi seculorum immortalis & invisibilis*, & cap. 6. *Quem nulus hominum vidit, nec videre potest*. Quæ verba ut demonstrat S. P. Augustinus Epist. cxiii. cap. 14. significant, *Deum invisibilem esse natura*. Certum quippe est supernaturalem Dei visionem minime repugnare. Item eadem Scriptura testatur, Dei manifestationem, quæ est bonorum operum retributio, non ad naturæ facultatem, sed ad gratiæ spectare beneficium, ut in Psalmo lxxxviii. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*, & ad Rom. vi. *Gratia Dei vita æterna*. II. Probatur ex PP. Origenes lib. 1. Periarchon cap. 1. *Mens, inquit, nostra ipsum per se Deum, sicut est, non potest intueri*. Ephiph. Hæresi lxx. *Deum quidem videri præsertim ab humana natura non posse fatemur*. Gregorius Nazianz. Orat. xxxiv. scribit, *nihil ad nos pertingere in hac vita de Dei notitia, nisi exiguum quendam rivulum, ac velut parvum magnæ lucis radium*. Atque ut aliquos proferam ex Latinis; Ambros. Comment. in Lucam c. 1. ait: *In potestate nostra non est Deum videre, sed in potestate illius est apparere*. Et S. P. Augustinus lib. xix. de Civit. Dei cap. xxv. *Sicut non est à carne, sed supra carnem quod jam facit vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere*.

2. Probatur 2. ratione.

Probatur insuper ratione: Ac primo quidem ut aliquod objectum videatur in se, requiritur ut illud sit præsens, & potentiam moveat, atque specialiter affi-

ciat. Hoc autem est discrimen inter spiritualia & corporalia, quod ista si præsentia sunt, latere non possunt, nisi alio animum potentior causa amoveat, vel oculus sponte clausus radios reprimat: nam oculis apertis, & non alienato animo ac sensu corpus coloratum ac debite proximum non videre non possumus. Spiritualia vero objecta adhuc in duplici sunt differentia: alia præsentia sunt, nec potentiam videntem movent, ut Angelus qui continuo nobis assistit, quem non videmus corporeis oculis; alia sunt præsentia, & movent potentiam videntem, ut Angelus operans videtur ab altero Angelo. Deus ubique est præsens, sed non ubique excitat, movetque specialiter intellectum, qui est veluti oculus spiritualis substantiæ, & ubicunque illum excitat, id facit pro suo lubitu, quoniam ad extra omnia libere operatur: unde præsens est damnatis ac demonibus, nec tamen videtur; præsens angelis, & animabus Sanctorum, & videtur, quoniam horum quidem in cælis, non illorum in inferno degentium movet, & excitat spirituales oculos, id est mentem atque intellectum. His positis ita propositionem demonstro. Ut aliquod objectum intuitive videatur, requiritur ut sit præsens, & moveat potentiam videntem: Nulla creatura tanta pollet virtute ut naturaliter istud efficere possit, quod Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat: Ergo nulla creatura potest naturali virtute Deum intueri. Prob. minor. Hoc discrimen intercedit inter Deum, & alia objecta; quod Deus ad extra semper libere agit, & libere movet potentiam, ideoque si nolit, nunquam videtur; alia vero objecta dum præsentia sunt, quandoque necessario operantur, & velint aut nolint latere non possunt: Creatura non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus non libere agat: Ergo non habet naturalem virtutem efficiendi, ut Deus præsens illius visivam potentiam specialiter moveat.

Probatur 2. Media, quibus ad visionem summi ac veri Dei pervenimus, non sunt in sola hominis potestate, sed à gratia, & à divino beneplacito principaliter dependent; sunt enim istiusmodi media fides, spes, charitas, observatio legis, & officia virtutum peracta, ut Catholica profitetur fides, Deo præmovere ac nobiscum misericorditer operante: Ergo à fortiori ipsa bonorum operum merces, & vita æterna, quæ est clara Dei visio, à Dei beneplacito ac liberalitate principaliter pendet.

Opp.

3. Probatur ulterius.

4. **Objectio 1.** Opp. 1. Qualibet potentia naturaliter proprium attingit objectum: Deus est objectum intellectus creati: Ergo intellectus creatus naturaliter attingit Deum. Prob. minor. Objectum intellectus est quodecunque verum, & intelligibile: Deus est summe intelligibilis, & verus: Igitur Deus est intellectus creati objectum.

Solutio. Resp. dist. majorem. Qualibet potentia naturaliter proprium attingit objectum, quotiescunque objectum naturaliter & necessario eandem potentiam allicit, excitat, movet; conc. quotiescunque objectum libere, & pro suo beneplacito afficit, excitatque potentiam; nego. Responso liquet ex dictis. Illud tantum adverto, Theologos omnes huic argumento respondere, potentiam ferri naturaliter in suum objectum naturale, non autem supernaturale, cujusmodi est Deus, qui omnium creaturarum rerum seriem ac perfectionem supergreditur. Id quidem vere, & sapientissime dictum est. Verum objectum supernaturale non solum ex superexcedente naturæ ordinem sublimique substantia metiri debemus, sed etiam ex spontanea, liberali, & nullatenus necessaria, debitaque manifestatione sui ipsius: ita ut nulla facultas creata naturaliter percipere possit, & manifesta visione intueri quiddam suapte natura tale est, ut possit libere, & pro lubitu voluntatis abscondi, sive intra, sive extra naturalium rerum constitutionem. Nam & secreta cordium intra naturalem ordinem continentur, nec tamen naturaliter sive ab homine, sive ab angelo cognosci possunt, eo quod eorum natura postulet, ut libere, & pro beneplacito manifestentur. Quod est esse supernaturale, ut Scholæ loquuntur, quantum ad modum cognoscendi, non quantum ad entitatem. Itaque id, quod asserunt Theologi, Deum esse supernaturalem, & aciem creatæ intellectionis subterfugere, verum est, nec à nobis revocatur in dubium; sed causam magis obviam nobis videtur proferre: ex qua consequitur, nec etiam ut Auctorem naturæ posse Deum intuitive videri, quia ut manifestetur facie ad faciem, absolute pendet à liberalissimo ipsius beneplacito.

5. **Instantia.** Dices cum Tournely: Hæc ratio, quam etiam assert Scotus, & quæ unice petitur ex parte Dei libere se menti nostræ conspiciendum exhibentis, nullam vim, & momentum habere videtur; ostendit enim duntaxat deesse aliquid ex parte objecti, non ex parte potentiae. Eo fere modo, quo habens oculos sanos

objectum longe distitum videre non potest, non ob deficientiam virium in oculo, sed ex defectu sufficientis præsentiae objecti. At intellectus creatus non ex sola distantia objecti, sed ex natura sua incapax est videndi clare & intuitive ipsum Deum.

Sed hæc nullatenus nos urget; nam, quidquid sit de Scoti sententia, nos ex parte intellectus nullam intrinsecam ac supernaturalem virtutem ab objecto distinctam necessariam esse arbitramur, ita tamen, ut objectum intime præsens vivide excitet intellectum, ut illud valeat manifesta animadversione percipere: quam excitationem supernam qualitatem animæ impressam, & lumen gloriæ appellamus; ideoque si objectum intime præsens sit, & moveat, afficiatque potentiam, habetur quiddam ex parte intellectus ad claram visionem Dei prærequiritur.

6. **Opp. 2.** Naturaliter homo proprium finem assequi potest: ultimus finis hominis est visio beatifica: Ergo, &c.

Solutio. Resp. transmissa majori, (nam respondere commodè possumus hanc esse sortem creaturæ rationalis, ut beneficio Creatoris sui ordinata sit ad altissimum finem, quem assequi tantum valeat supernaturalibus suffulta auxiliis,) dist. minorem: Visio beata est hominis finis ultimus naturalis, id est necessario alliciens, necessario propositus, necessario rationem ac voluntatem præmovens, nego: est finis supernaturalis, scilicet pro Divino beneplacito nobis propositus, & libere & gratuito sui desiderium excitans, movensque rationem, concedo.

7. **Urgetur.** At, inquires, naturaliter appetitur beatitudo.

Solutio. Quidam respondent distinguere propositionem: beatitudo naturæ conveniens, quæ sita est in perfecta cognitione abstractiva Dei, quam naturaliter excitant ideæ congenitæ, & creaturæ necessario dependentes à prima causâ; conc. beatitudo supernaturalis, scilicet manifesta visio intuitiva, quæ est beneficium gratiosum ac liberrimum Creatoris, nego. Quod si persistas: Ex cognitione abstractiva exoritur desiderium visionis intuitivæ; distinguunt eodem modo propositionem: ex cognitione abstractiva exoritur desiderium & appetitus visionis intuitivæ, si abstractivè cognoscitur objectum necessario & naturaliter potentiam afficiens; concedo: ita enim dum video imaginem ac picturam, excitatur in me desiderium videnti prototypum, si naturaliter videri possit, nec pro suo beneplacito sese abicon-

dat ac manifestet. Ex cognitione abstractiva exoritur appetitus visionis intuitivæ, si abstractivè cognoscitur objectum sese pro suo lubitu manifestans, nego; loquendo de appetitu rationabili, atque, ut inquiunt, efficaci. Et enim abstractivè video alterius hominis cogitationes, deprehendo enim ex ipsa exteriori compositione aliquid velle, aliquid cogitare. Attamen, quia manifestatio internarum cogitationum ab ejus libertate dependet, & talis est illarum cogitationum natura, ut non valeant naturaliter innotescere: an non imprudens essem, & ratione destitutus, si videns hominem cogitantem vellem efficaciter ardentissimoque desiderio ipsas scrutari & intueri internas cogitationes? Ita ex cognitione Dei abstractiva nequit oriri desiderium aliquod efficax ac prudens intuitivæ visionis, quæ est liberum Dei, & gratiosissimum beneficium; si intra naturalis virtutis continemur angustias: nam facta hypothesi, quod Deus visionem illam clarissimam preparaverit diligentibus se, idque ad inflammanda fidelium suorum corda dignatus fuerit revelare, jam ipsa visio prudentissime appetitur, & fideliter expectatur.

Oppugnatio
alia & solutio.

Verum respondent alii, inesse quidem homini ad plenam perfectamque beatitudinem, quæ sita est in visione unius Dei, veri Dei, summi Dei, naturale pondus amoris, & innatam inclinationem; eo quod rationalis creatura referens in se Divinam imaginem in nullo creato bono possit quiescere, & ex cognitione abstractiva magis excite- tur videndi Dei desiderium. Quæ opinio magnam verisimilitudinem habet, & utrum præcedenti sit præferenda, aut quo veritatis loco utraque tenenda sit, lib. xii. disputabitur. At qui insitum hunc supernaturalis visionis appetitum propugnant, docent non posse expleri, nisi auxiliis gratiæ rationalis substantia ad tantam finis sublimitatem evehatur. Videtur enim exemplo animæ separatae, quæ dum sit forma corporis suapte natura illius appetit unionem, dari naturalem inclinationem ad terminum, qui solis inspectis naturæ viribus nequit haberi, qualis utique est mortuorum resurrectio. In horum ergo sententia concedo ex cognitione abstractiva magis incitari humanam mentem ad Divinam substantiam videndam, ut lib. 3. contra Gentes cap. 50. etiam S. Thomas affirmat: sed nego posse absque supernaturali virtute tale desiderium satiari.

8. Opp. 3. Affulget singulis hominibus
Objectio 3. Divinum lumen indistinctum ab ipso

Deo, per quod de rebus mutabilibus firmissime judicamus; ut abunde ostendimus libro primo: Ergo ipsum Deum perspicue intuemur.

Solutio.

Resp. dist. ant. Affulget nobis Divinum lumen à Deo indistinctum, tanquam idea exhens incommutabilem veritatem, quam per speculum & in anigma referunt etiam singularum rerum rationes, concedo; Affulget tanquam objectum excitans ad claram sui contemplationem, nego. Quomodo Deus possit esse intime præsens per modum luminis, & non per modum objecti eodem i. libro explicavi exemplo hominis scenicas representationes spectantis. Sed cum sit res valde obscura, & ad sententiam nostram maxime conducatur, si majori claritate exponatur, addam nonnulla. Principio visio intuitiva Dei exigit, ut videatur divinitatis plenitudo simul, & non per partes, nam Deus cum sit simplicissimus participiter videri non potest ea visione, quæ sit visio Dei ut est in se. At lumen Divinum intime præsens per modum ideæ efficit, ut ad occursum unius creaturæ judicemus de bonitate, quam nobis naturaliter exhibet quod est honestum & aptum, ad occursum alterius judicemus de magnitudine, quam nobis objicit aut corpus, aut animus. Judicamus vero per ideam ingentem bonitatis & magnitudinis: sed hanc, quæ Deus est, cognoscimus ex parte, quia illic bonitatem, illic magnitudinem intuemur. Quapropter etiam si adit nobis idea summi boni, & lumen incommutabile, non illud videmus intuitive, quia, ut ait Apostolus, 1. Corinth. 13. *ex parte cognoscimus*: atque, ut inquit S. P. Augustinus Tract. xxxv. in Joan. *est quidem præsens Divinus ac lucidissimus sol, sed radius per obliqua, & per anfractuosa ad cor tenebrosum missus est*. Deinde visio intuitiva requirit, quod procul tenebræ & caligines mentis abscedant. Quamquam vero præsto nobis est Divinum lumen, non tamen removel phantasmata, & ærumnose hujus vitæ imagines ac simulacra, quæ veluti vapores ac procellæ serenæ mentis cælum obtenebrant. Ergo nisi Deus intelligibilis sol procul hanc tenebrarum illuvionem expellat, quod repromisit se in caelesti Patria largiturum; tamen cuncta ejus lumine videamus, ipsum intueri non possumus, quemadmodum in densa insipientium nubium caligine, ad est equidem lux solis, cujus ope corpora cernimus, solis tamen splendidissimum orbem non intuemur. Denique per

per ideam ingentiam videmus Deum esse veritatem incommutabilem, justitiam, legem aeternam, quæ facile intelligitur ex signato super nos lumine vultus Domini: at in visione intuitiva videbimus Deum sicuti est. Quid autem sit, videre in se Deum sicuti est, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Itaque visio Dei intuitiva præter Dei præsentiam habet aliquid in se præstantius, & inexplicabile, quod est liberalissimum Dei beneficium tanto explicatu difficile, quanto promittitur ex Divinæ majestatis thesauro. Legitur Julianum Pomerium lib. 1. de vita contemplat. cap. 2. & Thomassinum lib. vi. Th. D. cap. xxi. num. 13.

9. **Objectio 4.** Opp. 4. Augustinus lib. x. de civit. Dei cap. 22. ait, *solum peccatum causam esse, cur Deum non videamus.* Ergo creatura innocens Deum naturaliter videret.

Solutio. Resp. dist. antec. solum peccatum est causa, cur Deum non videamus, causa moralis, quatenus nos privat gratia sanctificante, qua obtinetur finis supernaturalis ad quem beneficio Creatoris fuimus ordinati, co. causa physica, quæ nos privat penitus intelligentia, quam misericordissimus Deus gratuita liberalissimaque beneficiorum suorum participatione potest ad se convertere, & perenniter explere, nego. Est etiam peccatum alio sensu causa cur Deum non videamus. Nam si sermo sit de visione abstractiva, qua Deum videmus dum ambulamus per fidem, peccati poena est cæcitas mentis, in qua ei corporaliū rerum imagines ita obversantur, ut ejus aciem non quidem extinguant, sed comprimant tamen, ac retardent; quum è contra Adamo ante lapsum vis intelligentiæ adestet jugis & splendidior, cujus ope posset summis rebus intendere, nullo phantasmatum fluctu, ac terrenarum curarum æstu turbatus. Si vero de visione loquamur intuitiva, quæ nobis in patria repromissa est, ea ob peccatorum maculas privamur, quoniam hanc mundis corde paratam esse Divina testantur eloquia.

10. **Propositio 2.** PROPOSITIO II. Neque à Deo creatura potest rationalis substantia extra naturæ ordinem, quæ Deum naturaliter valeat intueri.

Probatur. Hanc quæstionem, quam Scholastici amplissimam, difficillimamque reddiderunt, ex jactis fundamentis habes resolutam. Etenim nulla creatura quantumvis perfecta efficere potest, ut Deus sibi præsens sit per modum objecti, &

illius mentem moveat, nisi id pro suo beneplacito velit: Atqui ut Deus videatur intuitive necesse est, ut Deus per modum objecti sit præsens: Ergo nulla creatura quantumvis perfecta potest naturaliter Deum videre.

Oppones: Dari potest accidens supernaturalis, qualis est gratia, & virtutum theologalium habitus: Ergo dari potest supernaturalis substantia: Supernaturalis substantia posset virtute sua Deum intuitive videre: Igitur, &c.

ii. **Oppositio.**

Resp. dist. ant. potest dari accidens naturale, creaturarum conditioni naturaliter debitum, nego: sponte, & ex Divina liberalitate collatum, concedo. Et distingo cons. Ergo potest dari substantia supernaturalis, quam Deus naturaliter debeat in sui visionem movere, nego consequentiam: quam Deus in sui visionem moveat gratuito & libere, concedo consequentiam, & nego suppositum; ea enim substantia, quæ videret Deum motione ejus liberali, gratuita, & nullatenus debita, non esset revera supernaturalis; nec naturali, sibi que indita virtute videret ipsummet Deum.

Responsio.

Hæc respondeo, ut evitetur modo quæstio de supernaturalibus auxiliis, atque habitibus, quæ sunt quidem accidentia, & intrinsece inhaerent, sed non sunt fortasse mortuæ illæ qualitates, quas Theologorum vulgus invexit. Nam gratiam actualem quidam cum Suaressio in intima Dei assistentia sitam esse contendunt, quidam in actionibus indeliberatis ab ipso Deo præmovere perfectis, quidam in Dei motione quemcumque actum etiam indeliberatum præcedente: & qualitatem illam adhuc pluribus incompertam etiam Thomistæ aliqui rejecerunt, præsertim Joannes Gonzalez scriptor in hoc argumento clarissimus. Gratia itaque actualis est procul dubio naturale accidens respectu rationalis creaturæ, cui Divina misericordia confertur, sed non est entitas parva, vel magna ab ipso Deo, ejusque concursu ad opus salutare distincta. Habitualis vero est ipsa participatio Divinæ naturæ, sive forma, & modus quidam vitalis à Deo in anima excitatus, eique inhaerens, à quo recte ordinata & justa fit permanenter, & unde confurgit in eadem anima vis, & facultas merendi, necnon promptius ac rectius supernaturaliter operandi, ipso Deo, ut diligentibus se spondit, apud eam veniente, & mansionem faciente, atque peculiari gratia vigorem extraordinarium superfundente. Hoc sensu dantur

dantur accidentia supernaturalia. Quæ, cum sint à Deo, vel ab ejus operationibus indistincta, non patiuntur à nobis etiam admitti rem aliquam per se subsistentem, sejunctam à Deo, & supra naturæ ordinem constitutam. Cujus repugnantiam abunde probat argumentum, quod suppediat Augustinus lib. 11. de Civit. Dei cap. 2. dicens: *Quamvis non omnis beata possit esse creatura; ea tamen quæ potest, non ex se ipsa potest, quæ ex nihilo creata est, sed ex illo, à quo creata est.* Ex quo igitur

creatura sit ex nihilo, non potest natura sua esse beata, neque naturaliter eas perfectiones habere, quæ ordinem universæ naturæ superexcedunt. Atque ne vager longius: Detur substantia quæcunque possibilis. Habetne Deus aliquid dependentiæ ab hujusmodi substantiæ vi intellectrice? Minime gentium. Ergo, inquit Emmanuel Maignan Ph. sacræ cap. xv. Prop. 111. nullam habet intellectus divino inferior aciem tam perspicacem, ut ejus aspectui Deus se non valeat subtrahere.

CAPUT II.

Quod potest supernaturali lumine gloriæ rationalis Creatura Deum intueri, non autem illum comprehendere.

SUMMARIUM.

3. 4. 9. Intellectus creatus superno aliquo lumine circumfusus potest Deum, ut in se est, intueri.
4. 5. 6. Solvuntur objectiones.

7. 8. 9. 10. Intellectus creatus Deum videns non potest illum comprehendere.
11. 12. 13. Solvuntur Objectiones.

AN supernaturaliter rationalis creatura Deum intueri, vel comprehendere possit.

IN ALTERVM è diametro oppositum Eumenianis errorem septimo Christiani nominis sæculo inciderunt Armeni, qui intellectum creatum neque superno suffultum lumine posse clara Dei visionē frui præfractæ negaverunt. Quorum hæresim luculenter perstringit lib. xiv. cap. 1. Radulphus Archiepiscopus Armacanus. His vero accesserunt, imperante Andronico Juniore, & Joanne Cantacuzeno, Thessalonicenses Monachi Palamitæ, contra quos steterunt Barlaamus & Acindynus, ut diximus cap. v. præcedentis libri. Non enim putandum est, Barlaamum pluribus Græcorum Pseudosynodis damnatum partibus adhæsisse Palamæ, ejusque gregalium, ut ex Leone Allatio male refert Theologus alias accuratissimus Tract. de Vis. Dei quæst. 1. dub. v. pag. 155. Asserebant autem Palamitæ isti, divinam essentiam, cum sit lux inaccessibilis, videri à beatis tantummodo in quodam lumine increato & à divinitate diffuso ipsis etiam corporeis oculis aspectabili, eo ferme pacto, quo sol, in quem non possumus aciem figere oculorum, in radiis à se emissis conspiciatur. Horum Græcorum hæresis sequenti exagitabitur capite, in quo de lumine gloriæ disputabitur. Nunc vero cum omnibus orthodoxæ sententibus sit,

Aperte probatur 1. ex Dei verbo. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt:* inquit Matth. cap. v. 8. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem:* Apost. 1. ad Corinth. cap. xiii. 12. & ibidem, *Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* 1. Joannis iii. 2. Et similiter de Angelis ait D. Matth. xvi. 10. *Angeli eorum in celis semper vident faciem patris mei, qui in celis est.* Quibus apertissimis divinarum Scripturarum re-promissionibus accedit definitio Florentini Concilii Sess. xxvi. in decreto unionis, & Benedict. XII. in Extravaganti, *Benedictus Deus.* Ubi decernitur, exutas corporibus Justorum animas Divinam essentiam facie ad faciem videre.

Firmatur propositio 1. P. auctoritate. Quos inter Irenæus lib. iv. cap. 37. *Hominines, inquit, videbunt Deum, & vi. ex Patribus, vent per visionem, immortales facti, & pertingentes usque ad Deum Ille autem volens videtur ab hominibus, à quibus vult, quando vult, & quemadmodum vult.* Clemens Alex. lib. v. Strommat. *Perspicuum est enim, nullum unquam vitæ suæ tempore posse Deum perspicue comprehendere. Qui autem sunt mundi corde, Deum videbunt, postquam extremam perfectionem attigerint.* Comprehendere autem, ait Clemens, id est, clare percipere & intueri, quod in præsentia vita aut nulli, aut paucis clares-

Prebatur intellectum creatum superno lumine Deum, ut in se est, intueri posse.

2.

Probatur 2. ex Patribus.

1. PROPOSITIO I. Intellectus creatus superno aliquo lumine circumfusus potest Deum, ut in se est, intueri.

xac

xat concessum est. Gregorius quoque Nazianzenus orat. xx. a Beatis ait, *Sanctam ac beatam Trinitatem videri purius, ne perfectius.* Idem tradunt Latine Doctores Ecclesiae: Ambrosius Comment. in Lucam l. iii. Novatianus de Trinit. cap. 26. Magnus Gregorius lib. xviii. Moralium cap. 28. Prosper de vita contemplativa cap. 4. Bernardus serm. iv. in Festo omnium Sanctorum. Sed omnium disertissime Augustinus Epist. 111. & 112. Nec non lib. xii. de Gen. ad lit. 26. xxi. de Civit. Dei cap. 29. Tractatu xxv. in Joan. & alibi. Unum tantum locum ex Epist. cxii. recitabo. Si quæris, utrum Deus possit videri? Respondeo: Potest. Si quæris, unde sciam? Respondeo, quia in veracissima scriptura legitur, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbant, & cætera talia.* Si quæris, quomodo dictum sit invisibilis, si videri potest? Respondeo, invisibilem esse naturam; videri autem cum vult, sicut vult. Si quæris, utrum etiam sicuti est possit aliquando videri? Respondeo, filius hoc esse promissum, de quibus dictum est: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Si quæris, unde eum videbimus? Respondeo, unde Angeli vident, quibus tunc erimus æquales, id est, in celis videbimus. Scriptum est enim: *Angeli eorum in celis semper vident faciem Patris, qui in celis est.*

3. Probatur denique Theologica ratione. Potest homo per gratiam consequi ultimum finem suum, æternamque vitam, ac repromissam sibi perpetuam beatitudinem: Ultimus finis, sempiterna vita, atque repromissa beatitudo est visio divinitatis in se: Ergo potest homo per gratiam in se ipsa divinitatem conspiceret. Augustini est consecutio ista laudato nuper libro de Civit. Dei, ubi ait: *Premium itaque fidei nobis visio ista servatur.* Et i. Confess. i. *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

4. Opp. i. Sacrae literæ aperte testantur Deum invisibilem esse, & inhabitare lucem inaccessibilem; ita nempe Apostolus in i. ad Timoth. i. v. 17. & vi. v. 1. Deinde hanc soli Filio privilegii tribuunt prerogativam, ut ipse solus noverit Deum Patrem, dicente Matth. cap. xi. 27. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius.* Et Joan. vi. v. 46. *Non quia vidit quisquam Patrem, nisi is, qui est a Deo; & cap. i. v. 18. Deum nemo vidit unquam: Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Demum nec etiam Angelis facialis, ut appellat

R. P. Berti Theol. Tom. I.

lant, Dei visio conceditur, quandoquidem ejus anguntur desiderio: ait namque Petrus Epist. i. cap. i. 12. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Stant ergo contra assertum istud momenta Verbi Dei scripti luculentissima.

Resp. nego consequentiam. Primo enim ab Apostolo dicitur Deus invisibilis, quoniam neque oculo corporeo cerni potest, neque naturali cujusvis intellectus acumine, neque visione comprehensiva, de qua postmodum. Quia nec ista testimonia falsa esse possunt, beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et, Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: negare non possumus filios Dei visuros Deum: ait S. P. Augustinus Ep. 111. Ubi probat, Deum ab Apostolo appellari invisibilem, divinamque lucem inaccessam, propterea quod non videtur in hoc sæculo, & in altero non nisi oculis cordis, mente scilicet, & affectu. Filio autem soli perfecta Patris notitia idcirco tribuitur, quoniam ipse in paternò consistit sinu, & exquisitam habet, perfectissimamque cognitionem: vel quoniam cum Patre habens cum divinitatis, tum scientiæ unitatem, quidquid ei erat placitum & ejus consonum voluntati, intimus corde pernoxit: vel demum quia Filius primus omnium cæli portas referavit, nulli patentes, nisi quibus Patrem, fideique mysteria interioris gratiæ revelaverit illustratione. Quæ omnia ex Evangelicis verbis sunt manifesta: nam Matth. xi. hæc leguntur: *Neque patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Et Joannis vi. statim sequitur: *Qui credit in me, habet vitam æternam.* Quamquam eo loco affirmat, neminem Patrem vidisse suum, contra Judæos hæc submurmurantes: *Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Qui de cælo descendit?* Verba denique Petri Epist. i. si referantur ad Christum, vel ad Spiritum Sanctum, significant, angelos gaudere de Christi glorificatione vel summa cum voluptate Spiritum Sanctum cum Patre Filioque intueri, non eo desiderio, in quo est anxietas, sed eo desiderio, quod in completa satietate semper accenditur, prout exponit Hom. viii. in Ezech. Magnus Gregorius. At si referantur ad Fidei Sacramenta, ut plures contendunt, quod Græca, & Syriaca habeant constanter, *In qua, &c. non, in quem, &c. &c.* prout & in Latinis nonnullis legitur, atque apud Ambrosium lib. iv. de Sacram. cap. 2. & Isidorum Pelusiotam lib. i. Ep. 119. Estium quoque

Solado

Obiectio

Summa

Obiectio

R

Com

Comment. in hunc locum, Hugonem Grotium, &c. tunc apertissimus videtur sensus, Angelos magnopere exoptare Christianæ Fidei incrementum, & summo cum gaudio conspiciere præcognitam hominum redemptionem, dignitatemque Evangelii: de quo ait Paulus in 1. ad Timoth. 3. 16. *Et manifeste magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.*

5. **Objectio 2.** Opp. 2. Deus, cum sit infinitus, esse non potest creatæ ac finitæ potentiæ objectum; debet enim inter objectum, & potentiam aliqua dari proportio: Intellectus rationalis creaturæ est finita, ac limitata potentia: Ergo Deus nequit esse istiusmodi intellectus objectum.

Solutio. Resp. dist. maiorem: Deus non potest esse objectum creatæ ac finitæ potentiæ, naturali virtute sibi indita ac propria operantis, concedo: intima Dei omnipotentia, ejusque virtute illam præmovere & elevante, prodeuntis in actum, nego. Deus non est objectum intellectus creati per naturales vires percipientis, atque intuentis, sed ut videat abstractivè incommutabilem veritatem, eget divino lumine intime illustrante, rectamque veri notionem exhibente; atque ut videat in se, & facie ad faciem, indiget eodem lumine nedum illustrante, sed etiam per modum objecti specialiter concurrente, & intellectum vividius excitante. Quod vero naturalis potentia supernaturali suffulta virtute extra naturalem rerum sphaeram exire valeat, revocari non potest in dubium, quum credere, diligere, & vitam æternam præmereri, quod perficere non possumus naturaliter, non sit nobis impossibile accedente auxilio divinæ gratiæ, & speciali Dei præsentia, & concursu.

6. **Instantia.** Insurges: Corporeus oculus, ut videbimus infra, nulla supernaturali virtute elevari potest ad videndum in se, non dico Deum, sed nec Angelum: Atqui major est distantia inter intellectum creatum & Deum, quam inter oculum & angelum: Ergo, &c.

Solutio. Resp. Causam, cur oculus corporeus Angelum, aut Deum in se videre nequeat, petendam minime esse à potentiæ visivæ finitate, sed à modo, quo objectum attingit. Fit enim visio per hoc, quod radii à re corporea exeuntes retinam feriant, & tot pressiones in nervi optici latitudinem imprimant, quot sunt diversi colores, aut diversi lumi-

nis gradus in omnibus partibus objecti. Quam retinæ latitudinem, pressionemque incidentium radiorum, speciem vocant, imaginem, ac similitudinem rerum corporearum: atque ita fit visio incisione, & refractione radiorum per quam retinæ capillamenta motuumque oriuntur excitationes, quarum occasione perficitur animæ sensus. At spiritualia non horum impressione simulatorum, sed in seipsis, dummodo menti sint præsentia, conspiciuntur. Itaque dist. ma. Corporeus oculus elevari non potest ad videndum in se Deum, vel Angelum, propterea quod sit potentia finita ac distans à Deo vel Angelo, nego, propterea quod visus natura sua sit sensus, ac perceptio in sola imagine, ac simulacro corporalis objecti radiorum ordinata incidentia depicto, nervorumque motione ad mentem delato, concedo. Huc spectat responsio scholarum trivio petita, inter oculum & Deum nullam esse proportionem neque *entitatis*, neque *habitudinis*.

Est tamen quorundam Philosophorum sententia, præsertim Maignani Philosophi Nat. cap. xxxiii. & Antonii le Grand part. iii. cap. ix. posse Deum, vel Angelum oculis corporeis cerni etiam absque ullo assumpto corpore. Cum enim res corporeæ nullam aliam agendi vim habeant, quam ut moveant localiter; substantiæ spirituales videri possunt oculo corporis, si omnes motus exerceant, quos exercet, dum videtur, substantia corporea. Atque, inquirunt, hoc modo expeditius intelligitur, quomodo angeli se visui mortaliū exhibeant, statimque abscondantur, videlicet movendo organum, lucemque flectendo, ut flecteret ac moveret corpus assumptum; & pro sua voluntate hujusmodi motiones omittendo, quod est sese hominum visui subtrahere. In quorum sententia ad argumentum respondetur, non repugnare quod Deus videatur ab intellectu creato & finito, licet sit increatus, & infinitus, quoniam videtur modo finito; quemadmodum licet sit incorporeus, videri potest ab oculo, quoniam videtur modo corporeo. Neque, si hæc concedantur, sequitur, Deum videri posse oculo corporis in se, & facie ad faciem, quoniam videre modo corporeo, non est videre in se, sed videre in simulacro & imagine picta, ut diximus, in latitudine retinæ.

PROPOSITIO II. Intellectus creatus Deum videns non potest illum comprehendere. 7. **Propositio 2.**

Com-

Notandum
de compre-
hensionis no-
mine.

Comprehensionis nomine non qualemque cognitionem, sed plenissimam hoc loco intelligimus; nam S. P. Augustinus Epist. 112. ad Paulinam cap. 9. ait: *Aliud est enim videre, aliud est totum videndo comprehendere; quandoquidem id videtur, quod praesens utcumque sentitur: totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt: sicut te nihil latet praesentis voluntatis tuae, circumspicere autem potes fines annuli tui.* Ex gra. duo posui, quorum alterum ad mentis obtutum, alterum ad corporales oculos pertinet. Et serm. xxxviii. de Verb. Dom. alterum profert exemplum de homine, cujus videmus faciem, non autem illum comprehendimus, quod uno eodemque tempore faciem ac dorsum nequaquam aspicimus. Requiritur autem ad comprehensionem, ut praeter essentiam rei tota illius cognoscatur efficientia, & quilibet effectus, qui potest inde manare; id est tam ea, quae *formaliter*, quam ea, quae *eminenter*, dicuntur inesse. Atque ita, ut comprehendatur sol, non sufficit lucem, caloremque percipere; sed etiam quidquid ejus continetur potestate ac virtute, aurum, lapides, plantas, & corpora alia, quorum habet vim effectricem. Ad comprehendendum itaque Deum opus est, ut cognoscantur universa, quae ipsius scrutatur intelligentia, aut potest infinita virtus producere. Alii Theologi comprehensionem diversimode accipiunt: sed illam hoc modo explicant fere omnes nostri, itemque Vasquesius, & Petavius, qui lib. vii. cap. 4. plura illorum, qui scripserunt contra Anomaeos, ad comprehensionis naturam illustrandam recitat testimonia.

8. Probatur 1. Propositio ex sacris literis; quum Job cap. xi. 7. habeatur: *Forstam vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?* Eccl. xxxv. 26. *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Ad Rom. xi. 33. *Incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus.* In quibus notandum est, ita Deum incomprehensibilem dici, ut nullibi asseratur, quod plane comprehendi possit, non sicut dicitur invisibilis, quod non asseritur ubique & constanter, sed visio ipsius saepius promittitur: quod argumento est non videri nativa creati intellectus virtute, videri tamen per gratiam. Concilium quoque Lateranense cap. *Damnatus*, approbat, & definit, *Deum esse*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

summam quandam rem incomprehensibilem.

Tradunt id unanimi sensu Ecclesiae Patres. S. Epiphanius haeresi lxx. *Cum invisibile illud, inquit, infinitum aspicit, non quatenus infinitum est illud intuetur; sed quantum illius, quod imbecillum est, natura capere potest.* Quod comparatione illustrat hominis per angustum foramen calum aspicientis, qui totam non videt illius altitudinem atque extensionem. Chrysostomus Hom. iv. contra Anomaeos: *Dei exquisitam comprehensionem habere non potest Angelus, aut ulla creatura.* Et S. P. Aug. serm. cxvii. alias xxxviii. de verbis Dom. *Si enim comprehendis, non est Deus. Sit pia confessio ignorantiae magis, quam temeraria professio scientiae. Attingere aliquantulum mente Deum magna beatitudo est; comprehendere autem omnino impossibile.*

Probatur demum ratione. Tunc comprehenditur objectum, quando nihil latet videntem, quando cum amplitudine rei cognitae mentis aequatur cognitio, quando percipitur quidquid in re objecta continetur, & ab ea potest effici; quam comprehensionis ideam supra explanavi, illamque erudita tradit antiquitas, neque eam rejicit D. Thomas in iii. contra Gentes cap. 56: Atqui non potest intellectus creatus & finitus haec omnia percipere, cum latitudinem ha. eant infinitam, neque certus sit divinae potentiae ac virtutis terminus, sed procreari possint perfectiora in infinitum effecta: Non ergo potest mens finita & creata Deum comprehendere. Confirmatur: Ambrosius lib. v. de Fide cap. 7. Hilarius libro 9. alique Patres demonstrant Filii divinitatem, quia in eo thesauri omnes sapientiae, & scientiae Dei sunt absconditi, novitque numerum omnium saeculorum, suorumque operum virtutes omnes, & causas: Si ergo ad hanc sapientiae plenitudinem quis pertingeret, possemus argumentatione simili demonstrare, hunc esse ejusdem cum Deo summam perfectissimaeque substantiae.

Opp. 1. Beati vident Deum ut est in se, cognoscunt non ex parte, sed quemadmodum cogniti sunt, noscunt supereminentem charitatem scientiae Christi, implentur in omnem Dei plenitudinem, scutuntur, quae sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Haec omnia divinarum Scripturarum sunt verba. Igitur Beati Deum revera comprehendunt.

R 2

Resp.

9.
Probatur
ex Paribus.

10.
Probatur
ratione.

11.
Obiectio I.

Solutio.

Resp. nego conf. Potest enim objectum aliquod videri in se, & facie ad faciem, tamen si minime tota ejus latitudo percipiatur, ut constat allatis exemplis hominis videntis per angustum foramen cælum, & intuentis faciem alterius hominis. Potest quoque totum videri objectum, & non ex parte, licet non comprehendatur, quando scilicet nihil latet videntem eorum, quæ *formaliter* sunt in re objecta; sed non attinguntur quæcunque ab ipsis pendent efficientia, ut explicavi comparatione videntis totam etiam, splendidissimamque lucem solis. Potest cognosci, Dei bonitatem latissime in omnes homines se diffundere, & ex infima depressione miserrimos sublevare, quamvis hanc bonitatis amplitudinem, fundumque non possimus metiri, sicuti videmus è sublimi specula maris vastitatem non inspecto opposito littore, quo circumscribitur, & aquarum gurgite, quo impletur. Potest denique anima in plenitudinem immitti, & omni gaudio prorsus expleri, etsi totam non comprehendat divinitatem; ut potest vas in aquam totum immergi, eaque plenum fieri, etiamsi capere solum possit minimam copiam aquarum.

12.
Objectio 2.

Opp. 2. Beati totum Deum ita vident, ut nihil eos lateat: Videre objectum, ita ut nihil lateat videntem, est illud comprehendere: Ergo Beati Deum comprehendunt. Ma. pr. Non potest res simplicissima, & carens partibus in se, & dilucide conspici, quin tota videatur: Deus est res simplicissima & carens partibus: Ergo &c.

Solutio.

Resp. dist. ma. Nihil eos latet earum perfectionum, quæ sunt in Deo *formaliter*, concedo; quæ sunt in Deo *eminenter*, nego. Constat responsio ex dictis. Sunt qui his, ac similibus argu-

mentis respondent, comprehensionem requirere æqualitatem & commensurationem cognitionis cum objecto, nempe, ut istud cognoscatur secundum omnes perfectionis suæ gradus. In quorum sententia, etsi Dei videretur plenitudo extensive, non foret tamen visio vere comprehensiva, quod non esset hujus cum re objecta adæquatio. Sed cum istud scholarum dogma improbant eruditi viri quamplurimi; satius erit, si hac recente missa opinione, jamdudum impressis vestigiis gradiamur.

Dices: Beati Divinam vident omnipotentiam: Divina omnipotentia connotat omnia quæ produci possunt à Deo, & quæ in eo continentur eminenter. Ergo Beati vident & ea, quæ sunt eminenter in Deo, atque illum comprehendunt.

Resp. eodem modo dist. majorem: Vident Divinam omnipotentiam in se, id est divinitatem, ejusque vim effectricem creaturarum, conc. vident Divinam omnipotentiam secundum id, quod eminenter præcontinet, nimirum quasque perfectiones creaturarum, quæ produci possunt à Deo, subdistinguo, communi quadam ac generali perceptione, quam efficit idea omnipotentis, conc. peculiari ac distincta, quæ proficiscitur ab idea exhibente in particulari perfectionem singularum creaturarum, quas ipsa connotat omnipotentia, nego. Scilicet ut videas sapientiam, providentiam, omnipotentiam, aliaque Dei attributa, sat est intueri divinitatem, quæ intelligit quidquid verum est, operatur quidquid bonum est, & producere valet quidquid possibile est. Ut vero divinitatem illam comprehendas, requiritur, ut clare percipias etiam objecta ipsa, & effectus, qui ad ipsam divinitatem quomodolibet referuntur.

13.
Instantia.

Responsio.

CAPUT III.

Inquiritur in varias veterum, ac recentiorum de lumine gloriæ opinationes.

SUMMARIUM.

1. 2. Sententia Gregorii Palamæ, aliorumque Græcorum assertur, & refutatur.
3. Argumenta Gregorii Palamæ solvuntur.
4. 5. Scholastici communiter affirmant, lumen gloriæ esse qualitatem, & habitum supernaturalem infusum.
6. Existimant nonnulli, lumen gloriæ idem esse cum specie impressa.
7. Petavius parum distat ab hac sententia.
8. Opinio Thomassini circa præsentem materiam.

9. In omnibus hisce sententiis magna reperitur difficultas.
10. 11. 12. 13. Lumen gloriæ est ipse Deus, sive divinum, & increatum lumen Beatorum menti intus affulgens.
14. 15. Præter intus præsentiam increati luminis, requiritur qualitas, habitus, seu animæ modificatio.
16. Maignani argumentis respondetur.
17. Respondetur fundamento Thomassini.
18. 19. 20. Proponitur, & solvitur objectio.

SATIS

Varia opi-
niones de lu-
mine gloriæ.

SATIS fit ex antecedente cap. mani-
festum, posse rationalem creaturam,
si lumine illustretur superno, usque
ad beatissimam Dei visionem pertingere,
quod nativa ac naturali virtute minime
potest assequi. Hujus superni luminis
necessitatem demonstrat Viennense Con-
cilium damnans Beguardos, & Begui-
nas asserentes, *Quod qualibet intelle-
ctualis creatura in seipsa naturaliter est
beata; quodque anima non indiget lumine
gloriæ ad Deum videndum, & eo beate
fruendum.* Atque istud impium dogma
priori cap. profligavimus. Inquiren-
dum ergo, in quo necessarium illud lu-
men sit proprie constituendum; quod
Concilium, ne Scholasticorum placitis
definitionem Fidei immisceret, caute
pretermisit.

I.
Opinio Pa-
lamæ Gre-
gorii.

Fuit ergo Gregorii Palamæ, aliorum-
que Græcorum sententia, lumen gloriæ
esse lucem increatam, à divinitate dis-
tinctam, ab eaque distinctam realiter,
etiam corporeis oculis spectabilem. Pro
quorum errore, supino quidem, atque
inter hæresum monstra censendo, hæc
asserri possent momenta. Primo: De-
finitum est in Synodo Byzantina act. iv.
sub Andronico Juniore, & Joanne Pa-
triarcha contra Barlaamum, & Acin-
dynam, lumen Transfigurationis Do-
minicæ increatum esse, & à Divina sub-
stantia distinctum: idque Monachi omnes
Thessalonicensēs tam aperte demonstrā-
runt, ut in horum sententiam Synodus
universa descenderit; ac demum Barlaa-
mus ipse, ut refert Cantac. lib. 2. cap.
40. prodiens in medium, veniamque
suppliciter petens propriam confessus sit
ignorantiam, & causæ cesserit. Deinde,
ut argutabatur David Monachus, Dei
substantiam neque homo, neque Ange-
lus videre potest, quum Deus inhabi-
tet lucem inaccessibleem: videtur ita-
que in lumine, quod est quidem increa-
tum & à Deo emanans, sed non Divina
substantia. Præterea sic argumentatur
Philotheus; Quemadmodum sol ab oculo,
ita Deus ab intellectu videtur: At
sol non potest videri ab oculo, nisi ra-
diis ab illo effusis; nam si quis propius
accedere tentat, ob luminis immensita-
tem exurit, & excæcatur: Igitur
neque Deus lux inaccessa & invisibilis
conspici potest ab intellectu, nisi in lu-
mine quodam Divino à se profluente.
Postremum Græcorum illorum argu-
mentum est: Lumen gloriæ est regnum
Patris, paratum sanctis antemundi con-
stitutionem: Regnum Patris æternum
est, & increatum: Ergo æternum, &
increatum est lumen gloriæ.

Verum contra hanc absurdam Pala-
mitarum opinionem immotum stat fun-
damentum, quod præmissum est cap. v.
superioris libri Prop. III. Quidquid
est, aut Deus est, aut creatura: Lu-
men illud non est Deus: Ergo est crea-
tura. Tum illud Barlaami, & Grego-
ræ: Quod oculis corporeis visum est,
non est lumen increatum ac Divinum:
Thaborium lumen corporeis oculis vi-
sum est à discipulis: Ergo Thaborium
lumen Divinum & increatum non erat.
Hæc autem adeo sunt inconcussa, ut
ipse Cantacuzenus Gregorii Palamæ stu-
diosissimus cap. 39. scripserit: *Ut lega-
tus Patrum verba ei recensuit, ad cæ-
tera quidem se continuit: lucem autem
in Thabor increatam audiens, O rem
absurdam exclamat; fumum enim fugien-
tes in ignem incidimus. Audi cælum,
& auribus percipe terra. Lux in Tha-
bor increata: quid ergo illa aliud, nisi
Deus secundum vos? nihil enim increa-
tum nisi Deus. Si autem lumen illud
neque res condita, neque Dei natura est,
(Deum enim nemo vidit unquam) quid
reliquum, nisi vos duobus Diis servire,
uni quidem omnium fabricatori, quem
& inaspectabilem omnes confitemur: al-
teri vero ex sententia vestra sub aspectu
cadenti, & increato lumini? Cui argu-
mentationi plura Cantacuzenus ipse,
& Philotheus Patriarcha reponunt, sed
futilia verba sunt, ut observat in notis
ad Hist. Cantac. Gretserus.*

Argumentis autem superius positis fa-
cillime occurritur. Nam ad primum dico,
Synodum illam Byzantinam, aliasque
habitas in causa Barlaami & Acindyni,
non esse œcumenicas, ut falso putat
Præteolus, sed Schismaticorum Græco-
rum ab Ecclesiæ sinu, & veritatis fidei-
que lumine aberrantium. Præterea ne-
que certum est, eam Synodum, præser-
tim cui Barlaamus interfuit, aliquid de
increato lumine decrevisse; sed, si quid
statutum est, evenit, postquam Barlaa-
mus Byzantio discesserat, frigidius Ca-
tholicam veritatem sustinente Acindy-
no. Quamquam vero Cantacuzenus
scribit, Barlaamum à Palama publice
convictum & propriam confessum igno-
rantiam, omnem diligentiam pro errore
emendando impigresse adhibiturum pro-
misisse; Gregoras tamen lib. x. narrat,
noluisse Imperatorem, ut de his, quæ
ad dogmata spectabant, ageretur, &
Barlaamum sub vespere spectaculo Sy-
nodali absoluto, ignominiam gravissime
ferentem, plenis velis in Italiam, & ad
Latinorum instituta, quibus erat educa-
tus, rediisse. Secundum autem argu-
mentum,

2.
Prosecutio.

3.
Solvuntur
argumenta
Gregorii Pa-
lamæ.

mentum, quod in relatione de dissidio Barlaami, & Palamæ refert David Monachus, si quid efficeret, probaret tantum errorem, qui olim apud Armenios invaluit, non posse divinitatem in se videri, & quem paullo ante impugnavi. Tertium nihil est præter anilem delirationem; quippe supponit operationes ac proprietates Dei realiter distingui à Divina substantia, quemadmodum splendor solis à sole. Postremum denique potest ultro concedi; nam regnum æternum paratumque ante mundi constitutionem nihil est aliud, quam ipse Deus, qui olim dixit Abraham: *Ego merces tua magna nimis.*

4.
Opinio
Scholastico-
rum.

Refutata opinione Græcorum, videndum est de communi Scholasticorum sententia. Uno ore affirmant, lumen gloriæ esse qualitatem, & habitum supernaturalem infusum à Deo intellectui Beatorum, quo is ad videndum intuitivè Deum elevatur. Quod Theologi probant his argumentis; ac primo: Non minus est permanens in beatis lumen gloriæ, quam sint in viatoribus fides, spes, charitas, & aliæ supernaturales virtutes: Istæ sunt quidam habitus, & qualitates creatæ, & à Deo infusæ: Ergo qualitas & habitus creatus, & infusus à Deo, est etiam lumen gloriæ. Rursus: Requiritur lumen gloriæ non ex parte objecti, cum illud sit summe intelligibile, sed ex parte potentiæ, quæ perfici debet, & ad actum supernaturalis visionis expeditam adipisci facultatem: Intellectus vero non potest hoc modo perfici, nisi creatam qualitatem à Deo infusam recipiat. Denique: Lumen gloriæ neque Deus est, neque ipsa visio, ut Nominales arbitrantur: Non est Deus, nam alias damnari non debuissent Beguardi, quandoquidem non negarent, Deum ad beatam visionem intervenire; neque est ipsa visio, quia Vienneſe Concilium definit, requiri lumen ad visionem Dei, ideoque sufficienter hanc ab illo secernit: Atqui si lumen gloriæ non est Deus, neque ipsa visio, necesse est, ut sit qualitas creata, & habitus supernaturalis, animæ infusus: Ergo, &c.

5.
Opinio D.
Thomæ & B.
Aegidii.

Huic sententiæ tam firmiter adherent D. Thomæ, ac B. Aegidii Discipuli, ut affirmant, neque divinitus fieri posse, quod absque huiusmodi creato lumine Divina videatur substantia: quod sequentibus demonstrant argumentationibus. Non potest, inquit, oculus carnis videre solem nisi ejus lumine affectus: Ergo neque intellectus Deum, nisi ipsius fulgore ac lumine irradiatus.

Ad hæc: Non sufficit ad videndum Deum in se uberius concursus, ut Scotista, Tournely, Dubamel, & communiter existimant recentiores, cum istiusmodi concursus nihil ponat in potentia, sed solum infuat in actum: Requiritur ergo superinfusa aliqua virtus creata, quam lumen gloriæ propter munus mentem illustrandi compellamus. Tertio, ut arguit Contentsonius, tametsi Deus supplere possit causæ secundæ efficientiam, & producere Ex. gr. lucem absque sole, non potest tamen efficere, ut causa aliqua effectum producat absque intrinseca virtute producendi, & sol illuminet non formatus vi illuminandi: Non ergo efficere potest, ut intellectus divinitatem in se attingat, nisi suffultus sit supernaturali luminis gloriæ virtute.

Ab hac communiori sententia nonnulli recedunt, qui existimant, lumen gloriæ idem esse cum specie impressa, quam major pars Theologorum docet esse eandem Divinam essentiam unitam menti beatorum. Et quidem nullam dari claram imaginem ac similitudinem Dei, quæ creata sit, rectissime probat D. Thomas, quoniam per similitudinem inferioris ordinis nullo modo superiora possunt cognosci; non enim per speciem corporis spiritum possumus intelligere, neque per similitudinem hominis angelum: & consequenter neque per creatam imaginem æternam divinamque intueri naturam. Neque vero species & imago tam pura & defæcata potest produci, ut inaccessible lucem valeat quomodolibet adæquare. Quam D. Thomæ doctrinam divinitus revelatam noster appellat Aegidius. Putat ergo Emmanuel Maignan cap. xv. Philosoph. Sacra Prop. vii. lumen gloriæ esse eandem speciem Dei impressam, scilicet Divinam essentiam conjunctam cum intellectu creato objective: quod probat ex corporeæ lucis analogia. Si enim, inquit, species coloris nihil aliud est, quam lux suis radiis retinam feriens, quod communiter dicitur species intentionalis; neque erit lumen gloriæ aliud, quam ipsa lux divinitatis intellectui beatorum conjuncta. Hac autem sententia, ait præcedente propos. vi., optime conciliantur diversæ Doctorum sententiæ, quorum alii tradunt, lumen gloriæ se tenere ex parte objecti, alii vero ex parte potentiæ. Nam cum sit conjunctio divinæ essentiae cum intellectu, & objectum & potentiam simul importat. Neque singularis est hæc opinio Maignan, sed eam antiquissimi aliqui Scholastici tradiderunt, quos refert noster Gavardi Tom.

6.
Opinio eo-
rum, qui pu-
tant lumen
gloriæ idem
esse cum spe-
cie impressa.

Tom. 1. Scholæ Aeg. pag. 671. Atque à specie impressa indistinctum esse lumen gloriæ putat etiam Vasquesius, sed non existimat, Divinam essentiam uniri immediate beatorum menti per modum speciei intelligibilis, quod etiam sentit noster Lusitanus, & Argentinas: falso tamen, ut inferitur ex dictis.

7. Opinio Dionysii Petavii.

Parum ab hac sententia distat Dionysius Petavius, qui lib. VII. cap. 8. num. 14. duo notatu digna tradit: unum est, quod nemo hactenus liquido demonstravit, qualis sit huiusmodi actuosa facultas, qua ad videndum Deum spiritualis natura fulcitur. Alterum, quod ex veterum doctrina videtur potius ad objectum, quam ad potentiam intellectricem referri. Antiquiores enim beatissimam illam lucem Deum ipsum interpretantur, ut Plotinus Enn. v. lib. III. c. 17. ubi de Deo inquit: *Hic verus est anime finis lumen illud attingere: Et per ipsum ipsum intueri: non alterius, inquam, lumine contueri, sed per ipsummet, per quod & videt. Per quod enim illuminata est, ad ipsum est quod videri oportet.* Quibus similia habet S. P. Augustinus lib. 1. de Peccat. meritis cap. 19. In Petavii itaque sententia, nullum est lumen gloriæ, præterquam ipse Deus; quamvis inquirendo potius hæc scribit, quam rem obscurissimam definiendo.

8. Opinio Thomassinii.

At Ludovicus Thomassinus lib. VI. cap. 16. num. VII. & seqq. nedum arbitrat lumen gloriæ, quod à pluribus animis increbuit, increatum & à divinitate indistinctum; verum etiam esse specialiter personam Spiritus Sancti beatorum mentes illuminantem. Profert vero in huius sententiæ confirmationem locum insignem Basilii lib. de Spiritu Sancto cap. 18., & alterum Gregorii Nysseni Orat. in S. Steph., qui disertissime docent, Spiritum Sanctum esse lumen illud Divinum, de quo Ps. xxxv. *In lumine tuo videbimus lumen.* Addit ex istorum, aliorumque Patrum doctrina, quod sicut non possumus videre Patrem nisi per Filium, ita neque Filium videre possumus nisi per Spiritum Sanctum, quem Filii imaginem ac similitudinem etiam Athan. in Epist. ad Serapion. & Cyrillus Alex. in xxxIII. Thes. nuncupaverunt. Ita, inquit, constare quo pacto beati videant Deum, & Deus tamen videri non possit nisi à seipso, quia vis, & potentia qua videtur est Spiritus Sanctus, species in qua videtur est Filius; & mens creata sub hac specie, & in hoc lumine delitescens Deum videt. Hæc ille Tom. 1. Th. Dogmat. p. 322.

In expositis Theologorum placitis ubique aliquid offenditur difficultatis. Communior Scholasticorum opinio vera est in quantum locat lumen gloriæ in habitu & qualitate supernaturali elevante potentiam: sed in eo quod sitam plures volunt naturam istius habitus in entitate creata ab anima & intellectu distincta, mihi, ut verum fatear, non probatur. Quæ est enim tam efficax & speciosa entitas inaninis & mortua, quæ inter creaturam & Deum, inter finitum & infinitum inducere possit adequationem? Et si modo ad recte de veritatibus mutabilibus iudicandum eget anima, ut diximus lib. 1., incommutabili, & increato lumine veritatis: multo magis superno & increato lumine opus erit ad videndam in se & facie ad faciem ipsam divinitatem, veritatemque immutabilem. Contra opinio Maignani in eo placet, quod lumen gloriæ à Divina natura unita per modum speciei inseparatum constituat; sed munus luminis gloriæ non satis exponit. Sicut enim Gratia supernaturalis non est sola unio Deitatis per modum speciei intelligibilis, hanc enim gratiam non negabat Pelagius, qui admittebat propositionem ac manifestationem objecti sub nomine legis ac doctrinæ, sed necessaria est ulterius E. G. ad fidem qualitas supernaturalis confortans & elevans intellectum ac voluntatem; ita ad visionem Dei non sufficit unio objecti ad potentiam, nisi huic superaddatur qualitas & habitus quidam supernaturalis, ut communiter tenent Scholastici. Præterea: Beguardi qui dicebant naturaliter posse videri Deum, consequenter affirmabant Divinam naturaliter uniri animæ per modum speciei intelligibilis, & tamen negabant necessitatem luminis gloriæ: Ergo ad lumen gloriæ præter unionem Divinæ essentiæ per modum speciei aliquid aliud requiritur. Ob eandem rationem non satis exacta videtur sententia Petavii existimantis lumen gloriæ ad subjectam rem, non ad videndi potentiam pertinere. Ultima Thomassinii opinio, me quidem iudice, penitus falsa est. Recte siquidem Patres contra Macedonianos & Arianos demonstrant, Spiritum Sanctum eandem habere divinitatem cum Filio, eandemque Filium cum Patre, quia illustratione Spiritus Sancti cognoscitur Filius, & revelatione Filii dignoscitur Pater, eo quod res inferioris ordinis non possunt ideam rerum exhibere superiorum. At ratio luminis gloriæ non potest specialiter uni Personæ, & non aliis quadrare; tum quia omnes æqua-

2. Invenitur in omnibus difficultas.

æqualiter in patria sese exhibent aspectabiles; tum quia indivisa sunt opera Trinitatis, quæ communibus & inseparabilibus attributis exercentur. Addo totam Trinitatem esse unum lumen inaccessible, neque de Patris splendore veram fidem tenentibus separari Filium, & Spiritum Sanctum, ut probat lib. 20. contra Faustum Magnus Augustinus. Ergo si Pater non videtur proprio lumine, neque videbitur lumine Spiritus Sancti, cum sit idem lumen, unum, inseparabile & indistinctum. Quæ cum ita sint, ex præfatis omnibus scitis, ne trochi in morem agamur, profero theorema istud.

10.
Propositio

PROPOSITIO Lumen Gloriæ est ipse Deus, sive divinum & increatum lumen beatorum menti intime affulgens, suoque fulgore ac motione imprimens illi qualitatem & habitum; qui tamen non est entitas quadam realiter distincta ab anima, sed ejus ordo, affectio, & modificatio.

Probat lumen gloriæ esse ipsum Deum intime præsentem ex SS. Scriptura.

Quod lumen gloriæ sit ipse Deus intime præfens probatur. I. Ex Scripturis, quibus omnes Theologi probant hujus luminis necessitatem. Pl. xxxv. 10. legitur: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Is. lx. 19. *Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lune illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet ultra sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Apoc. xxi. 23. *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus: & xxii. 5. Non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos.* His verbis designari lumen gloriæ Theologi omnes fatentur: Atqui non aliud innuitur lumen præterquam ipsum Dominum, & Agnum, id est Verbum Patris: Ergo ipse Dominus, ejusque increatum divinumque lumen est lumen gloriæ.

11.
Probat ex Patribus.

Probat 2. ex PP. præsertim Augustino, qui lib. de moribus Eccl. Cath. cap. xi. ait. *Secutio igitur Dei beatitudinis appetitus est, consecutio autem ipsa beatitas. Ac cum sequimur diligendo, consequimur vero non cum hoc omnino efficiamur quod est ipse, sed ei proximi, eumque mirifico, & intelligibili modo contingentes, ejusque veritate, & sanctitate penitus illustrati, atque comprehensi. Ille namque ipsum lumen est, nobis autem ab eodem illuminari licet.* Lib. xii. de Gen. ad lit. *Aliud est autem*

ipsum lumen quo illustratur anima, ut omnia vel in se, vel in illo veraciter intellecta conspiciat. Nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura: quamvis rationalis & intellectualis ad ejus imaginem facta, quæ cum conatur lumen illud intrinsece, palpitat infirmitate, & minus valet. Cum ergo illuc graditur, & ad carnalibus subtracta sensibus, illi visioni expressius præsentatur, non spatiis locis, sed modo quodam suo etiam supra se videt illud, quo adjuncta videt quidquid etiam se intelligendo videt. In Pl. xxxv. *Si lumen est, oculos meos parem.* Serm. 284. *Lumen est, accede, cape, vide.* Et lib. i. de Peccat. mer. c. 19. *Verumtamen si percepto baptisinate de hac vita emigraverit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manet in æternum, justificatos præsentia creatoris illuminat.* Hoc loco male scribit Petavius lib. vii. cap. 8. indicari aliquod lumen à divina essentia diversum: quod enim incommutabiliter manet in æternum est idem Deus.

Theologi, qui admittunt lumen creatum, respondebunt allata Scripturæ & Augustini testimonia intelligenda esse de luce objectiva, non de ea quæ se tenet ex parte potentia: sed liquido ex dictis constat tam lucem objectivam, quam illam, quæ Deus videtur, esse idem divinum lumen; & eandem sempiternam divinitatis lucem eam esse, quæ videtur, & in qua videtur: quæ conspicitur, & quæ illuminat: ad quam acceditur, & quæ capitur: quæ illustratur anima, & quæ conspicitur. Non ergo inter lucem objectivam & inter eam quæ se tenet ex parte potentia aliquod intercedit discrimen.

Ratione ita hæc propositionis pars suadet. Requiritur lumen gloriæ ut Deus in se videatur, quod intellectus finitus & creatus disponi debeat ad objectum supernaturale, quod longe ipsius naturam excedit. Qualecunque creatum lumen non potest ita intellectum dispo- nere, ut clare videat Deum, qui omnem creatam potentiam supergreditur: Ergo qualecunque creatum lumen non potest esse illud lumen gloriæ, quo Deus in se videatur. Deinde: Sicut impossibile est per similitudinem inferioris ordinis superiora representari & cognosci, ita impossibile est per lumen ordinis inferioris superiora videri, Ex. grat. per lumen candelæ cælum, per lucem solis angelum: Sed ex quo per similitudines rerum inferiorum superiora representari non valeant, D. Thomas l. p. q. xii. art. 2. recte probat non esse possibilem

12.
Inter lucem objectivam, & illam, quæ se tenet ex parte potentia, nullum est discrimen.

13.
Probat hoc ratione.

bilem speciem impressam creatam, quæ Deum, ut in se est, repræsentet: Ergo ex quo lumine ordinis inferioris superiora non videantur, inferitur non esse possibile lumen creatum, quo Deus videatur, ut est in se. Denique: Lumen gloriæ nihil aliud præstat, quam mentem illustrare, movere, ac perficere: Solum lumen divinum abunde illustrat, roborat, perficitque mentem beatorum, cum in se virtutem omnem perfectionemque contineat: Ergo solum lumen divinum est lumen gloriæ.

Quod vero præter intimam præsentiam increati luminis requiratur qualitas, habitus, seu animæ modificatio probatur I. Quia ex definitione Vienneſis Concilii necesse est ut elevetur potentia. Deinde quia sola intima præsentia objecti non sufficit ad visionem, alias quilibet etiam viator, ac damnatus videret Deum; qui ubique est per suam immensitatem, nobisque semper intimior, ut ait Augustinus, intimo nostro. Tertio quia anima videndo Deum perficitur simul ac movetur; sola autem Dei præsentia neque perficit, neque movet.

Ergo ad primum communioris sententiæ argumentum respondeo habitum fidei, spei, & charitatis esse qualitatem creatam & infusam, non quod sit entitas quædam distincta ab anima, sed affectio, modificatio, & veluti impressio in ipsa anima divinæ efficientiæ ac virtutis: eo fere modo, quo figura & imago facta impressione sigilli nihil est aliud, quam subjecti dispositio, & affectio. Est igitur lumen gloriæ & lumen increatum, & qualitas etiam & habitus: lumen increatum si accipitur pro lumine, quo anima perenniter illustratur; habitus & qualitas creata, si accipitur pro affectione animæ, quam causat divinum lumen. Ita solares radii sunt lumen simul, & species intentionalis: lumen quatenus illustrant oculum; species, quatenus feriunt retinam, & axem opticum imprimunt. Ad secundum respondeo, utique lumen gloriæ se tenere etiam ex parte potentia, quoniam objectum intime præsens minime videretur, nisi sese in mentem imprimeret, nec advertentiam, ad quam creatura nativam virtutem non habet, supernaturali efficientia produceret. Ad tertium dico lumen gloriæ esse quidem Deum interiori splendore deitatis propriæ affulgentem, sed ulterius animam afficientem & illustrantem; & merito damnatos Beguardos, quoniam affirmaverant videri divinam essentiam solo lu-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

mine naturalis intelligentiæ, non lumine increato ac divino, de quo legitur: *In lumine tuo videbimus lumen.*

Conciliantur autem ex dictis discordantia Theologorum, quorum aliqui negant etiam de potentia absoluta videri posse divinitatem in se absque lumine gloriæ, alii ex opposito affirmant. Etenim videri potest absque lumine aliquo creato, & qualitate infusa distincta realiter ab anima: & videri non potest absque intima præsentia Dei mentem creatam moventis & elevantis.

Ad argumenta Maignani dico lumen gloriæ esse quidem divinam essentiam unitam intellectui beatorum, sed huic unioni addendam esse dispositionem, & qualitatem effectam à Deo non solum intime unito, sed etiam operante, ac movente. Atque hoc sensu exponendæ quoque sunt Patrum auctoritates, quas conjecturam faciendo laudat & profert Petavius.

Ad Thomassinii placitum assero, præter dicta, Spiritum Sanctum dici lumen gloriæ, quia istud non attinet ad naturæ ordinem, sed ad gratiam, cuius auxilio supernaturalia opera efficiuntur. Spiritui enim Sancto gratiarum tribuuntur charismata. At quemadmodum lumen quod videtur non est sola Spiritus Sancti persona; ita lumine, quo videtur, non est solum Spiritus Sancti auxilium.

Oppones rursus. Visio beatorum est actio immanens vitalis: Actio immanens vitalis requirit principium intrinsecum animæ inhaerens, quod non potest esse Deus, cui repugnat alteri, tanquam forma, inhaerere: Ergo, &c. Confirmatur; etenim in voluntate ad amandum supernaturaliter Deum necessaria est gratia, quæ intrinsece animæ inhaereat.

Antiquiores quidam Theologi, inter quos Mayron in 111. sent. dist. xii. q. 2. resp. animam videndo & intelligendo non agere, sed pati; ideoque disparem esse inter intellectionem voluntatemque rationis causam; plus enim ad agendum, quam ad patiendum prærequiritur. Et quidem humanam mentem intelligendo pati assentiuntur simul Platonici, & Cartesiani, qui docent haberi perceptionem ex quo mens à Deo informetur rerum ideis, ut 11. parte lib. 3. de veritatis inquisitione explicat insignis Philosophus Nicolaus Malebranch, Purchotius 2. parte Metaph. sect. 111. cap. 4. &c. Quin & veteres Peripatetici perceptionem spectare docent ad intellectum, quem

S

vocant

Conciliantur
diff. repantia
Theologo-
rum.

16.
Maignani
objectioni
bus satisfit.

17.
Respondetur
Thomassinio.

18.
Oppositio.

14.
Probatur
præter insl-
mam præ-
sentiam in-
creati lumi-
nis requiri
qualitatem,
& habitum.

15.
Respondetur
habitum fi-
dei, spei, &
charitatis esse
qualitatem
creatam &
infusam.

Solutio. 1. vocant *possibilem*. At quia intelligendi opus exigit quidem ideas rerumque imagines, quibus mens formatur humana; sed indaginem quoque veritatis, contemplationemque, qua mens excitata objecti impressione aut se convertit ad externa, aut quodammodo in se ipsa recluditur; ideo conc. majori, dist. minore: Actio immanens, & vitalis requirit principium intrinsecum, quod sit forma quædam, & qualitas distincta ab anima, nego: quæ sit ipsa anima simul cum intima præsentia Dei illam efficienter adjuvantis, ac moventis, concedo.

Solutio. 2. Ad confirmationem dico: quemadmodum lumen gloriæ est Deus illustrans mentem & efficaciter voluntatem inflammans ad videndum ipsum Deum, eoque perenniter, beateque fruendum: ita gratia est Dei misericordia, & voluntas sanctam cogitationem & bonum voluntatis motum operans. Atque hoc pacto tam lumen gloriæ, quam gratiæ auxilium, increatum, & creatum dicuntur; id est, increatum, quatenus

sunt Deus ipse animæ illapsus ac præsens; creatum vero, quatenus sunt animæ elevatio ac motio vi effectrice Dei præsentis & operantis producta, ut supra dixi. Addo quoque responsum eorum, qui docent lumen gloriæ esse quidem habitum & qualitatem distinctam ab anima, sed absolute suppleri posse per uberiores concursus Dei; scilicet quod lumen non est formalis causa, neque principium vitale; quoniam formalis visionis est ipsamet actio mentis: vitale autem dicitur, quod procedit à principio vitali intrinseco, non quod ab exteriori producitur causa; unde fit quod lumen gloriæ concurrat ad visionem Dei tantum efficienter, ut probat art. 2. concl. 3. Tournely. Quamquam Deus & principium intrinsecum est, & operationum animæ potentior causa, quam sit qualitas quæcunque creata, tametsi rationem nullam habere possit partis, ac formæ; ut ait lib. 3. cap. 4. I. B. Du-Hamel. Sed de lumine gloriæ satis disseruisse mihi videor.

CAPUT IV.

An Palamitarum errori Chrysostomus, Theodoretus, & Hieronymus præluferint?

SUMMARIUM.

1. 2. Chrysostomus solum negavit comprehensionem Dei esse possibilem.
3. 4. 5. 6. 7. 8. Vasquesii, aliorumque argumenta solvuntur.
9. Theodoretus in hac questione immerito erroris insinuat.

10. 11. Satisfit objectionibus.
12. Neque Hieronymus visionem Divinitatis in se credidit esse impossibilem.
13. Solvitur obiectio.
14. Triplex modus explicandi Patres in suspicionem à Vasquesio adductos.

Chrysostomus, Theodoretus & Hieronymus an Palamitarum errori præluferint.

SCRIPSIT Chrysostomus contra Eunomium, & Aetium Deinaturam adeo sublimem ac impenetrabilem esse, ut Angelorum quoque prorsus superet intelligentiam: eumque plures cum Græci, tum Latini nominis Patres secuti sunt. Hinc abrepta ab incolis Montis Atho occasio asserendi quod Deus videtur in lumine, sive effluvio divinitatis, non autem in se. Vix Chrysostomum posse excusari censet Gabriel Vasquez disp. xxxvii. cap. 2. & 3. ubi in deteriore partem trahit alios quamplures. Dubitarur autem præ cæteris de Hieronymo, & Theodoro: nam si possunt hi ad veram sententiam accommodari; conciliabuntur facile & alii, quorum dicta ambigua sunt & obscura. Defendunt autem istos contra Vasquesium, aliosque paucissimos, omnes fere pii, doctique Theologi, ac præter illos, qui in Sententiarum libros com-

mentaria ediderunt, Sixtus Senens. lib. vi. Biblioth. ann. 182. Ferdinandus Vellossillus in Advert. ad tom. 1. Chrysost. quæst. v. Natalis Alexander sac. iv. cap. v. art. xxx. Dupin. tom. iiii. Biblioth. Petavii lib. vii. cap. v. & vi. Capisuccus in controversiis, &c.

Serio autem in hac, aliisque circa Patrum mentem disputationibus est observandum, qua occasione, & quibus emergentibus hæresibus scripserint. Videntur enim aliquando in partes declinare extremas, oppositasque adversariis. Ita Cyrillus in suis contra Nestorium Anathematismis scopum dissertationum ejus non attendentibus visus est ad Eutychianos deflectere, & ubi unam adstruit Christi personam, duplicem negare naturam. Atque Augustinus adversus Pelagianos originale peccatum, & Salvatoris gratiam demonstrans visus quandoque est imperitis ad partes

acces-

accessisse Manichæorum, & ubi necessitatem prædicat gratiæ, arbitrii tollere libertatem. Itaque exorta Aetii & Eunomii nefaria hæresi, Catholici PP. clamabant Deum esse invisibilem, id est ejus naturam comprehendi non posse, neque evidentibus rationibus explicari.

1. PROPOSITIO I. Chrysostomus non visionem Dei in se, sed solam comprehensionem possibilem esse negavit.

Probat. Chrysostomum tantum negasse possibilitatem comprehensionis. Affero ex eodem Chrysostomo testimonia luculentissima. Homil. III. in Epist. ad Philipp. *Justi, inquit, sive hic, sive ibi cum Rege sunt: atque ibi quidem multo magis propius, non quasi quodam interjecto vestibulo, non per fidem, sed facie ad faciem.* In Paræn. I. ad Theodorum lapsum: *Quid dicemus quando regis cubiculis adaperitis intueri licebit ipsum Regem, non per speculum nec per ænigma, sed facie ad faciem: non amplius inquam per fidem, sed per speciem?* Et in Oratione de S. Philogono: *Hic quidem nemo Deum vidit: illic autem qui adsunt, perpetuo vident, quatenus illum videre licet, non solum præsentem, verum etiam gloriæ splendore condecorantem cætum.*

2. Deinde Chrysostomus animadvertens fore ut aliqui summam ei petulantiam objicerent, quod ne supremis quidem Virtutibus Deum comprehensibilem esse affirmaverit, diserte Hom. XIV. in Joannem docet, se creaturis illam denegare cognitionem, quam de Patre habet Filius, id est perfectam, & infinitam, & quæ divinam substantiam, ejusque efficientiam exhaurit. Hunc vero se ipsum interpretandi canonem ac regulam tradit. *Quoties audis Deum nullum vidisse, illud intellige, nullum esse qui Dei substantiam exquisita ratione perciperit.* Ex quibus sic argumentor: Qui tradit justos in patria videre Deum facie ad faciem, non tamen habere plenissimam divinitatis cognitionem, quam habet divinum Verbum; is proculdubio negat tantummodo possibilitatem comprehensionis, non visionis beatæ: Chrysostomus docet justos videre Deum facie ad faciem, sed non adeo exquisitè ac plene, quemadmodum videt Filius: Ergo Chrysostomus non beatæ visionis negat possibilitatem, sed solius comprehensionis.

3. Opp. 1. Chrysostomus Hom. 23. in Genes. ait, *Divina gloriæ fulgurantem majestatem neque Cherubim, neque incorporea illa Virtutes videre possunt, sed averse facies tegunt objectis alis:* Et Hom. 14. in Joann. *Id quod est Deus non*
R. P. Berti Theol. Tom. I.

modo propheta non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli. Idem affirmat Hom. 2. 3. & 4. de incomprehensibili Dei natura. Igitur possibilitatem visionis Dei revera negat Chrysostomus.

Resp. hæc de visione perfecta, & exquisita, cui adæquatur objecti intelligibilitas, esse accipienda: Constat responsio ex dictis, ex scopo Chrysostomi, ex præmissis contextibus, & ex verbis, quæ citata Hom. XIV. subjicit: *Multi Deum cognoscimus, & tamen ipsam substantiam, qualis est: solus ejus Unigenitus cognoscit, qui certam notionem, visumque, & comprehensionem habet, qualem Filium de Patre habere par est.*

Insurgit Vasquesius: Citata Hom. XIV. ait Chrysostomus: *Si eos percuntaberis,* (id est Angelos) *nihil ab his de Dei substantia audies, sed tantum referentes: Gloria in altissimis Deo, &c.* Igitur aliquid de substantia Dei enarrare non possunt: At narrare possent, si intuitively viderent: ergo intuitive non vident.

Resp. narrari, & explicari non posse divinam, altissimamque naturam vocabulo aliquo exprimente quidquid in se Deus est, ut dixi lib. II. cap. I. sicut enim circumscribi non potest termino, ita explanari non potest voce; ut audacter putabant Aetii, & Eunomii gregales. Distinguo itaque primum conf. Angeli aliquid de substantia Dei enarrare non valent, quod perfecte divinam cognoscibilitatem, & notitiam adæquet, quam habet Unigenitus in sinu Patris; concedo: Aliquid enarrare non possunt ulla prorsus ratione, subdistinguo, quia Deum non vident; nego: quia Dei natura etiam si videatur mente, non potest designari verbis; concedo. Plura namque percipi possunt, quæ narrari non valent, ut de arcanis mysteriis, quæ vidit Paulus in raptu, ait 2. ad Corinth. XII. 4. *Non licet homini loqui.*

Insistit Vasquesius: Anomæi non adeo erant insani, ut sibi comprehensivam cognitionem arrogarent; non ergo de comprehensione contra eos agit Sanctus Antistes.

Resp. neg. ant. De Eunomio enim scribit idem Chrysostom. Homilia II. de incomprehensibili Dei nat. *Ausus est homodocere, Deum novi, ut ipse Deus se ipsum novit. Hæcine confutatione indigent? Hæcine demonstratione? An non satis est, hæc sola verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim hæc insania est perspicua, amentia inexcusabilis, &c.* Et Hieronymus in cap.

Solutio.

4. Insania.

Solutio.

5. Urgetur.

Respondetur.

11. Matth. *Erubescat Eunomius*, inquit, *tantam sibi notitiam Patris & Filii, quantum alterutrum in se habeant, vindicans.*

6. Opp. 2. Chrysostomus cognitionem Angelorum, quam de Deo habent, appellat revelationem & indulgentiam ei similem, qua sese Deus Patriarchis, & Prophetis manifestavit.

Solutio. Resp. id quidem recte contra Anomæos; ut videlicet ostenderet visionem Dei non pertinere ad naturalem vim intelligentiæ, sed esse gratiæ beneficium ipsa fide, & prophetici spiritus illustratione præstantius.

7. Opp. 3. Ut probet Dei invisibilitatem, Chrysostomus utitur exemplo oculi corporei, atque idem de oculo affirmat & de intellectu Angelorum: Oculus corporis nullatenus videt Deum, ut est in se: Ergo per Chrysostomum neque oculus mentis, sive intellectus.

Solutio. Respond. Quemadmodum ad visionem oculi requiritur imago radiis circumfusa, & in tunicas, humoresque inflexis finita ac picta, ita ad comprehensionem necessaria est quod veritas & virtus objecti sit in mente undequaque nota, & circumscripta; unde infinitum nulla ratione potest à creatura comprehendi. Dist. itaque maiorem. Chrysostomus idem affirmat de oculo corporis, & de oculo mentis; id est, docet Deum immensum atque infinitum nulla posse finita intelligentia comprehendi, sicut non potest ulla sensibili specie representari, concedo: id est, putat eandem vim ac potentiam inesse sensibus, ac menti nego maiorem.

8. Opp. ultimo: Afferit Hom. XIV. Deum visum ab Angelis solummodo post assumptam humanitatem.

Solutio. Resp. Post assumptam humanitatem visum fuisse ab Angelis Divinum Verbum speciali quodam modo comprehensum & circumscriptum, non in sempiterna substantia, sed in forma servi, & in similitudine hominum.

9. PROPOSITIO II. Ut Chrysostomus, Propositio 2. ita Theodoretus immerito erroris in hac quæstione à quibusdā insinulatur.

Probatur in- Sese abunde purgat Theodoretus se-
noxius Theo- quentibus locis. Comment. in epist. ad
doretus. Ephes. tom. III. suorum operum ait: *Nunc bonorum, quæ sperantur, magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus. Per fidem enim ambulant, non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et in vita S. Jacobi Anachoretæ, *Collectis*, inquit, *undique multis prophetis, multisque Apostolis, & Martyribus quamplurimis omnes una in arca*

reposuit, cum sanctorum populo habitare cupiens, & cum eis resurgere, divinoque conspectu potiri. Habet similia in vita S. Eusebii. Itaque hinc ratio ista depromitur: Qui vident facie ad faciem, & Divino potiuntur conspectu, Deum, ut in se est, intuentur: Iustorum animæ per Theodoretum vident facie ad faciem divinoque aspectu & contemplatione potiuntur: Ergo per Theodoretum Deum, ut in se est, intuentur.

10. Opp. 1. Theodoretus in Dialogo, Oppositio 1. qui inscribitur Atreptos, id est, *Immutabilis*, ait: *Impossibilis est hominibus, imo etiam Angelis divinæ naturæ contuitus.* Et in cap. 14. epist. 1. ad Corinth. *Hic videmus symbola Dominici corporis: illic autem ipsum Deum videbimus; id enim significat facie ad faciem. Videmus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit, naturam, quæ à nullo cerni potest: sed eam, quæ de nobis sumpta est.* Ergo Theodoretus facie ad faciem solam Christi humanitatem videri testatur, non vero inaccessam divinamque naturam.

Solutio. Resp. Theodoretum priores tres Dialogos conscribere contra Eutychianos, qui cum unicam assererent in Christo naturam, consequenter putabant etiam Divinam in terris apparuisse. Quoniam vero Hæreticus, quem Heranistem vocat, plures errores ex superioribus hæresibus simul confuerat, ut in Præfatione Atrepti Theodoretus declarat, ob Anomæorum qui tunc grassabatur errorem, Divinam essentiam indiscriminatim vocat invisibilem, ea nempe visione, quam arrogabant sibi Eunomiani, comprehensiva, ac plenissima. Dist. itaque ant. Impossibilis est per Theodoretum Divinæ naturæ contuitus, corporeis oculis, ut existimabant Eutychiani, concedo; oculis mentis, subdistinguo, contuitus modulo rationis nostræ attemperato, qualem statuunt Orthodoxi, nego: exquisitus ac plenus, qualem jactabant Anomæi, conc. Hujus autem distinctionis priorem partem tradit aperte eodem Dialogo Theodoretus, ubi postquam asseruit Divini Verbi incarnationem ex Baruch. v. 15. *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est: & ex Apostolo 1. ad Timoth. 6. Deus manifestatus est in carne;* ait: *Apte ergo Divinus dicit Apostolus, Deus manifestatus est in carne. Per hanc siquidem apparuit natura, quæ cerni non poterat. Per hanc illam quoque viderunt Angelorum turmæ: visus est enim, inquit, Angelis. Nobiscum igitur hujus doni particeps facta est etiam incorporea natura.* Nimirum Angeli post

post incarnationem Dominicam viderunt Deum indutum humanitate, qui non poterat divinitate comprehendi; ut dixi præced. prop. ad ult.

Quod vero Theodoretus deneget Angelis solam visionem plenam & comprehensivam, constat ex eodem Dialogo; ubi postquam comparavit visionem Angelorum ei, quam & Propheta & Patriarcha habuerunt degentes adhuc in terris, excludere se comprehensionem, quam sibi Aetiani arrogabant, satis indicat dicens: *Sic ergo de Angelis intelligamus audientes quod semper vident faciem Patris vestri: non vero vident Divinam substantiam, quæ nec circumscribi, nec comprehendi, nec mente percipi potest, & quæ universa comprehendit.* Commentariis autem in Epist. 1. ad Corinth. constat sermonem instituere de Christi humanitate, cui recte potest accommodari illud Apostoli: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem faciem ad faciem.* Nam videndi quoque Salvatorem nostrum flagramus ardore, quem adoramus speciebus ac symbolis velatum in Sacramento Corporis sui. Quo inflammatus ardore idem Apostolus ad Philipp. 1. 23. *Coarctor*, inquit, *desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo.*

11. Oppositio 2. *Oppositio 2.* Opp. 2. Trahitur à nobis Theodoretus in hunc sensum, quoniam in Comment. Ep. ad Ephes. fatetur Justos aliquando visuros Deum facie ad faciem: Atqui hoc etiam loco loquitur de Humanitate Christi: Ergo nullo fundamento ad communem sensum ille pertrahitur. Pr. minor; nam recitatis verbis hæc subnectit: *Videbunt naturam pro nobis assumptam, ab omni creatura adoratam, & sanctos una regnantes.*

Solutio. Resp. dist. mi. Loquitur Theodoretus de humanitate Christi, quæ sola sit aspectabilis fidelibus, & infidelibus post corporum resurrectionem in extremo Judicio, concedo: quæ sola sit visibilis beatis Animabus in Paradiso Sanctorum, nego. Distinguit illic Theodoretus quod videbunt Justi, qui ambulant per fidem, & quod videbunt fideles simul, & infideles. De justis affirmat visuros magnitudinem bonorum, quam vident modo per speculum & in ænigmate: de utrisque ait, quod aspicient assumptam à Divino Verbo naturam. *Fideles*, inquit, *vident tanquam in speculo & in ænigmate: per fidem enim ambulant non per speciem: tunc autem videbunt faciem ad faciem.* Et statim: *Infideles & infideles videbunt naturam ex nobis sumptam, &c.* Itaque per Theodoretum

qui ambulant per Fidem videbunt faciem ad faciem ignotam nunc bonorum omnium amplitudinem, quam credunt ac sperant; Infideles vero solam Redemptoris humanitatem, non illam beatitudinis plenitudinem, quam præparavit Deus diligentibus se. Ergo Fideles ac justii præter sumptam à nobis naturam, sempiternam quoque ac Divinam intuebuntur.

PROPOSITIO III. Neque D. Hieronymus visionem divinitatis in se credit esse impossibilem. 12. Propositio 3

In Commentariis ad 1. Esaiæ cap. V. Probat in-
10. scribit S. Hieronymus: *Homo igitur Dei faciem videre non potest. Angeli autem etiam minimorum semper vident faciem Dei.* Et nunc in speculo videmus & in ænigmate, tunc autem faciem ad faciem, quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apostolo dicere: nos autem omnes revelata facie gloriam Dei speculantes in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam, quasi à Domini spiritu. Quæ Epistola 112. explicans Augustinus ait: *In his verbis hominis Dei multa consideranda sunt. Primum quia secundum apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tunc nos visuros faciem Dei, cum in Angelos profecerimus, quod erit utique in resurrectione mortuorum.*

Dices: Ait ibidem Hieronymus: *Faciem Domini secundum naturam suam proprietatem à nulla videri creatura.* 13. Solutio ob-
jectio.

Resp. non videri quidem divinitatis naturam juxta sui proprietatem, scilicet plene, & tam exquisita cognitione, quæ illius æquare possit infinitatem.

Quoniam vero hujus generis plurima reperiuntur in Patribus, propter quæ à
14. Triplex
Vasquesio adducti sunt in suspensionem
modus ex-
erroris; triplicem, ad illorum sensum
plicandi Pa-
deprehendendum aperio viam. Ac pri-
tres in suspi-
ma est, si eos interpretemur de oculis
cionem à
corporeis, quibus omnino redditur in-
Vasquesio
adductos.
visibilis substantia spiritualis & inextensa. Et quidem *visio* usitatissima significatione corporis sensum videtur potius designare, quam mentis: ut enim in 1. Periarchoon scribit Origenes, sive germanus ille, sive Rufini fraude depravatus, *Aliud est videre, aliud cognoscere. Videre & videri, corporum res est: cognosci & cognoscere, intellectualis natura est.* Hinc Joann. xx. 19. & innumeris Scripturæ locis, verbo *videndi* sensus comprehenditur, seu corporalis substantiæ contuitus. Altera via planissima & expedita est, si Patrum dicta accipiamus de comprehensione, de qua S. P. Augustinus ait: *Ideo Deum nemo vidit*

vidit unquam, quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. Quo sensu Theodoretus & Chrysostomi verba paullo ante ad dogma Catholicum revocavimus. Postremo plura de præsentis vitæ statu, præsertim vero juxta nativam mentis capacitatem possunt exponi; de qua priori capite disputavimus. Hanc triplicem rationem ac viam ostendit lib. vi. Bibl. S. Sixtus Senensis: is eam acceperat à D. Thoma 1. P. q. xii. art. 1. ad 1., qui præsertim secundum interpretandi modum am-

plectitur: & Angelicus Doctor ex Augustino laudata Epistola 112. modo 114. ad Paulinam. In qua Epistola S. P. priorem viam aperit cap. 5. dicens: *Corporalibus oculis non queritur, nec circumscibitur visu.* Secundam cap. 6. ubi ait: *Plenitudinem divinitatis nemo comprehendit.* Tertiã ac ultimam cap. 14. scribens Deum *invisibilem esse naturam videri autem, cum vult, sicut vult.* Tanto Magistro non erit perficiale Ambrosii, Eucherii, Anastasii, Theophilacti, Euthymii, aliorumque sensa deprehendere.

CAPUT V.

Num juxta Augustinianam Theologiam Dei natura oculis cerni possit corporeis.

SUMMARIUM.

1. Quidam senserit in hoc puncto Petavium?
2. 3. Præmittuntur scitu necessaria.
4. 5. 6. 7. 8. S. Augustinus assertivè docuit, Deum esse invisibilem oculis corporeis, omniãque suppeditavit argumenta, quæ in hac quæstione Theologi proferunt.
9. 10. 11. 12. An post Resurrectionem Beatorum corpora futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, est alia quæstio, & hanc S. Pater prudentissime non definit.
13. 14. 15. S. Augustinus accuratè demonstrat, se dictam sententiam non probare.
16. 17. 18. 19. 20. 21. Enodantur objectiones.

Quid senserit Petavium.

CORPORALIBUS oculis Deum esse invisibilem universa fatetur Theologorum caterva, ita ut mirentur aliqui eximium Ecclesiæ Doctorem Augustinum in retam manifesta ac patente dubium ancipitemque exitisse. Imo vir clarissimus & in assidua veterum lectione versatus non solum Sanctum Patrem dubium natum scribit; verum etiam aliquando oppositum opinantis partes agere, & ne tolerabilem quidem opinionem explicare. Petavii lib. vii. Theolog. Dogmatum cap. 11. num. 3. istud judicium est. At habet Augustinus in Sacrarum disciplinarum palæstris innumeros ac strenuissimos Defensores; qui tenent perspicacissimæ mentis Patrem nullibi asseveranter contrariam vulgari opinioni tradidisse sententiam. Ego vero omnium minimus non solum Augustini ingenuam probo doctrinam; sed fidenter quoque pronuncio, præstantissimum Ecclesiæ Doctorem & firmissime Deum carnis oculo invisibilem tradidisse, & circa hanc veritatem nunquam penitus dubitasse. Atque id lubentius affirmo, quod præter Augustiniani instituti Scriptores certum istud ratumque habeant Thomassinus lib. vi. cap. xv. Juenin dissert. iv. art. 3. Cardinalis Gotti Tract. de Vis. Dei Quæst. 1. Dub. v. Tournely Q. x. art. 1. Habert cap. xiv.

rum corpora futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturæ, est alia quæstio, & hanc S. Pater prudentissime non definit.

13. 14. 15. S. Augustinus accuratè demonstrat, se dictam sententiam non probare.

16. 17. 18. 19. 20. 21. Enodantur objectiones.

Paragraph. iv. Boucat Tom. 2. dissert. 1. art. vii. aliique quamplurimi.

Ut vero juxta Augustini principia quæstio solvatur, & simul ejus auctoritas vindicetur, recolendum est, quod monui cap. 2. prop. 1., in hoc sitam esse oculi naturam, ut ad ejus visionem requiratur, quod anima sese convertat ad contemplandam rem objectam non immediate in se, vel in idea congenita, sed in imagine, quam radii à singulis objectorum punctis prodeuntes, & in tunicas & humores inflexi mirabili naturæ magisterio pingunt in retina. Quapropter visio suapte natura exigit, ut per eam exteriora cernantur objecta, eaque partibus singulis, tanquam pennicillis, in oculi fundo exaratis, non in se inspiciantur: quod si fieret, non sensus perageretur, sed intellectio. Eadem enim anima & sentit & intelligit: sentit ac videt ministerio oculorum, dum per radiorum impulsus fertur in simulacra vi exteriori depicta: intelligit, dum ad internas ac per se notas ideas convertitur.

Notandum præterea ætate Augustini fuisse nonnullos etiam Episcopali prædicatione dignitate, qui asserbant in altera vita futurum fore, ut Deus corporalibus oculis videatur, quam opinionem S. P. Epistola 92. alias 6. refellit, veramque

2. Notandum.

3. Notandum.

ramque dementiam appellat. Sed cum quidam Episcopus Augustiniana Epistola illatam sententiæ suæ notam conquere-
tur, & assereret post generalem corpo-
rum resurrectionem carnales oculos eva-
suros spirituales & alterius naturæ, &
consequenter ad videndam in se divini-
tatem idoneos; Augustinus singularis
modestiae exemplo & pacis servandæ
laudabili studio dedit ad Fortunatianum
Epistolam 148. olim 111. in qua veniam
enixe precatur, si quid in præcedenti
acerbius à se scriptum fuerit; repetens
tamen recta fide tenendum esse quod
Deus, cum sit incorporeus, est omnino
oculis carnalibus invisibilis. An vero
post resurrectionem corpora alterius fu-
tura sint conditionis ac naturæ, ut effi-
cientur spiritualia, propter commotum
Episcopum definire non existimat opor-
tunum: sed tamen argumenta pro-
fert invicta, quibus hæc postrema opi-
natio impugnatur, quam merito dicit
tolerabiliorem priori, id est arbitran-
tium quod Deus videri possit oculis hu-
jus corporis: quia, inquit, *conatus men-
tis utcumque ferendus est volentis corpus
convertere in spiritum; non in corpus
Deum.* Pollicetur autem se de hoc
corpore spirituali alibi disputaturum:
quod præstat Epist. 147. alias 112. &
lib. xxii. de civit. Dei cap. 29. ita ta-
men, ut ubique propendeat in senten-
tiam negantem corpus illud spirituale,
de quo unicuique liberum relinquit opi-
nandi, quidquid sibi videbitur magis ac-
cedere ad veritatem.

Distinguenda est igitur duplex quæ-
stio; una, in qua Augustinus constan-
tissime perstitit, & negantem sententiam
propugnavit, possitne divinitas cerni
corporeis oculis: alteram, quam pru-
dentissime indefinitam reliquit, sed pro-
priam nihilominus aperuit mentem,
num corpora resurgentium erunt spiri-
tualia. Quibus prænotatis ostendam 1.
Augustinum firmissime tradidisse, quod
Deus nulla ratione videri potest oculo
corporali: deinde quod prudenter de-
finire noluit quæstionem de spirituali
corpore resurgentium: ulterius quod
hæc nullo modo spectat ad præsentem
disputationem; & denique, licet istam
arbitrio reliquerit opinantium, se tamen
stare pro contraria sententia satis mani-
festasse, atque spiritualia resurgentium
corpora negavisse.

4. PROPOSITIO I. Augustinus affirma-
Propositio I. vit Deum invisibilem esse corporeis oculis, non dubitanter, sed assertive.

Hanc propositionem probō apertissi-
mis ejusdem Augustini testimoniis. Nam

lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Videri au-
tem Trinitas humano visu nullo modo
potest.* Et lib. viii. cap. 4. *Non enim
est corpus, ut carnis oculis inquiratur.*
Lib. de serm. Dom. in monte cap. 2. *Quam ergo stulti sunt illi, qui Deum
istis exterioribus oculis quærunt, cum
corde videatur.* Et Epist. ad Italicam 6.,
nunc 92. *Deus est lux mentium purga-
tarum, non istorum corporis oculorum.*
*Erit ergo tunc mens idonea, quæ il-
lam lucem videat, quod nunc nondum
est.* Hoc autem oculus videre corporis
neque nunc potest, neque tunc poterit.
Et prope finem ejusdem Epistolæ: *Mul-
ta proferviri possunt ad istam dementiam
refutandam. Ad hoc enim fide corda no-
stra mundantur, quia nobis fidei merces
visio Dei promittitur. Quæ si per cor-
poris oculos erit, frustra ad eam perci-
piendam Sanctorum animus exercetur,*
Hanc vero sententiam tanta constantia
tenuit Augustinus, ut male eam qui-
busdam audientibus, Epistola cxlviii.
ad Fortunatianum Siccensem Episcopum
ita scripserit: *Sicut præsens rogavi, &
nunc commoneo, ut fratrem nostrum,
de quo collocuti sumus, videre & rogare
digneris, ut ignoret mibi si quid du-
rums & asperius in se dictum accepit in
ea Epistola, quam memodo scripsisse non
pœnitet, quia dixi istius corporis oculos
nec videre Deum, nec esse visuros. Cau-
sam quippe adjunxi cur hoc dixerim, ne
scilicet Deus ipse corporeus esse credatur,
& in loci spatia intervalloque visibilis.*
*Nihil enim videre aliter istius Corporis
oculus potest. Et ne illud quod dictum
est, facie ad faciem, sic accipiatur, tan-
quam membrum corporis terminatus sit
Deus. Ideo me ergo dixisse illud non
pœnitet, ne de ipso Deo tam impie sen-
tiamus, ut eum non ubique totum, sed
per localia spatia divisibilem existime-
mus. Talia quippe bis oculis novimus.*
Non video quid his manifestius possit
proferri.

5. PROPOSITIO II. Augustinus ne-
dum tradidit oculis carnis non posse
Propositio 2. conspici Deum, sed ipse omnia suppe-
ditavit argumenta, quæ proferunt in
hac quæstione Theologi, & alia longe
clariora his, quibus utuntur vulgares
Scholastici.

6. Theologi probant oculum corporeum
non posse ad visionem attolli divinitatis
triplici genere argumentorum, Scriptu-
ris, Patribus, ac ratione. Scripturis,
quia locis citatis cap. 1. Prop. 1. Deus
dicitur invisibilis, & cum non sit invi-
sibilis mente, consequitur quod sit in-
visibilis carnali oculo. Patribus, quo-
niam

Probatur
Augustinum
assertive af-
firmasse
ipsum esse in-
visibilem
oculis cor-
poris.

5.
Propositio 2.

6.
Probatur
Augustinum
suppeditasse
omnia
Theologo-
rum argu-
menta.

niam id asserunt Ambrosius, Hieronymus, & alii. Ratione, quia spiritualia non sunt objectum potentiae corporae: Atqui haec omnia differuntissime tradidit Augustinus: Ergo Augustinus ipse argumenta omnia suppeditavit, quibus probant Theologi Deum cerni non posse oculis corporalibus. Prob. mi. Augustinus Epistola xcii. ad Italicam n. 3. exponens textum Apostoli i. ad Tim. 6. *Luceam habitat inaccessibleem, &c.* Per hoc, inquit, videri ab homine non potest, per quod videt homo corpore corpora. Nam si mentibus piorum esset inaccessibleis, non diceretur Ps. 33. *Accedite ad eum, & illuminamini: & si mentibus piorum esset invisibilis; non diceretur: Videbimus eum sicuti est.* Alia scripturarum loca eodem modo S. P. exponit Epist. 147. alias 112. cap. 9. & 148. olim 111. cap. 3. Priorem ergo argumentationem ex Scripturis petitam idem Augustinus Scholasticis prae monstravit. Alteram ex Patribus quis Augustino tradidit luculentius? Eadem Epistola cxlvii. cap. 6. recitat plura ex Comment. Ambrosii in Lucam lib. 1. cap. 3. Inter quae haec habentur: *Nec in loco Deus videtur, sed mundo corde; nec corporalibus oculis quaritur, nec circumferibitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu.* Alia profert cap. xi. alia cap. xiv. alia cap. xxiii. n. 7. Sanctus autem Hieronymus ait: (haec Augustinus) *Videre Deum sicuti est in natura sua, oculus hominis non potest: & n. 9. Alio loco evidentius dicit, non solum Patris divinitatem, sed nec Filii quidem & Spiritus Sancti, quae una in Trinitate natura est, posse oculos carnis aspicere, sed oculos mentis.* Igitur Augustinus nec argumenta praetermisit, quae à Patrum auctoritate petuntur. Rationem autem, qua utuntur Theologi, affert magnus Augustinus Epist. ad Italicam n. 3. scribens: *Omne quippe quod oculis corporis conspici potest, in loco aliquo sit necesse est, nec ubique sit totum, sed minore sui parte minorem locum occupet, & maiore maiorem. Non ita est Deus invisibilis & incorruptibilis.* Vide & Epist. 148. n. 1. Qualibet ergo Scholasticorum argumenta, quibus probatur divinam substantiam invisibilem esse corporeis oculis, S. P. Augustinus praevit, protulit, illustravit.

7.
Probatur à
natura oculi.

Præter ea, quae Scholasticis sunt communia, quaedam ille producit clarissima & apertissima. Primum est à natura oculi, quae, ut praenotavi, est potentia attingens objecta externa in imagine radiorum adminiculo picta, non perci-

piens in se, immediate res intime praesentes, nam hoc munus est intellectus. At Augustinus apposite hoc utitur ratiocinio Epist. 148. num. 2. ubi ait: *Istius namque corporis oculos dixi non visuros Deum. hoc intuens quod istius corporis oculi omnino non possunt cernere nisi corpora, quae ab eis aliquo loci intervallo separata sunt: nam si nullum interval- lum sit, nec ipsa corpora per eos videmus.* Quibus similia habet S. Fulgentius ad Inquisit. 3. Ferrandi. Ex quo sequitur Deum videri non posse oculo corporis, quoniam intime praesens est menti.

Deinde utitur S. Pater exemplis aptissimis. Quorum primum est de promptum ab aliis sensibus: de quibus scribit in Epist. ad Italicam n. 5. *Cur solis oculis corporeis hoc donum attributum esse contendunt, non autem ceteris sensibus? Sonus ergo erit Deus, ut possit etiam auribus percipi? Et halitus erit, ut sentiri possit olfactu? Et liquor aliquis erit, ut possit bibi? Et moles erit, ut possit & tangi?* Aliud exemplum petit ex charitate, de qua Epist. 147. n. 44. ait: *Eccē etiam charitas quantulacumque in nostra voluntate consistit, nobisque conspicua est, nec in loco videtur, nec corporalibus oculis quaritur, nec circumferibitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu; quanto magis Deus ipse, cuius hoc pignus in nobis est?* Tertium exemplum ingeniosissime affert ex hac eadem disputatione; petit enim cap. 16. illius Epistolae à Paulina, utrum ea, quae vera esse discernit ex iam propositis ac disputatis, videantur mente, vel corpore. Et postquam ostendit videri intellectu, non sensu: *Iis ergo, quae vides (inquit) diligenter fidenterque perspectis atque distinctis, attende, quae credis in hoc ipso sermone, &c.* Quorum argumentorum haec vis est: Si posset corporalibus oculis divinitas in se videri, posset & tangi, & bibi, & olfactu, halituque sentiri: posset videri charitas, veritas, & mentis perceptio, quae solo animo discernitur. Atqui nullus affirmat posse Deum ut in se est, manibus, auribus, naribusque sentiri, vel sub carnalium oculorum aspectu cadere virtutes, animique passiones. Ergo nullus pariter debet asserere, quod oculis carnalibus possit divinitas videri immediate in se ipsa.

PROPOSITIO III. Utrum post Resurrectionem Beatorum corpora futura sint spiritualia, & oculi alterius ab istis naturae, est alia quaestio à praecedenti:

8.
Probatur
exemplis.

&

& hanc S. Pater prudentissime non defini-
vit.

Probatur Au-
gustinum
hanc propo-
sitionem pru-
dentissime
non definisse.

Evidenter hanc propositionem demon-
strat S. Pater Epist. CXLVII. num. 49.
scribens. *Sunt autem alii Deum quidem
ipsum corpus non esse minime dubitan-
tium; sed ideo eos, qui ad vitam ater-
nam resurgent etiam per corpus Deum vi-
suros putant, quoniam talem sperant spi-
ritualis corporis qualitatem, ut etiam ipsa
quæ caro fuerat, spiritus fiat. Quod
si ita est, quantum distat a superiori opi-
nione, & quam sit tolerabilius, etiam si
verum non sit, puto facillime iudicari.
Primum, quia multum interest, utrum
de Creatore, an de creatura aliter ali-
quid sentiat, quam veritas habet. De-
inde, quia conatus mentis: utcumque
ferendus est, volentis corpus convertere,
in spiritum, non in corpus Deum. Po-
stremo quia id quod ego in Epistola mea
dixi de istis nostræ carnis oculis, quia ne-
que nunc possunt, neque tunc poterunt
Deum videre, etiam sic verum est: non
enim dictum est nisi de oculis corporalibus,
quod tunc non erunt, si corpus ipsum
spiritus erit; ac per hoc corporei oculi
nunquam Deum videbunt, quia cum vi-
debitur, spiritus eum, non corpus videbit.*

10.
Probatur
ratione.

Ratione quoque probatur. Affirma-
re quod Dei natura cerni possit corpo-
ralibus oculis, quum isti, ut constat ex
dictis, non possint cernere nisi corpora,
est impie sentire de Deo, illumque per
localia spatia facere divisibilem; quæ
est hæresis Anthropomorphitarum & Au-
dianorum: credere autem quod corpus
ex animali resurgat spirituale, ut vide-
re possit substantiam incorpoream, nul-
lisque membrorum lineamentis ac fini-
bus terminatam, non est aliquid impium
de Deo sentire, neque illum intervallis
locorum circumscribere. Ergo qui af-
firmat in generali resurrectione corpo-
reos oculos spiritualis futuros esse: na-
turæ, non affirmat oculos posse, dum
carnales sunt, & corporei, divinam
in se videre naturam: & consequen-
ter hæc quæstio longe diversa est à
priori.

11.
Probatur Au-
gustinum
prudenter
egisse, dum
quæstionem
hanc reliquit
in suspensio.

Quod vero S. P. prudenter se gesserit,
dum quæstionem hanc in suspensio reli-
quit, probatur. Quæstio utrum Deus
videri possit oculis carnis duplici sensu
agitabatur, ut constat ex eadem Epist.
cap. XXI. Aliqui præsumebant Deum ef-
se corporeum, & consequenter posse
videri corpore: & aliqui fatebantur De-
um esse incorporeum, posse tamen vi-
deri oculo corporis, si corpus vertatur
in spiritum. Prima sententia est hære-
sis Anthropomorphitarum: altera est
quæstio pure philosophica: illa falsa est,
R. P. Berti Theol. Tom. I.

& sacris literis & rationi adversatur;
hæc, licet sit falsa, difficile exemplis &
Scripturarum auctoritate potest convel-
li. Ut prior sententia refutetur, satis
est si demonstretur Deum non posse vi-
deri oculo corporali: ut impugnetur al-
tera, necesse est ut demonstretur corpus
animale non esse in spiritus naturam
transiturum. Jam vero ita argumen-
tor. Prudenter se gerit quisquis hære-
ticam impugnaturus sententiam illam
undeque exagitat, & philosophicas
quæstiones aut prætermittit, aut ad il-
lam hæresim evertendam detorquet:
Augustinus, dum probat carnales ocu-
los non posse Deum cernere, impugnat
hæresim Anthropomorphitarum opinan-
tium Deum esse corporeum; & contra
hanc hæresim detorquet philosophicam
quæstionem, quia si necesse est ut ocu-
li spirituales evadant ad hoc ut possint
videre Deum, jam Deus non est corpo-
reus; & ex alia parte quæstionem hanc
philosophicam non definit; Ergo Au-
gustinus prudenter se gessit.

12.
Dices.

Si dixeris, Cur ergo Augustinus quæ-
stionem de Corpore spirituali pertractat
citata Epistola CXLVII. eamque repetit
lib. XXI. de Civit. Dei cap. 29. ubi-
que nutans, & anceps? Responsio est
in promptu. Dixi, contra Augustini
librum de videndo Deo, sive Epistolam
CXLVII. vel alterum XCII. ad Italicam
mississe Episcopum quemdam Audia-
num, de quo scribit Fortunatianus alter-
am exemplari plenam humilitate. Ne
Audianus Episcopus perflisteret asseren-
do Deum esse corporeum, propterea
quod videri debet in cælo, respondet
argumentis jam recitatis, quod videri
quidem debet, sed mundo corde, ac
mente, non oculo. Ne insurgeret Au-
dianus, esse opinionem multorum, quod
Deus videri quoque debeat oculo cor-
poris; ne alio disputationem avertat,
statim Augustinus reponit, ne in ho-
rum quidem sententia consequi Deum
esse corporeum, quoniam hi talem spe-
rant spiritualis corporis qualitatem, ut
etiam ipsa, quæ caro fuerat, spiritus
fiat; & per hoc spiritus Deum videbit,
non corpus. An non undeque pre-
mit Anthropomorphitam, & propria sen-
tentia, & etiam aliena, quæ illi
opponebatur? Placide ad hanc reverti-
tur citato lib. de Civit. Dei: disputat
de corpore spirituali; nec ibi quæstio-
nem definit. Id fateor: non ei occur-
runt certa exempla, aut divinarum te-
stimoniorum scripturarum: at negat tamen
oculos elevari posse ad visionem Dei,
nisi in naturam transeant spiritualem,
semper in quæstione dogmatica sibi con-
stans

Solutio.

T

stans

13. stans, & adhuc hæsitans de Philoso-
 Propositio 4. phica.

PROPOSITIO IV. Tametsi Augu-
 stinus noluit definire quæstionem de
 Corpore spirituali, quam aliqui Catho-
 lici eo tempore propugnabant, demon-
 strat tamen accurate se hanc nequaquam
 probare.

Probatur 1.
 Augustinum
 demonstra-
 re quod non
 probaverit
 hanc senten-
 tiam.

Attende, quaeso, Augustini mentem,
 maximamque prudentiam. Primo Epi-
 stola 147. alias 112. hanc de corpore
 spirituali sententiam appellat tollerabilio-
 rem hæresi Audianorum, sed tamen fal-
 sam. *Quantum distet, inquit, à supe-
 riori opinione, & quam hoc sit tolera-
 bilius, etiamsi verum non sit, puto fa-
 cillime judicari.* Deinde cap. xxii.
 ait videri sibi, quod hæc de spirituali
 corpore opinio, aut tollat naturam cor-
 poris, aut conduplicet essentiam spiri-
 tus: *Eo modo quippe, aut conduplica-
 bitur substantia spiritus, si & corpus
 spiritus erit; aut si unus erit spiritus ho-
 minis, ita ut commutato, & converso in
 spiritum corpore, neque geminatione,
 neque incremento conduplicetur: nec om-
 nino ullius accessu quantitatis augeatur;
 metuendum est ne nihil aliud dici videat-
 ur, quam corpora non illa mutatione
 immortalia mansura, sed nulla potius fu-
 tura, & omnino peritura.*

14.
 Probatur 2.

In lib. autem de Civit. Dei ubi di-
 sputationem reassumit: *Aut ergo per
 illos oculos, inquit, sic videbitur Deus,
 ut aliquid habeant in tanta excellentia
 menti simile, quod & incorporea natu-
 ra cernatur, quod ullis exemplis, sive
 scripturarum testimoniis divinarum vel
 difficile, vel impossibile est ostendere: Aut,
 quod est ad intelligendum facilius, ita
 Deus nobis erit notus atque conspicuus,
 ut videatur spiritu à singulis nobis, in
 singulis nobis, videatur ab altero in al-
 tero, videatur in seipso, videatur in cæ-
 lo novo, & in terra nova, atque in omni
 quæ tunc fuerit creatura; videatur &
 per corpora in omni corpore, quocumque
 fuerint spiritualis corporis oculi acie per-
 veniente directi, idest in effectibus, in
 quibus causa cognoscitur, quemadmo-
 dum in motibus corporis videtur anima,
 ut ait S. Thomas q. xii. art. iiii. ad 2.
 imo idem Augustinus eo loco dicens:
*Aliorum quisque vitas, cum sint indivi-
 sibilis, per corpus videt, &c.* Vide Au-
 gustinum suipius Interpretem disertis-
 simum.*

15.
 Probatur 3.

Accedit quod Augustinus Scripturæ
 loca, quæ Dei visionem promittunt,
 non de corporeis oculis accipit, sed de
 oculis mentis & cordis non solum Epi-
 stola 147. num. 37. & 39. & Ep. 148.

num. 17. verum etiam lib. laudato de
 civit. Dei xxii. cap. 29. & alibi. Ex
 quibus ita argumentor. Augustinus re-
 vera in eam sententiam non propendet,
 quam vocat tolerabilem sed falsam,
 quam putat tollere naturam corporis,
 quam ad intelligendum difficiliorem
 existimat, & qua nunquam asseveranter
 utitur in exponendis Scripturis: Talis
 est sententia de corpore spirituali: Ergo
 non propendet in eam Augustinus. Qua-
 re autem in eam alternat fluctuatque?
 Recte quidem, ac sapienter. Primo
 quia hæc erat plurium etiam Catholi-
 corum opinio. Secundo quia librata
 infinita Dei omnipotentia non debemus
 credere impossibilia quæcunque nobis
 ardua videntur. Tertio quia docere
 nos voluit regulam de aliorum senten-
 tia judicandi. A qua regula num lon-
 ge abeat Vasquesius, qui disp. 40. cap.
 1. asserit Augustinum docuisse Deum
 oculo corporeo non solum posse, sed
 etiam nunc à beatis videri, nec non Pe-
 tavius qui lib. vii. cap. 2. scribit S. Pa-
 trem dubium natæ, & minus, quam
 dudum fecerat, probabilem, imo ne
 tolerabilem quidem opinionem expone-
 re, poterit quisque ex dictis facile com-
 prehendere.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Quamvis ex supradictis argumenta om-
 nia evanescant, quæ probant aut pos-
 se oculis corporalibus videri Deum, aut
 Augustinum dubium in hac quæstione
 alternasse: in gratiam tamen Tironum
 omnia breviter perstringemus &c. pri-
 mum sit: Non semel Deus apparuit A-
 braham, Jacob, Moyse; ejusque visio-
 nem possibilem ostendit Job, dum ait
 xix. 26. *In carne mea videbo Deum meum.*
 Ergo carnali oculo divinitas cerni po-
 test.

16.
 Obsectio 1.

Resp. nego conseq. Etenim vel Deus,
 vel Angelus in assumptis corporibus non
 semel Patriarchis apparuit, aliquibus et-
 iam singulari privilegio quam familia-
 rissime, & absque internuncio, atque
 manifesta, non imaginaria revelatione,
 locutus est: quod juxta hebraicam phra-
 sim est colloqui *facie ad faciem*. Num
 vero quidam divinam quoque naturam
 viderint oculo mentis ac spiritu, dispu-
 tabitur infra. Ad testimonium Job ob-
 servat S. Pater xxii. de Civit. Dei cap.
 29. apposite scriptum esse: *in carne
 mea, non, per carnem:* quippe resum-
 ptis corporibus singuli, etiam qui mo-
 do purgantur, quorum typum Job ge-
 rebat, mente frui debent Dei conspe-
 ctu. Potest & exponi de Deo incarnato,
 & humanitate Christi, *qui reformabit*
 cor-

Solutio

corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, ut inquit Apost. ad Philip. 3. & idem Augustinus respondet. Commendatur & ibi fides Resurrectionis, in qua idem numero homo ex eadem carne conflatus reviviscet, ideoque de Christo venturo ad iudicium potest exponi: & propterea ait: *Rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciunt, & non alius.* Id est, suscitabor in hoc eodem corpore, hisce oculis in novissimo die conspiciam Judicem universorum; non alius, non commutatus in aliam carnem, ego ipso resurgam, & hac ipsa carne circumdatus ante Christi tribunal comparebo.

17. *Obiectio 2.* Arguitur 2. Videntur exteriora obiecta ab oculo, dum illum movent localiter & excitant nervum opticum: Deus movere potest localiter oculum, ejusque nervum opticum excitare: Ergo ab oculo cerni potest.

Solutio. Resp. dist. maj. dum excitant, & radiorum pressione pingunt exterioris corporis in retina imaginem, concedo: dum movent absque impressione istiusmodi imaginis, nego. Eodem pacto dist. min. Deus potest localiter oculum movere, non efficiendo aliquam imaginem sui, concedo: efficiendo & imprimendo speciem & imaginem, nego. Ergo si localiter fibras oculi moveat; ea excitatione percipiet quidem animus esse aliquam moventem causam, at hanc minime sensibilibiter cernet. Quippe eo versus, ubi radiorum flexione pinguntur rerum imagines, nullam illic, nisi referentem corpora colorata potest inspicere. Vide cap. 2. prop. 1. ad 2.

18. *Obiectio 3.* Opp. 3. Potest intellectus creatus cernere obiectum increatum: Igitur potest corporalis sensus intueri spiritualia.

Solutio. Resp. nego consequentiam; etenim natura intellectus in eo sita est, quod contemplari possit intelligibile. Intelligibile est quicquid uniri potest menti, eamque illuminare. Deus, tamen infinitus atque increatus uniri potest humanæ menti, imo ab ea seungi non potest, illam vero valet præsentia sua illuminare, est enim lux vera, & veritas immutabilis. Igitur Deus à creatura cognosci potest. *Deo junctum est,* (ait August. quæst. LIV.) *quod intelligit Deum. Intelligit autem rationalis anima Deum, &c.* E contra natura sensus posita est in hoc, quod possit anima per illum sentire externa obiecta corporea; quæ cum non sint per se unita menti, *R. P. Berti Theol. Tom. I.*

sed aliquo separata intervallo, exhibentur in imagine ac specie, ad quam anima corpori colligata se convertens advertit in corporis affectione, quod non poterat lumine percipere interiori. Atqui Deus non potest aliquo intervallo recedere ab anima, nec membrorum lineamentis finiri. Ergo Deus nequit conspici carnali ac sensitiva potentia: *Istius autem corporis oculi omnino non possunt cernere nisi corpora, quæ ab eis aliquo loci intervallo separata sunt,* inquit Epist. 148. S. Pater. Vide prop. 2. & cap. 2. prop. 1. loc. cit.

19. *Obiectio 4.* Quarto loco obijcit: Baptismatis aqua gratiam causat, quæ est qualitas supernaturalis, & ignis corporeus spiritus torquet reproborum. Quare ergo elevari non potest oculus ad videndam Divinam, corporisque expectem substantiam? Sed hæc nullius sunt momenti; neque enim aqua vel ignis hæc physica efficientia producant; sed aqua est gratiæ causa moralis, ac spiritus infernali torquentur igne per alligationem & apprehensionem: quæ omnia alibi explanabuntur. Quamquam & illud reponi posset, oculum esse visionis vitalem ac principem causam, quæ sua virtute, ac vitali motu operatur: aquam autem baptismatis, & ignem inferni causas esse duntaxat instrumentales, quæ non propria agunt virtute, sed illius, cujus instrumenta sunt, nempe Divinæ omnipotentis ac justitiæ.

20. *Obiectio ult.* Ultimo sic arguitur. D. Augustinus lib. XXI. de civitate Dei cap. 29. ait: *Longe alterius erunt potentia (oculi) si tima. per eos videbitur incorporea natura.* Et infra, *Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acrius videant, sed ut videant & incorporalia:* Sentit ergo Augustinus quod incorporea natura reapse cerni debeat oculis carnis.

Solutio. Resp. dist. consequens. Id censet Augustinus absolute, & si oculi corporales permaneant, nego: vide Prop. 1. & 2. Id sentit hypothetice, & si in resurrectione corpus evadat spirituale, subdistinguo, & hanc hypotheseam quam aliqui vivente Augustino admittebant, & ad quæstionem istam nullatenus attinet, S. Pater explicat duntaxat, & in suspensio relinquit, ut ostendi Prop. III. concedo: Et hanc hypotheseam asseveranter, definite, & ex propria mente ipse comprobatur, nego. Constat enim S. Patrem quæstionem proponere, explicare, & sententiam de Corpore spirituali judicare difficiliorem, ut demonstravi proposit. IV.

Neque ullius est momenti, quod adversarii opponunt, S. Patrem testari se plenissime quaestionem citato loco dirimere, ut proficitur in. *Retract.* cap. 41. Istic enim quæ scripserat in libro de videndo Deo censet quidem, sed non retractat. In quo libro quantum dilucide asseruerit non posse oculis cerni nisi rem corpore & loco divisibilem, abunde monstravi. De spiritali autem corpore difficillimam sane, gravissimamque quaestionem diligentius in libris de civit. Dei pertractasse, utique ipse fatetur: sed etiam hanc à priori diversam se affirmat

explicavisse, non vero definivisse. Explicavit autem hinc & inde disputans accuratissime. Ex libris itaque *Retractionum* quæ à me dicta sunt non everuntur, sed confirmantur. *De videndo Deo*, inquit, *scripsi librum: ubi de spiritali corpore, quod erit in resurrectione Sanctorum, inquisitionem diligentiorē distuli, utrum, vel quomodo Deus, qui spiritus est, etiam per corpus tale videatur; sed eam postea quaestionem sane difficillimam in novissimo, id est in XXII. libro de civitate Dei satis, quantum arbitror, explicavi.*

CAPUT VI.

Utrum aliqui adhuc in hac mortali vita degentes Deum viderint, in utramque partem discutitur.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. Sententia affirmativa probatur.
4. 5. 6. Probatur etiam sententia negativa.
7. 8. 9. Solvuntur argumenta sententiæ affirmativæ.

10. 11. 12. Solvuntur etiam argumenta sententiæ negativæ.

An aliqui
adhuc viato-
res Deum
viderint.

LIBRATIS Patrum ac Theologorum momenti, num Moyses, Paulus, & quidam alii eximie sanctitatis viri adhuc viatores Deum viderint, videtur mihi res ambigua, & in partem utramque disputabilis. Non enim de rei agitur possibilitate, quam in dubium vertere nefas est; sed de facto, cujus neque aperta sunt Scripturarum testimonia, neque constans Patrum traditio, neque una Doctorum nostrorum sententia. Quamobrem adolescentibus nostris, ut de ingenii sui acumine aliquod periculum faciant, liberam do arenam, & quomodo contra adversarios instruere se debeant, eorumque tela recundere, demonstrabo.

Quisquis igitur sustinere velit affirmantem sententiam, poterit illam sequentibus argumentationibus comprobare. Primo Num. XII. 6. 7. 8. de Moyse legitur: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni Domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt.* Et Exodi XXXIII. 11. *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem.* Et v. 18. *Ostende mihi gloriam tuam.* Qui respondit: *Ego ostendam omne bonum tibi.* De Paulo 2. ad Corinth. XII. *Raptus est in Paradisum, & audit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Quæ est enim revelatio tam mirabilis,

quæ verbis designari non potest, nisi manifestatio divinitatis, de qua Isaias cap. 64. *Oculus non vidit, Deus, absque te quæ præparasti diligentibus te?* Scripturis itaque videtur consentanea sententia affirmans.

Eandem confirmare possumus Patrum auctoritate. Etenim Augustinus lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 27. de Moyse hæc scribit: *Concupiverat enim, ut in Exodo legimus, videre Deum, non utique sicut viderat in monte, nec sicut videbat in Tabernaculo; sed in ea substantia, qua Deus est, nulla assumpta corporali creatura, quæ mortalis carnis sensibus præsentetur, &c.* Eadem repetit de Moyse ac Paulo Ep. 147. alias 112. cap. XIII. n. 31. Et Hilarius lib. 1. de Trinit. cap. 3. & lib. VIII. cap. 18. Rupertus lib. 3. de Victoria Verbi Dei cap. 28. Isidorus Hispalensis cap. 37. de vita & morte SS. narrant Esaiam fuisse à Judæis interfectum, quod scripserit cap. 6. -- *VIDI DOMINUM SEDENTEM SUPER SOLIUM EXCELSUM* -- &c. Ait autem Hilarius: *Deum Propheta vidit, & gloriam ejus usque ad invidiam Prophetice dignitatis aspexit.* Basilii quoque de Moyse scribit Hom. 1. in Hexam. *Qui octogesimum ætatis agens annum vidit Deum, ut erat homini videre possibile, immo ut nemini potius licuit alii.* Et Ambros. lib. 2. cap. 2. *Hic itaque, non in visione, neque in somniis, sed ore ad os cum Deo summo locutus, neque in specie, neque per ænigmata,*

2.
Probatur ex
Patribus.

1.
Probatur
viatores
Deum vidisse
ex Scriptura.

gmata, sed clara atque perspicua præsentiæ Divinae cognitione dignatus. Omitto autem quæ de seipso narrat Augustinus lib. ix. Confess. cap. 10. Et de Sancto Benedicto D. Bernardus serm. ix. de Diversis.

3. Probatur ex congruentiis. Congruentiæ etiam satis manifestæ possunt afferri. Quis enim hoc privilegium concessum negaverit B. M. V., quam scimus creaturas omnes gratiarum cumulo, & amplitudine præcellere meritorum? Et certe hanc ei gratiam fuisse collatam tradunt Rupertus, Albertus Magnus, & Pater pauperum Thomas Archiepiscopus Valent. serm. de Resurrect. necnon Theologi eruditissimi, ut observat Gayardus Quæst. iv. de Invisib. Dei art. iv. De Moyse autem ac Paulo ait S. Thomas 2. 2. quæst. 175. ad 1. congruenter manifestatam illis essentiam fuisse Divinam; *nam sicut Moyses fuit primus Doctor Judeorum, ita Paulus fuit primus Doctor Gentium.* Scripturis itaque, Patribus, & probabilibus congruentiis sic opinio affirmans defenditur.

4. Probatur ex viatoribus non vidisse Deum ex Scriptura. Negativa sententia pariter ex sacris Scripturis primitus sic ostenditur. Exodi xxxiii. Moysi summopere desideranti Divinam essentiam conspiciere respondit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet.* Et insistenti petitionibus versu ult. ait: *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Quibus verbis aliqui Christi humanam formam, aliqui imperfectam visionem, aliqui manifesta Dei opera putant significari. Joann. cap. i. v. 18. ait: *Deum nemo vidit unquam.* Scripsit autem, quod valde notandum est, post Epistolam 2. ad Corinth. in qua Apostolus raptum suum refert usque ad tertium cælum. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest,* scribit quoque Paulus in vi. ad Timoth. scripta post Epistolam ad Corinthios nuper laudatam. Hæc autem minime diceret, si videre Deum sibimet fuisset paullo ante concessum. Scripturis itaque hæc secunda sententia non adversatur.

5. Probatur ex Patribus. Probatur autem ex PP., & missis Irenæo, Tertulliano, Origene, aliisque vel errore Millenariorum suspectis, vel subobscuris loquentibus, idem aperte docent Nazianz. Orat. 34. S. Leo serm. de Transfig. Gregorius lib. 18. Moralium, S. Evaristus Epist. i. & alii, quos refert Petavius lib. vii. cap. xii. & Sylvius Quæst. xii. art. xi. Quantum vero spectat ad Augustinum, etsi aliquando stetit in priori sententia, huic tamen senior ac doctior factus accessit:

nam Tract. 3. in Joann. ait: *Quid vidit Moyses? vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem: omnis illa creatura est; typum Domini sui gerebat, non ipse Domini præsentiā exhibebat.* Lib. 2. de Trinit. c. 16. *Cum vero hic apertissime demonstratur, nec desideranti hoc fuisse concessum; quis audeat dicere, per similes formas, quæ huic quoque visibiliter apparuerunt, non creaturam Deo servientem, sed hoc ipsum quod Deus est cujusquam oculis apparuisse mortalium?* Similia repetit S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Quæst. 154. super Exodum, lib. 4. de Symbolo ad Cathecum. cap. 3. Ex quibus satis colligi potest, inquit Sylvius Augustinum non judicasse quod Moyses & Paulus in hac vita Deum viderunt, tamen si aliquando fuerit in eam sententiam propensior.

6. Probatur ex conjecturis. Neque desunt etiam pro hac parte probabiles conjecturæ. Primo enim in Dei visione nostra sita est beatitudo: Beatitudo semel habita non potest amitti, nec Deus potest eam subtrahere, quoniam poenam nunquam irrogat absque culpa: Si ergo Paulus ac Moyses Deum vidissent, in hac vita fuissent beati, & nunquam in posterum ipsa privati essent beatitudine. Deinde adhuc viatores extitissent, nec tamen ambulassent per fidem; fides enim tollitur manifesta revelatione eorum quæ creduntur. Itaque rationi, Patribus, & Scripturis videtur negativa sententia pariter consentanea.

7. Solvuntur argumenta. Hactenus pro utraque parte protulimus argumenta. Modo dicam quo pacto singula possint vicissim retundi. Scripturarum textus pro parte affirmante facillime possunt exponi. In xii. cap. Num. ostenditur tantum discrimen inter Moysen aliosque Prophetas, quibus per somnia & imaginarias visiones Dominus locutus est, cum Moysi apparuerit frequenter, familiarissime, & absque internuncio, & eum fuerit adlocutus non solum prophetarum vaticiniorum velamine, sed manifesta legis, rituum, rerumque gerendarum significatione. Quod etsi quibusdam aliis momentanee fuerit concessum, ut Abraham sub quercu Mambre, & Jacobo luctanti cum Angelo, Moysi tamen datum legimus sæpenumero, & ordinaria amicorum consuetudine. Et si pertinaciter insistas, Moysen vidisse Dominum secum familiariter colloquentem; possum & istud concedere: erat enim Angelus ille, non Deus, ut habetur Act. vii., idque tandem animadver-

Exponitur textus SS. Scripturæ.

tur Augustinus Tract. III. in Joannem scribens: *Quid vidit Moyses? vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem.* Eodem modo expeditur textus Exod. XXXIII. de quo tamen est aliquid particulariter advertendum. Comminatus fuerat Dominus v. 3. se non ascensurum ulterius cum Moyse ob populum duræ cervicis, divinisque jussibus reluctantem. Hoc tactus ac timoris causa. Moyses itaque Dominum placaturus ait: *Præcipis, ut educam populum istum: Et non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixerit, novi te ex nomine, Et invenisti gratiam coram me.* Si ergo *inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam.* Quid ergo est. *Ostende mihi faciem tuam, nisi, Sis,* quæso, ut fecisti hactenus, dux itineris nostri, ne moriamur in solitudine? Certe hunc sensum ipsa lectione poterit quisque dignoscere, neque hanc explanationem potest rejicere quisquis oculos in hebraicum injecerit, ubi legitur, *Ostende mihi, quæso, viam tuam: הורנינא את דרכך.* Verum est quod Moyses in hujus promissionis tesseram, *Facies mea præcedet te,* postulavit quoque, ut manifestationis particeps fieret divinitatis, repetens, *Ostende mihi gloriam tuam.* Verum huic petitioni respondit Dominus: *Ego ostendam omne bonum tibi, Et vocabo in nomine Domini coram te,* id est, Præter id, quod petis, omnia tibi præstabo, exhibebo favorem, patrabo signa, ero dux ac rector itineris, faciam quidquid vis: veruntamen: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo Et vivet.* Denegavit ergo Deus Moyse gratiam quam petebat; atque ut eum novo singularique cumlaret beneficio, sese illi manifestavit à tergo, id est fulgentissimo quodam lumine, quod esset divinitatis indicium, at non facie ad faciem. De raptu autem Pauli levior est difficultas, quoniam ipse non ait se in tertio celo vidisse Deum, sed audivisse arcana, quæ ratus est esse silentio occultanda. Neque anceps fuisset an hujusmodi raptus in corpore contigisset vel extra, si claram Dei obtinisset visionem, quæ adeo debet esse vivida ac splendida, ut procul ignorantiam omnem, dubitationemque depellat. Id vero adeo indubitatum est, ut idem Apostolus post raptum scripserit ad Timotheum, quod nullus hominum Deum viderit. Atque hoc pacto argumenta petita ex sacris literis diluuntur.

8.
Respondetur
Patribus.

Ad PP. auctoritates respondeo non esse hanc quæstionem ex genere illarum,

in qua necesse est, omnes Ecclesiæ Doctores convenire. Quamquam & ad ea quæ opponuntur patet responsio. Nam quod attinet ad Augustinum, in opere de Genes. ad liter. plura quæsitæ esse quam inventa, & eorum quæ inventa sunt pauciora firmata, fatetur idemmet in II. Retract. cap. 24. Deinde constat ex dictis, in postremis operibus suis priorem rejecisse sententiam. Præterea potest ubique exponi de vividiori quadam ac sublimiori contemplatione in raptu, non vero de plena ac manifestata per speciem. Quod narrat Hilarius de Esaia occisum fuisse, quod scripserit à se visum Deum, fateor verum esse: sed Judæi, qui Prophetam intestino prosequébantur odio, quod eos appellasset Principes Sodomorum, populumque Gomorrhæ, ut scribit citato loco Isidorus Hispalensis, inde mortis injustissimam causam prætexerunt. Constat namque cap. VI. narrari à Propheta visionem per ecstasim quam habuit in templo, & vaticinari judicium de Rege, primoribus, ac populo faciendum. Ambrosius lib. V. de Fide cap. ultimo oppositum docet, probatque ex Scripturis; unde & ipse in eadem opinione non stetit, vel exponi debet, quemadmodum diximus de Augustino. Is vero, ac Benedictus, alique eximia sanctitate præditi raptu sublimiori dignati sunt, sed non clarissima visione Dei, nisi exuti corporibus. Unus est Basilus, quem frustra Eftius in II. dist. VIII. §. X. ex ejus Homilia I. de Jejuniis ad se trahere studet; nam is, ut observat Petavius, post verba superius producta addidit: *Moysem in potiendis præsentibus Dei conspectibus fuisse, dum viveret, Angelis coæqualem.* Sed Basilio opponitur Gregorius Nazianz. Hieronymus, Cyrillus, Athanasius, & Epiphanius, quorum verba refert Sylvius, Petavius, Eftius, Smising, & L'Herminier, majori præcæteris eruditione.

Conjecturis autem postremo loco productis resp. multo fuisse convenientius, ut nemo ante beatissimam Christi animam Divino frueretur aspectu; quod potissimum valet de Moyse: item, ut nullus in via esset simul viator & comprehensor: ulterius, ut beatitudo non ad momentum, sed ad perennem servaretur felicitatem. Quæ tamen vellem discuti cum exceptione B. M. Virginis, cui majorem gratiarum copiam contulit Deus, quam ulli mortalium. Attamen neque Deiparam in terris vidisse in se Deum, salva pietate ac fide possumus affirmare: quod & magnus numerus docet

9.
Satisfit conjecturis.

cet Theologorum, & nulli Apostolica Ecclesia opponitur definitioni.

10. Solvuntur argumenta sententiae negativae.

Reliquum est ut argumenta solvantur negativae sententiae. Atque ad verba Exodi xxxiii. dico, utique ibi denegatam Moysi visionem beatam, praestantissima namque gratiarum dona non statim petentibus conferuntur, ne existimentur communia; at concessam esse postmodum colligitur ex cap. xii. Numerorum. Quem postremum locum non possumus de sola frequentia ac familiaritate Divini sermonis accipere: utrumque enim hinc affirmatur, & aperta significatio divinorum decretorum per ea verba; *Ore enim ad os loquor ei*: & visio beatifica & gloriae participatio, per subsequentia, *Et palam, & non per enigmata & figuras Dominum videt*. Hinc lxx. verterunt, & τὴν δόξαν Κυρίου εἶδε, *Et gloriam Domini vidit*. Neque possumus existimare, Moysen vidisse tantum facie ad faciem Angelum, quum aperte asseratur facie ad faciem vidisse Dominum, quod hebraica lectio designat vocabulo Dei propriissimo, ac tetragrammato. Porro legem datam ministerio Angelorum constat ex cap. vii. Act. Apostolor. & ex cap. 2. ad Hebr. sed solos Angelos apparuisse Moysi non recte illinc inferitur: nam ipse Moyses morti proximus Deut. xxxiii. v. 2. cum Angelorum exercitu Dominum legem daturum apparuisse, his verbis testatur: *Dominus de Sinai venit, & cum eo Sanctorum millia*. Angeli quoque nomine Deum designari observat Hilarius in 1. de Trinit. cap. 3. dicens: *Habes dispensationem in Angelo, quia in Angelo officium est non natura: babes in naturae nomine Deum, quia Angelus Dei Deus est*. Revera Act. vii. 3. dicitur Angelum apparuisse Moysi in igne rubi; & tamen Ex. iiii. 2. ait ille qui apparuit: *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob*. Ergo ex quo lex lata fuerit ministrantibus Angelis, non consequitur Moysen Angelos vidisse, non Deum. Fuit quidem dictum Moysi: *Non videbit me homo, & vivet*: Sed hoc ita ab Augustino explicatur: *Deum nemo videbit vivens vita ista, qua mortaliter vivitur in istis sensibus corporis: sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur, sive omnino exiens de corpore, sive ita aversus & alienatus à carnalibus sensibus, ut merito nesciat, sicut Apostolus ait, utrum in corpore, an extra corpus sit, cum in illam rapitur & subvehitur visionem*. Hæc Augustinus lib. xii. de Gen. ad lit. cap. 27. qui simi-

lia repetit lib. de vid. Deo, sive epist. 147. cap. xiii. Joannes vero cap. i. loquitur de visione comprehensiva, de ea nimirum, quam habet Unigenitus in sinu Patris, ut constat ex textu: alias neque Angeli Deum viderent; male enim de solis hominibus quidam dictum putant, *Deum nemo vidit*: Est enim græce Θεὸν εἶδεν ἐν σπλάγχνοις πατρὸς cum exclusionem tam hominum, quam Angelorum. In 1. ad Timoth. 6. excluditur pariter visio Dei plenissima, & ea quæ per sensum oculorum habetur: & præterea nihil obstat, quin in generalibus assertionibus aliqui singulari Dei beneficio intelligantur excepti, quum ideam Apost. v. ad Rom. scribat omnes peccasse in Adam, à qua generali sententia pie à plurimis creditur immunem esse Deiparam.

Quod spectat ad PP. negandum non est plures in oppositam abiisse sententiam, & hanc esse ob horum auctoritatem valde probabilem. Non sunt tamen pro negativa in tanto numero, ut adversarii arbitrantur. Etenim Gregorius Nazianz. alique Græcorum scribunt contra Eunomii & Aetii discipulos: quod & facit Ambros. in v. de Fide cap. ultimo, qui propterea intelligendi sunt de visione comprehensiva. Alii proculdubio loquuntur universali quadam assertionem, à qua specialissimo Dei privilegio aliqui excipiuntur. Quidam, qui expresse Moysen commemorant, de quotidianis ac frequentissimis Dei visionibus verba faciunt, non de illa singulari ac rarissima, quæ narratur in Numeris. Hac ratione conciliantur discrepantes Augustini sententiæ, Moyses enim vidit Angelum & ignem in Rubo, sed vidit quoque Domini gloriam in Sina. Non cogimur ergo asserere quod S. P. à priori sententia discesserit, præsertim cum ipse tali fuerit ingenio, ut aperte fateretur quid, & ubi inter se pugnantia scripsisset.

12. Rationes denique postremo allatæ non debent studiosum juvenem deterrere. Satisfit rationibus. Priori namque, quam urget Franciscus Sylvius, satisfit dicendo inammissibilem esse beatitudinem, quæ confertur Sanctis post mortem ac permanentem, tantquam merces & corona prædestinatorum; non eam beatitudinem momentaneam, qua dignantur viri præstantissimæ sanctitatis, transeunter, & quasi prælibamine futuræ felicitatis. Neque huius visionis subtractio dicenda est poena, quia manifestatio divinitatis nondum est corona iustitiæ, sed beneficium simile rapibus contemplantium, quos necesse non

11. Explicantur Patres.

12. Satisfit rationibus.

non est diutissime permanere. Idem respondetur ad alteram conjecturam, quæ affertur ab Estio: nullus enim habitus destruitur nisi contrario. At actus actui, habitus habitui opponitur: & consequenter actus visionis momentaneus ac transiens non destruit habitum Fidei sta-

bilem ac permanentem. Habes igitur pro utraque sententia argumenta, argumentorumque solutiones: atque his sufficienter, quantum arbitror, pertractatis, poteris pro lubitu tam de una, quam de altera disceptare.

CAPUT VII.

Sintne beatæ visionis modo participes Elias & Enoch?

SUMMARIUM.

1 Enoch, & Elias probabilius Dei conspectu nondum fruuntur, nisi fortè momentaneis raptibus, & transeunt.

2. 3. 4. 5. 6 Satisfit objectionibus.

An Elias, & Enoch videant Deum.

ENOCH ET ELIAM sive in Paradiso, si ve alio in loco adhuc vivere, & extremis temporibus contra Antichristum venturos, tenet, inquit Rabanus in lib. de Antich. fides Christianorum. Quaritur ergo an his saltem, qui translati sunt ne viderent mortem, & adhuc in corpore ad bonum universæ Ecclesiæ servantur, visio illa fuerit concessa, qua Beatorum animæ perfruuntur.

1. Propositio
Probatur
Enoch & Eliam nondum videre Deum, nisi transeunt.

PROPOSITIO: Enoch & Elias probabilius Dei conspectu nondum fruuntur, nisi forte momentaneis raptibus, ac transeunt.

Demonstratur: Nondum Eliam & Enoch vita functos communior opinio est, quam tenere veteres omnes Rabbinos affirmat R. David in lib. 2. Regum, & traditionem esse discipulorum Domini scribit Irenæus lib. v. adversus hæreses. Eam sequuntur Patres, præsertim Gregorius Magnus hom. xxix. & S. P. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 3. & lib. vi. contra Julianum, alique tam multi, ut Aretas apud Estium in cap. xliv. Eccl. asserat id credi inviolabiliter à tota Ecclesia: videtur etiam evinci ex lib. Apocal. cap. xi. 3. ubi legitur, *Et dabo duobus testibus meis, &c.* quem locum omnes fere Interpretes de Helia & Enoch exponunt. Probabilior est ergo, licet non satis explorata, hæc de Elia & Enoch nondum vita functis opinio: Atqui Beatitudo saltem permanens, omnium consensu, non confertur nisi dissoluta hujus habitationis domo, expletoque laborum cursu: Ergo permanens Dei fructio nondum his duobus collata est.

2. Oppositio 1. Opp. 1. Eccles. xlv. 16. habetur: *Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum:* & iv. Regum 2. ii. *Et ascendit Elias per turbinem in calum.* Hic

autem, inquit Calmet differt. de Patriarcha Enoch art. 2. debet intelligi Paradisus Sanctorum, & coelum Empyreum. Ergo Enoch & Elias in cælis versantur, ideoque divino beantur aspectu.

Resp. nego conseq. nam Paradisi nomine intelligitur quilibet locus, in quo feliciter vivitur, & cæli nomine etiam superior pars aëris designatur: quoniam & volatilia *volucres cali* Ps. viii. 9. appellantur, & Latroni nondum reflat cæli januis per Ascensionem Redemptoris, Lucæ xxiii. 43. dictum est: *Hodie mecum eris in Paradiso.* In textu Ecclesiastici Paradisi nomen in græcis, hebraicisque desideratur. Apposuit primum Arabs interpretis: & merito Vulgata nostra retinuit, quum Enoch mortalis vitæ arumnis fuerit sublatus. Denique si de Beatorum patria accipi possent loca præfata, sequeretur Christum Dominum nequaquam primum omnium in cælos assumptum: contigit namque longe ante Christum istorum raptus. Itaque Elias per turbinem, Enoch repentino raptu in ignotam mundi plagam fuere translati.

Dices: Revera raptos in cælum, tradunt Ecclesiæ Patres. Athanas. serm. de Assumpt. Dom. scribit, *Enochum immortalitatis terminos accepisse:* Tertullianus de Resurrect. carnis cap. 58. *De orbe translati,* inquit, *& hoc ipso jam aternitatis candidati.* Hieronymus epist. ad Pamachium: *Necdam mortui, & Paradisi jam coloni, habent membra cum quibus rapti sunt, & translati.* Bernardus serm. 6. de Ascens. *Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo.* Et Avitus Vienn. Episc. postquam dixerat Enoch translatus in cælos lib. iv. Carm. capite 6. ait:

Quam-

Quamquam, qua Noe proavis con-
scenderet Enoch,

Elias cursu post tempora longa secu-
tus

Scribitur ignitis scandens penetrasse
quadrigis.

Solvitur.

Resp. Eliam & Enoch, quum à mor-
talitatis contagione illòs præservet mi-
rabilis Dei providentia, atque tali con-
firmet gratia, ut nullo terrenarum cu-
piditatum desidio premantur, meri-
to dici ab Athanasio immortales; à Ter-
tulliano æternitatis candidatos; à Ber-
nardo & Avito felices ac translatos ex
orbe, à Hieronymo Paradisi colonos.
Certe Bernardus eo sensu felices vocat,
quod eis omnes materiae & occasiones
ablatae sunt, quæ eorum intellectum im-
pediant, vel affectum, quia soli Deo vi-
ventes nec noverunt nisi Deum: nec cu-
piunt nisi Deum, ut sermone explicat
præcedenti. Eo itaque modo fruuntur
Deo, quomodo fruuntur animæ viato-
rum, qui Deum specialiter diligentes
diliguntur ab ipso, Angelicis dignan-
tur conspectibus, neque sensuum pul-
santur illecebris, neque demonum ten-
tationibus. Quandoque etiam divina
apparitione recreari videtur mihi vero-
similius. Caterum si contendas in
Christi ascensione & istos in cælum as-
sumptos, ut opinatur citato loco Hie-
ronymus, quod tamen negat cum ma-
jori Sanctorum Patrum numero Ecce-
lesiæ columen Augustinus, jam non restat
præsentis loci disputationi.

4.
Insurgitur.

Insurgens: Paradisi nomine, si de loco,
ad quem Enoch translatus dicitur, qua-
estio instituitur, intelligi nequit Hortus
voluptatis, quem pro Adam plantavit
Dominus à principio. Quamquam
enim Augustinus lib. contra Julianum
vi. illic vitam degere scribat, ubi est
ipsum lignum vite, ubi sit potestas vi-
vendi, nec ulla moriendi necessitas: ob-
solevit tamen ista priscorum Patrum sen-
tentia; & probabilior est Recentiorum
opinio, aquis diluvii paradysum terre-
strem fuisse obrutum, & ejusdem loci
situm ac viciniam incolis esse referta.
Igitur Enoch in Paradysum voluptatis
nequaquam translatus est, sed in Para-
disum Sanctorum.

Respondetur.

Resp. Enoch, & Eliam ad ignotam
terræ regionem translatos esse, ubi in
magna corporis animique viventes quie-
te expectant mundi interitum, ut solu-
to mortis debito & ipsi cum universa
carne resurgant. Sive sit hortus Eden,
sive domicilium aliud longe ab homi-
num cognitione remotum, divinare
præsumptio non debet humana. Nul-
l.

R. P. Berti Theol. Tom. I.

lum ex veteribus tradidisse, quod aquis
diluvii, vel alia de causa terrestris Pa-
radisus deperierit, affirmat Bellarminus
lib. de Gratia primi Homini cap. 14.
Magna ergo probabilitate asseritur quod
Paradisus adhuc supersit, ibique mun-
di exitum expectent præfati Patriarchæ
clarissimi, ut scribit aliquando Augu-
stinus. At is de istorum in terris vita
nullibi dubitat; de loco autem non se-
mel hæsitat, fluctuatque. Nam lib. 1.
de Peccat. meritis & remiss. cap. 3. In
Paradiso, inquit, fortasse pascuntur,
sicut & Adam, priusquam propter pecca-
tum exire meruisset. Et lib. de pecca-
to originali cap. 23. in delictu quæstio-
num, in quibus quid verum sit huma-
na & infirma suspicione conjicitur, hæc
locat: Cum quaeritur qualis, vel ubi sit
Paradisus, ubi constituit Deus hominem,
quem formavit ex pulvere; cum tamen
esse illum Paradysum fides Christiana non
dubitet: vel cum quaeritur ubi sit nunc
Elias & Enoch, an ibi, an alicubi alibi;
quos tamen non dubitamus, in quibus na-
ti sunt, corporibus vivere. Quapropter
cum magno Protoparente dicimus Eliam
& Enochum adhuc esse superstites: ubi,
& quibus vivant sustentaculis, ignora-
mus.

Opp. 2. Nisi Enoch & Elias divino
fruerentur conspectu, etiamnum viato-
res forent ac mererentur: Id vix red-
ditur Theologis credibile; quippe in-
dies illorum meritum augetur, tanto-
que sæculorum intervallo omnium San-
ctorum, Virginis quodque Deiparæ, ex-
cederent sanctitatem: Sunt ergo in Pa-
tria, ac in termino, bonorumque ope-
rum ac laborum retulerunt mercedem.

5.
Oppositio 2.

Resp. non unam esse Theologorum
sententiam an Elias & Enoch viatores
adhuc sint, & in statu merendi. Negant
Vasquez 1. 2. disp. 206. Suarez tom. 2.
in 3. part. disp. 55. Pererius Tom. 1.
in Genes. lib. 7. cap. 5. quæst. 5. Estius
in cap. 4. Genes. In horum itaque sen-
tentia nego majorem. Quamvis enim
Elias & Enoch confirmati sint in gratia,
sunt nihilominus extra hominum con-
versationem, tanquam hanc vitam non
amplius agentes, nec reficiuntur Ec-
clesiæ sacramentis, nec meritum sibi
comparant, quemadmodum erant PP.
in Limbo, inquit Estius, & quemad-
modum sunt animæ defunctorum in
Purgatorio, ait Vasquesius: scilicet ne
mereantur officit tantum status, non de-
fectus gratiæ vel charitatis. Sunt &
qui censent adhuc mereri, ut Abulen-
sis, Joannes de la Haje, alique apud
Syl-

Solutio.

Sylveiram Opusc. tertio resolut. 1. Atque juxta horum placitum nego quod possint, quantavis charitatis opera exerceant, ad meritum Dei Genitricis unquam pertingere. Etenim non ex diutina solummodo exercitatione virtutum meritum comparatur: sed etiam ex vehementi dilectione; in qua absit ut aliquis Reginam Angelorum ac dominam valeat aquare. Quod si talia opinantibus conditionem status opponas; respondebunt; dummodo vivant in corpore, non tolli rationem meriti per hoc quod sint extra communem vivendi ordinem, quoniam & Catharina Senensis, & Mariae Magdalenae Virgini absque corporali cibo vitam agere datum est aliquamdiu, sive in ecstasi raptis, sive sumpta in alimonium sacra duntaxat Synaxi, eoque tempore fuisse amplioribus meritis cumulas; hanc vero rationem minime militare pro Animabus corpore solutis, & reddentibus pro minimo quadrante rationem.

6.
Obiectio
ultima.

Ultimo obijcies: Sacrum ac perantiquum Carmelitarum Institutum S. Patris Eliae solemni cultu Festum celebrat à Romanis Pontificibus approbatum. In exitu quoque animae illam so-

lent, presbyteri Deo commendare per merita Eliae & Enoch. Sunt ergo ambo Sanctorum sorte, & Dei visione donati.

Responsio.

Resp. nego consequentiam. Invo- cantur enim religioso cultu, quod confirmati in gratia, & corpore & spiritu per Dei protectione nec deficientes, nec proficientes certissime credantur amici Dei, constet judicio Ecclesiae singularis illorum virtus, & revelatus sit in Scripturis futuris eorum exitus. Quae si ceteris viatoribus convenirent, posset & iis solemnis cultus decerni. At vero militans, quorum ignoramus finem, exhibendum est charitatis officium, non apothecosis triumphus: & orandum est ut perveniant ad consummationem virtutis, antequam illis votum reddamus honorificationis & laudis. Esse tamen discrimen quoddam inter istos, aliosque Sanctos ultro fatemur; quum & his magni reservetur gloria certaminis, & forte, quod visum Estio, in particulari preces nostras ignorent, & oretur Deus, ut propter eorum merita, & beneficia ipsis collata nobis propitiatus accedat. Quod unice ex precibus pro animabus morti proximis comprobatur.

C A P U T VIII.

An Sanctorum animabus post diem judicii sit clara visio Dei differenda.

S U M M A R I U M.

1. Turpes Cerinthi errores.
2. 3. Falsum dogma Papiae, & quinam in hoc consenserint.
4. 5. 6. Figmentum est, & anilis fabula illud

mille annorum regnum à Cerintho excogitatum, & à Papia, licet tolerabilius indutum.

7. & seqq. Satisfit objectionibus.

1.
Turpes Cerinthi errores.

PRAECIPUAM hujus libri aggredimur controversiam, num Justorum animae, quibus nihil poenarum luen- dum superest, sint supernorum civium gloriae, splendorisque consortes. In qua & turpes Cerinthi errores, & falsa Papiae dogmata, & subobscura veterum Patrum dicta aliquam à nobis postulant operam. Ergo Cerinthus circa annum vulgaris Aerae LXXX. præter alia hæresum portenta, quæ veluti sibi ab Angelis revelata venditaverat, hanc spargere coepit doctrinam, quod post resurrectionem in terris futurum sit Christi regnum apud instauratas Jerosolymas, Justis inter cupiditates voluptatesque carnis versantibus. Quod cum referant Cajus qui initio III. sæculi floruit apud Eusebium lib. III. Hist. Eccles. cap. 28. Dionysius Alexandrinus, & alii, nullum

est dubium, quin Cerinthus Chilias- tarum, sive Millenariorum conditor debeat haberi.

Altero post Cerinthum sæculo, & circa an. cxvi. vixit Papias Syrus Hieropolitanus Episcopus: quem Irenæus lib. v. cap. 33. appellat Auditorem Joannis, & Sancti Martyris Polycarpi sodalem: sed, auctore præfato Eusebio lib. III. H. E. cap. 39. Papias ipse in Præfatione librorum suorum quorum inscriptio erat, *Expositio Oraculorum divi- norum* aperte testatur se nunquam Apostolos audivisse, sed eorum duntaxat discipulos. Hominem *perexigui judicii* eum vocat Eusebius, certaque profert illius inscitiae exempla, inter quæ istud de Christi regno ad mille annos post resurrectionem in terra hac duraturo. Sanctos tamen satiandos fore impuris

2.
Falsum
dogma
Papiae.

cupiditatibus & obstringendos observatione legalium, ut dixerat Cerinthus, Papias, nequaquam existimavit. Hunc fuisse virum disertissimum, & eruditissimum ac scripturæ peritum habetur cap. 36. ejusdem libri Historiæ Eusebii; sed diligenter observandum est cum doctissimo Henrico Valesio hoc elogium ab antiquis mss. abesse, neque legi apud Rufinum: unde nulla exinde accedit tenuissimo judicio Papiæ commendatio.

3.
Quinam Papiæ consenserint.

In Papiæ errorem consenserunt (quod dissimulandum non est) aliqui priorum sæculorum Patres: inter quos enumerantur Irenæus, Justinus, Nepos in Aegypto Episcopus, Lactantius, alii. Quorum plerique tamen si mille annorum regnum non expresse admittant, consent tamen differri ad diem judicii animarum beatitudinem, cum interim occultis clausæ receptaculis judicis adventum expectent, fuorumque operum retributionem. Hanc gloriæ dilationem propugnavit initio v. sæculi Vigilantius. Eodem tenebantur errore tempore Florentini Concilii celebrati anno 1438. nonnulli Græcorum: eoque impliciti sunt plurium superiorum hæresum sutores, & Romanæ Ecclesiæ hostes infensissimi Martinus Lutherus, & Joannes Calvinus. Quidam in hujus dogmatis patrocinium locis quibusdam obscurioribus abutuntur Ambrosii, Augustini, & Bernardi: quos, hunc præsertim, ad partes trahere conantur Millenariorum. Pro quibus stetit quoque Joannem XXII. tradunt cum illius ætatis Historicis plures Theologi, quamvis è cathedra hanc quæstionem non definiisse etiam Gallorum eruditissimi fateantur. Itaque agendum primo de regno mille annorum juxta sensa Cerinthi, & Papiæ: deinde resolvenda est quæstio de beatitudinis dilatione: præterea inquirendum de mente Ambrosii, Augustini, ac Bernardi; ac tandem de errore, quem tribuunt Joanni Papiæ, judicium nobis est pronunciandum.

4. PROPOSITIO I. Figmentum est & anilis fabula illud mille annorum regnum à Cerintho excogitatum, & à Papiæ licet tolerabilius, inductum.

Probatur 1.
ex Ss. Scriptura.

Ostenditur 1. ex Scripturis. Cum enim Pharisei carnalibus imbuti opinionibus futuram crederent resurrectionem ad vitam animalem, in qua cibo potuque opus esset, & rursus jungi deberent connubia; ait Christus Dominus Matth. xxii. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut Angeli Dei.* Verum est quod horum verborum sensus exponitur à Luca:

R. P. Tertii Theol. Tom. I.

Neque enim ultra mori poterunt. At si corpora resurgentium non erunt amplius obnoxia mori, ac defectui; ad quid epulæ? ad quid sexuum commixtio? quæ ad generis deserviunt conservatiōnem. Præterea Paulus ad Rom. xiv. 17. *Non est enim regnum Dei esca & potus.* Quæ verba non solum per metonymiam debent accipi, quod non paratur jus ad Regnum Dei edendo ac bibendo, sed etiam proprie absque transnominatiōe, quum statim addat Apostolus, *In esca & potu pacem non esse, nec gaudium in Spiritu Sancto.* Hæc duo loca potissimum urgent Cerinthum. Addo contra Papiam ejusdem Apostoli testimonium 1. ad Thessalonic. iv. 16. ubi Christi adventu, & mortuorum resurrectione narratis, ait: *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquamur simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.* Ubi post Christi descensum non Chiliastarum, sed sempiternum regnum promittitur. Atque regnum istud prædicatur Lucæ 1. 33. illis verbis: *Regni ejus non erit finis;* quæ Constantinopolitanum Concilium inseruit Symbolo adversus Appollinaristas errori Millenariorum addictos. Merito ergo à Damaso in Romano Concilio celebrato anno 373. tanquam sacris literis contraria Millenariorum hæresis fuit proscripta.

Hanc auctor librorum de cælesti Hierarch. c. vii. *fabulam* vocat: idem præstat quæst. 2. Epist. ad Hedibiam Hieronymus. Origenes lib. 2. de Principiis cap. 12. & in Prologo in Cantic. exortam scribit ex intellectus sensu Judaico Scripturis. Stultam insaniam S. Ephrem Opusc. 111. appellat. De ea scribit Cælius Romanæ Ecclesiæ presbyter loco citato: *Cerinthum, qui per revelationes, quasi à magno Apostolo scriptas, portenta sinxerat, velut ab angelis sibi ostensa, intrinsece hanc doctrinam, qua affirmat, post resurrectionem, regnum Christi in terris futurum, & rursus cupiditatibus & voluptatibus carnem Jerusalem versantem servitutam. Quin & dixisse inimicum illum Scripturarum divinarum, fallere volentem, in nuptialibus festis mille annorum spatium transactum iri.* Et Eusebius de libris Dionysii Alexandrini eodem loco scribit: *Causam præbuit Nepos quidam Episcopus Aegypti, qui promissiones sanctis hominibus factas in Divinis voluminibus, Judaico sensu exhibendas docebat, & nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmabat.*

5.
Probatur 2.
ex Ss. Patribus.

bat Hunc ergo Dionysius in libris de Promissionibus acriter impugnat.

Dixi Regnum mille annorum à Papia tolerabilibus inductum, cum Augustino xx. de civit. Dei cap. 7. *Quæ opinio esset utcumque tolerabilis, si aliquæ deliciae spirituales in illo sabbato affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando, &c.* Sed tamen sententia Millenariorum etiam in sensu Papiae recto iudicio Ecclesiæ damnata est, ut diximus, magisque proxima firmabitur propositione.

6.
Probatur. 3.
contra Cerinthum,

At contra Cerinthum etiam deductas à ratione possumus argumentationes urgere. Nam 1. Quo pacto auream atque gemmatam in terris Jerusalem, in-staurationem templi, hostiarum sanguinem, otium sabbati, post consummatas Mosaicæ legis figuras, perfectamque Danielis de perpetua abominatione prophetiam expectare fas est, & liberatos à legis servitute rursus circumcissioni, & legalium subicere vetustati? Deinde quænam Regni, cui Sancti invident, conditio est, quærere ciborum abundantiam, gulæque ac ventris ingluviem? Nullo modo, inquit Augustinus citato loco, *ista possunt nisi à carnalibus credi.* Contra Papiam vero, qui illicitas impurasque voluptates minime cum Cerintho expectandas esse affirmavit, sed inculpatas, ac spirituales duntaxat, præter ea quæ dicuntur de præ-senti gloria Sanctorum, constat veram rationalis hominis delectationem ac voluptatem esse videre Deum, eique perpetuo adharere; ut habetur in Ps. xxxv. 9. 10. *Inebriabuntur ab ubertate Domus tue: & torrente voluptatis tue potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.*

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

7.
Opposio 1.

Cerinthus frivolis quibusdam sophismatibus absurdam nitebatur palliare sententiam. Ac primo opponebat. Matthæi xix. 29. continetur Christi promissio, quod omnis qui reliquerit temporalia. *Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit:* Igitur sanctis præter regnum cælorum sempiternamque beatitudinem centuplum reddendum est divitiarum, voluptatum, epularum, honorumque, quibus pro Christi amore nuncium miserunt.

Solutio.

Resp. nego consequentiam. Sanctus enim Hieronymus lib. iiii. in Matth. cap. 19. ait: *Sensus ergo iste est: Qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiri-*

tualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi si parvo numero centenarius numerus comparetur. Hoc autem centuplum non est ipsa æterna vita, ut quidam exponunt; nam & verba redundarent, & Marci x. 30. aperte promittitur centuplum nunc in tempore hoc, æterna autem vita in sæculo futuro. Sed est hæc centuplicata merces, superabundantia gaudii in tribulationibus & angustiis, affluentia bonorum in paupertate spiritus, atque voluptas ex fraternâ charitate, quæ, ut observant in hunc locum Origenes, Theophilactus, & auctor Quæst. ad Ortod. Q. cx, longe superat quaecunque toleratum rerum dispendium. Atque hanc interpretationem approbat August. Epist. 89. ad Hilarium, ubi exponit *centuplum in hoc sæculo* per illud 2. Corinth. 6. *Nihil habentes & omnia possidentes*, necnon Chrysost. hom. 40. in Genes. 17. dicens id completum fuisse & in Abraham, quando relicta paternâ Domo in terram abiit peregrinam. Ergo cum centuplum in præsentî vita reddatur, atque ut ait Marcus, *ἐν τῷ ναιῶναι ἔτι in tempore hoc*, nequit hoc loco designari regnum Chiliastarum.

Opp. 2. Matth. v. 6. habetur: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Ergo iustis satietas quoque, epularumque copia parabitur.

8.
Opposio 2.

Resp. nego consequ. Nam saturitas istic promittitur spiritualis & cælestis, non terrena, & carnalis. Talis quippe erit satietas, qualis nunc fames & sitis. At loquitur Matth. de fame, & siti spiritali, id est, iustitiæ. Ergo & de spiritali saturitate. Fames præterea, ac sitis citato textu translatione quadam vehementem significant appetitionem, ut cum dicitur à Virgilio: *Auri sacra fames*, & à Plutarcho *Qui non esurit, aut sitit vindictam.* Ita saturitas plenum animarum gaudium vocabuli translatione demonstrat: quod non est in sacris literis inusitatum. Legimus in Ps. xvi. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Et cvi. 9. *Satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis.*

Solutio.

Opp. 3. Lucæ xxi. 29. *Ego dispono vobis, (inquit Christus Dominus) sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Poteratne clarius exprimi futurus conviviorum in Christi regno apparatus?

9.
Opposio 3.

At hæc ejusdem generis sunt. Edere & bibere metaphorice idem sunt ac frui &

Solutio.

& oblectari. Quo loquendi genere utitur Christus, quia solebat apud Judæos per verba edendi ac bibendi felicitas populariter describi. Sic de celestis doctrinæ suavitatem dictum Prov. ix. 5. *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Esaiæ LXV. 13. *Servi mei comedent, & bibent.* De ubertate Gratiae Joannis IV. 14. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* De fide cap. VII. 38. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Confer & locum Apoc. XXI. 17. Hac itaque tritissima Scripturarum phrasi celeste regnum sub mensæ apparatu signatur. Putant quidam hoc impleri in præsentī sæculo, dum fideles reficiuntur Eucharistia, quæ in regnō Dei, id est Ecclesia Catholica, de mensa Dominica ministratur. Adde his translationibus Apostolicam describi dignitatem. Duabus quippe notis solent cognosci proceres regni, honoris & potestatis. Honos est in mensæ regalis consortio: potestas in Judiciorum participatione. Utrumque Christus apud Lucam XXI. 17. respondit: Honorem dicens, *Ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo;* potestatem consequentibus verbis, *Et sedetis super thronos judicantes duodecim tribus Israël.*

10. Quarto opponunt Cerinthiani: Matth. Oppositio 4. XXVI. 29. Christus in Cœna recumbens ait: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.* Nedium mensa, sed & vinum, & quidem uvis expressum, loco isto commemoratur.

Solutio. Sed eadem est adhibenda responsio. Vinum lætitiā frequentissime significat, & amicorum charitatem, ut II. Cant. 4. & Zachariæ IX. 17.; idque, quod vinum exhilaret cor hominis. Neque aptior Christo proferri poterat analogia. Vineæ Ecclesia dicitur tam in novo, quam in veteri testamento: *Vineæ facta est dilectio meo,* inquit cap. V. Esaias: *Ego plantavi te vineam electam,* Jeremias II. 21. *Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam,* &c. Matth. XXI. 33. Appellatur Christus I. Cant. 13. *Botrus,* Joannis XV. *Vitis;* ibidem celestis Patris agricola, Fideles vero palmites. Non potuit ergo melius designari gaudium Sanctorum quam sub metaphora *Vini,* sive attendatur consueta scripturarum locutio, sive conferantur quæ de Ecclesia, ejusque capite ac membris dicta sunt. Atque ita *Vin-*

deum, & *racematio* judicium, & vitæ contusæ, & calcata Divinam in impios vindictam figurant, plenumque apud Joëlem *Torcular* exuberantes nequitias. Sic optima est scripturarum coherencia, si *Vinum* hoc loco spiritaliter accipiamus. Quod ut facilius a nobis percipiat, appellatum est *Novum,* id est alterius, & longe præstantioris virtutis, quam illud sit, quo bibax inebriatur. Hoc sensu in Apocalypseo XXI. Beatorum patria appellatur *Jerusalem nova:* & ne cum Cerintho dictum putes de instaurata Palestinorum metropoli, monet Apostolus ad Galatas IV. 26. scribens: *Quæ sursum est Jerusalem.* Sunt qui ad literam Christi verba interpretantur de sumptione potus cum discipulis post resurrectionem, de qua Petrus Act. X. ait: *Qui manducavimus, & bibimus cum illo.* Hanc interpretationem non approbat Guilelmus Estius, quoniam istud nondum erat in regno patris, neque novum in comparatione ultimæ cœnæ. Theologi tamen eruditissimi & istam amplectuntur explanationem: pro qua respondere possumus Estio, Regnum patris dici Ecclesiam, quam Christus acquisivit sanguine suo: novum verò, & inauditum, quod habens corpus incorruptibile biberit & comederit, ut certiori argumento (inquit Chrysostomus hom. 83. in Matth. firmaret resurrectionem.

Obijcies 5. Apocalypf. XX. V. 2. legitur: *Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille: V. 3. Misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum; ut non seducat amplius gentes, donec consumantur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore.* Hoc loco prædicitur apertissime postrema Ecclesiæ persecutio per Antichristum diabolo suadente atque impellente. Prænunciatur enim V. 4. Judicium: *Et vidi sedes, &c.* Post judicium istud consequitur regnum mille annorum: *Et regnaverunt cum Christo mille annis.* Ergo post Judicium regnum mille annorum certissime futurum est. Secundo prædicitur ibidem duplex resurrectio, duplex judicium. Prima est resurrectio justorum ut fruantur regno annorum mille, de qua V. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consumantur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt Sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.* Eri-

11. Oppositio 5.

igitur post resurrectionem iustorum regnum Chiliastarum. Secunda resurrectio, & secundum iudicium prædicatur v.

13. *Et mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.* Post hæc mors secunda, & impiorum sempiternum supplicium. Tercio: Per regnum mille annorum, quod promittitur cap. xx. 6. non possumus intelligere, ut quidam arbitrantur, cælestem gloriam, qua nunc fruuntur electi, quoniam regnum millenarium erit post resurrectionem iustorum & ante resurrectionem impiorum, ut constat ex dictis: & gloriæ cælestis consequetur post damnationem reproborum, ut describitur immediate sequenti capite. Accipiendum est ergo regnum habendum in terris post primam resurrectionem. Denique citatis verbis, *Erunt Sacerdotes Dei & Christi*, haud obscure insinuat in regno Milliariorum immolandas esse victimas, & innovanda legis holocaustomata, ut agebat Cerinthus, cuius hæc sunt præcipua momenta.

12.
Solutio.

Ut obscurum Apocalypseos intelligatur oraculum, singulæ ejus partes sunt breviter percurrendæ. Itaque cap. xx. versu 1. memoratur Christi primus adventus: & dicitur *Angelus habens clavem abyssi, & catenam magnam*, quoniam potestatem habet cælestium & infernorum, & captivam duxit captivitatem. Hinc versu 2. dicitur satanas ligatus *Per annos mille*, quia per adventum Christi cohibenda erat usque in finem sæculi demonis sevitia ac potestas. Adstringitur autem duratio mundi ad mille annos, ut perfecto numero notaretur hujus temporis plenitudo, inquit S. P. Augustinus lib. xx. de civit. Dei cap. 7. Ob futuram Antichristi persecutionem, quæ creditur duratura tribus annis, & sex mensibus, additur: *Post hæc oportet illum solvi modico tempore.* Interim & sæculo permanente sedes posita sunt, & pro animabus *Decollatorum* datum iudicium, quod describitur versu 4. Decollatorum animæ sunt martyres, quorum frequentissimum securis supplicium, simulque spiritus iustorum ac poenitentium. At per sedes non iudicium extremum post Resurrectionem futurum significatur, istud enim describitur v. 11. & seq., sed aut particulare, aut Ecclesiæ regimen, in quo ligandi atque solvendi auctoritas exercetur. De istis *Decollatorum* animabus scriptum est, *Vixerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis*, sci-

licet hoc temporum intervallo, & ante corporum resurrectionem, quo dormierunt in Christo, animæ non perierunt, non detinentur Tartari ruderibus, sed ad gloriæ solum translatae sunt. Ex quibus colligitur, quod regnum istud mille annorum, quod tribuitur solis animabus, non corporibus, & constituitur antequam solvatur satanas, & mortui magni, & pusilli resurgant, nequit esse regnum Chiliastarum, quod & corporibus promittunt, & post generalem resurrectionem expectant.

Præsens animarum gloria appellatur resurrectio prima. Duplex est mors, duplex resurrectio. Prima mors est mors tam bonorum, quam malorum, id est separatio animæ à corpore: altera mors, ut constat ex versu 14. est impiorum ad sempiternum ignem damnatio. Prima resurrectio est beatitudo animæ, ita enim appellatur etiam ab Apostolo ad Hebræos cap. xi. 35. & à Daniele xi. 2. Resurrectio secunda erit dum corpora à mortuis resurgent, quod legitur v. 12. Quia vero vita æterna, & prima anastasi ac resurrectione non gaudent animæ impiorum, propterea additur v. 5. *Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni.* Hæc est resurrectio prima: Scilicet non vixerunt neque vita animæ & Dei confortio, neque vita corporis, quam tandem resument in gehenna carne simul ac spiritu cruciandi. Ab hac damnatione immunes erunt animæ iustorum; unde v. 6. legitur, *Beatus, & Sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem*, id est certi sunt non esse mittendos in stagnum ignis. Ergo Martyres ac poenitentes qui jam habent partem in resurrectione prima & in spiritus beatitudine, neque subicientur unquam morti secunda & damnationi animæ & corporis, antequam consummentur mille anni, & adveniat statutus mundi interitus, sunt *Sacerdotes Dei & Christi*, & sunt, qui *regnabunt cum illo mille annis*, ita prosequitur v. 6. Sacerdotes dicuntur, id est plebs sancta, regale Sacerdotium, ait S. P. Aug. xx. de civit. Dei cap. 10. Item quia reddunt Deo sacrificium laudis, inquit Estius. Rursus quoniam sunt intimi Dei amici, exponit Natalis Alex. Neque vero de hostiarum immolatione ritu Judaico possumus ista accipere, quum sermo sit de animabus *Decollatorum*, non de hominibus in corpore viventibus, ut constat ex dictis.

Quamquam penitus dilutum est Millenariorum fundamentum, tamen juvat ulterius dicta

13.
Duplex est mors, & resurrectio.

14.
Respondetur dicta

dicta singulis argumenti partibus applicare. Ad primum nego consequentiam, non enim versu 4. describitur iudicium faciendum post resurrectionem sanctorum Martyrum, cum nulla hactenus memorata sit resurrectio, & omnes simul tam boni, quam mali presentari debeant ante tribunal Christi, illis dexteram occupantibus, & his sinistram; ut aperte narratur Matth. xxv., & 2. ad Corinth. 5. Ad 2. nego nomine Resurrectionis primæ intelligendam esse corporum reviviscientiam, non animæ beatitudinem. Ad tertium dico post universalem resurrectionem consecuturam esse gloriam consummatam ac plenam, & vestiendos electos duplici stola, beatitudine nimirum animæ & corporis, quam si sola anima nunc Deo fruuntur. Ad 4. nego Sacerdotes eos tantum dici, qui juxta legem Moysis imolant hostias, & cruenta peragunt sacrificia: nam de omnibus prædestinatis legitur Apocalyp. 1. 6. *Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & patri suo.*

15.
Expositio
Apocalypsis
Grotii.

Hactenus dicta vera sunt, & apud Sacrarum literarum interpretes vulgatissima. Grotius Apocalypsim nova quadam, & ingeniosa methodo exponit. Ait Sanctos regnare cum Christo per dona sanationum, quæ conspiciuntur apud ipsorum Memorias, & per honores, quem illis Ecclesiæ palam habuerunt. Ante tempora autem Constantini neque tutum erat ad martyrum monumenta concurrere, & vigente Paganismo, metui debebat ne honores martyrum à Paganis in superstitionis suæ defensionem abriperentur. Constantinus pro Christianismi libertate edictum

vulgavit anno cccxi. Mille post annis orta est Domus Ottomanica, quam condidit Othmen Ciliciæ præfectus, qui primam imperii sedem, occupata Bythinia, posuit circa annum 1302. Quoniam vero Ottomanii in Asiam, & Græciam Mahumetis invexerunt impietatem, & inde mala innumera & Ecclesiæ & religioni evenerunt; dicitur quod consummatis mille annis solvendus erat satanas, & seducturus gentes terra, Gog, & Magog. Quo nomine designatas ait Asiam, & Siriam, ubi Domus Ottomanica cœpit primum dominari. De ea consequenter dictum est, quod debebat circuire castra Sanctorum, & civitatem dilectam; quoniam in ejus ditione incluse sunt omnes septem Ecclesiæ, quibus conscripta est Apocalypsis; & tenet nedum civitatem Jerusalem, sed & Constantinopolim, quam *novam Sion* appellant Græci. Hanc debellavit, fecitque Imperii Turcici sedem Mahomet II. Ottomanica stirpis princeps, anno 1453. Igitur juxta Grotium vere regnum Martyrum mille annorum spatium duravit, quod modo inter eos coarctatum est, qui illorum servant religiosissimum cultum. Ita hæc dicta sunt, ut nullatenus à priori Patrum explicatione sit recedendum. Dignus est tamen mihi vltus Grotius, ut illius quoque interpretationem adferrem & propter literalem sensum, cui Catholicorum sententia non omnino repugnat, & propter egregium de cultu Martyrum testimonium; in gratiam solummodo Novatorum, qui hominem pluris faciunt, quam Romanæ Communis Interpretes universos.

CAPUT IX.

Sequitur quæstio de præsentis statu Animarum sanctarum.

SUMMARIUM.

1. Usque ad nunc tam ex Scriptura, & sanctis Patribus, quam ratione efficaciter probatur, Dei visionem, & gloriam animabus corporibus exutis nec ad minimum tem-

pus differri, si nullâ conspersa sint macula.

9. Et seqq. varia adversariorum argumenta asseruntur & solvuntur.

De statu animarum sanctarum.

ALTER autem error à Millenariorum fabulis, ut diximus, longe diversus, & quo implicatos novimus nonnullos priorum seculorum Patres, erat, quem sequenti explodimus assertionem.

1. Propositio.

PROPOSITIO: Nec ad minimum tempus exutis corporibus animabus Dei visio & gloria differitur, si nulla conspersa sint macula.

Hanc definitionem Fidei, de qua extat Decretum Benedicti XII. in Extravaganti *Benedictus Deus*, Florentini Concilii Sess. ultim. in Decreto unionis, & Tridentini Sess. xxv. Scripturis, Patribus, ac rationibus comprobamus. Scripturarum quidem momenta sunt. Ps. 126. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini.* Nam dormire ac somnum capere corporalem mortem significat

Probatur 1. animabus sanctis non differri Dei visionem.

ficat passim, sed apud Psalmistam frequentissime, in 111. 6. 1v. 9. Lxxv. 6. &c. Ecclef. xi. 28. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Retribuere est bonis, malisve dare quod æquum est. Consonat Ecclesiastico illud vulgatissimum:

Pascitur in vivis livor; post fata quiescit.

Tunc suus ex merito quemque tuetur bonos.

Probatur ex Rursus 2. ad Corinth. v. 1. *Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in celis.* Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de celo est superindui cupientes: & v. 8. *Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad Dominum.*

Item ad Philipp. 1. 23. *Coarctor autem in duobus desiderium habens dissolvi & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos.* Dissolvi animæ de corpore carcere notat discessum: & græce habetur ἀναλυσαι, quod proprie est redire, nempe ad Deum, de quo Ecclef. xii. 7. *Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Actorum quoque 7. Stephanus *Intendens in cælum vidit gloriam Dei.* Et in divino officio addit Ecclesia: *Vidit & introivit.* Demum in Apocalypsi vii. 9. & 15. dicitur Sanctos amictos stolis albis stare ante thronum, & in conspectu agni; non procul sed prope & iuxta, quod in Græcis demonstrat propositio ἐν cum genitivo, quæ etiam idem est ac super. Et cap. xiv. 13. *Opera enim illorum sequuntur illos.* Habet hic Vulgata *Amodo*, Græci ἀπ' αὐτοῦ, quod valet, *Jam nunc, hoc ipso tempore* requiescunt, quoniam merces illos consequitur. Ita per metonymiam opera & virtutes dicuntur justos persequi, & anteire, quod donetur corona, si merita decedentium præcant. Addunt nonnulli verba Christi ad latronem: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Ea satis ambigua demonstrat Petavius lib. vii. cap. 14. & Juenin. dissert. iv. art. 2. Paradisus equidem generale est nomen, ubi feliciter vivitur; neque hinc definire possumus, ubinam recepta fuerit latronis anima, an in celis, an in sinu Abraham, an in aliquo alio receptaculo voluptatis. Hoc tamen loco utatur ad rem nostram e-

ruditi Theologi, Estius, Habert, Tourneley, Gotti, Henno, alii. Ego medium incedo iter, & cum Petavio arbitror incertum esse, quo loco statim post mortem latronis anima fuerit recepta, cum aliis puto ex tunc fuisse beatam, & consortem regni, quod petierat dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum.* Cum enim Deus ubique sit, nullum dubium est, quin Paradisi felicitas habeatur, ubicumque se videndum exhibeat. Vide Bellarminum lib. i. De Sanct. Beatitud. cap. 3. & Jansenium, ac Maldonatum in cap. 23. Lucæ. Ex præmissis autem Sanctorum Bibliorum testimoniis argumentatio ista confurgit: Statim ac dormiunt justi, & illorum domus corporea dissolvitur, fiunt præsentem ad Dominum, redeunt ad Creatorem suum, aperjuntur eis cæli, ingrediuntur illuc, consequitur suorum operum merces, & retributio laborum: Hæc omnia Dei visionem, & sempiternam præferunt beatitudinem: Ergo Justorum animæ statim post mortem vident Deum, optatissimamque beatitudinem adipiscuntur.

Accedit perpetua Sanctorum Patrum traditio. Primo enim Ecclesiæ sæculo, ex quo nullum hæretici pro sua poterunt sententia proferre, Hermas antiquissimus Scriptor in vulgatissimo Pastoris Opere, quod ut Canonicum divinumque veteres nonnulli laudarunt, lib. 3. similis 8. docet omnes, qui pie obeunt, poenitentibus exceptis, jam in celis coronari, ut videre potes Tom. 1. PP. Apostolic. Cotelerii. Clemens in Epist. ad Corinth. quam sine dubio genuinam scribit & Clericus ad annum lxi. 6. de Petro ait: *Martyr effectus discessit ad debitum gloriæ locum.* Ignatius, cujus Epistolæ editæ ab Ilacio Vossio omnes recipiunt, & contra Dalmæum defendunt Dupin, Alexander, & Armachanus, ad Roman. scribit: *Sinite me ferarum escam fieri, per quas licet Deum adipisci. Sinite me purum lumen haurire, &c.* Occubuit autem Ignatius anno cvii.

Altero quoque sæculo, si Papiam excipias, de quo recede dicta superiori capite, & Justinum, qui hac in parte alternavit, diserte veritatem Catholicam tradiderunt Polycarpus Epist. ad Phil. & Ecclesia ejus Smyrnenfis apud Eusebium lib. iv. H. Eccl. cap. 15. ubi de beatissimo Antistite ait: *Per tolerantiam devicto injusto præside, immortalitatis corona recepta, cum omnibus Apostolis omnibusque justis exultans Deum glori-*

2.
Probatur 2.
ex Patribus
a primo
Sæculo.

3.
a. Sæculo

glorificat. De Cajo Romanæ Ecclesiæ presbytero dictum est supra. Extat in Apologia Athenagoræ apertissimum huius traditionis argumentum, videlicet: *Persuasi sumus, nos hac mortali defunctos vita, alteram hac terrestri longe meliorem esse victuros, ut apud Deum, & cum ipso simus.* In vetustissimis quoque Act. S. Symphorose apud doctissimum Ruinart p. 20. ita Martyr sanctissima de viro suo Getulio, & Amantio fratre compellavit Hadrianum: *Elegerunt enim magis decollari quam vinci, passi mortem, quæ pro nomine Christi suscepta inter homines terrenos quidem ignominiam eis peperit temporalem, inter angelos vero decus & gloriam sempiternam: inter quos nunc gradientes & tropheæ passionum suarum dantes cum æterno rege vita æterna fruuntur in cælis.* Passa est anno Christi 120. Lucius Martyr, qui pro Christi nomine sanguinem fudit anno 162. dum ad supplicium duceretur, ait: *Se Urbicio magnam gratiam debere, quippe qui huiusmodi malis Domini liberatus ad optimum patrem, regemque esset migraturus.* Solus ergo Iustinus in hac quæstione fluctuare videtur: sed in Dialogo cum Tryphone fatetur contra se stare multos: *Qui puræ, piæque Christianorum sunt sententiæ.* Ubi contra omnium exemplarium fidem novi Chiliastæ particulam negantem inferuerunt. Enim vero cum quæsisset Trypho, an profiterentur Christiani instauratum in Ierosolymam, ibique Christianos una cum Judæis ac Profelytis beatam vitam ducturos, *Fassus sum, inquit, & prius me & plures alios hoc sentire, quemadmodum etiam vos omnes scitis futurum: sed multos, qui puræ piæque sunt Christianorum sententiæ addicti, hoc non agnoscere tibi significavi.* Neque obstat, quod in priori parte Dialogi nihil tale reperitur, nam pag. 300. postquam dixit Jesum suscitatum a mortuis, sequuntur verba, quæ cum superioribus minime connexa sunt, & lacunam ibidem docti viri observarunt, etiam Græbius in Spicilegio PP. sæculi 11. & Joannes Clericus in Historia duorum sæcul. ad annum cxi. n. xvi. Nec pariter obest, quæ Iustinus subjicit: *Se, & si qui rectæ per omnia sententiæ Christiani sunt, & carnis resurrectionem futuram nosse, & mille annis in instaurata, exornata & aucta Ierosolyma victuros.* Hic enim invehitur in Gnosticos, qui Christiani vocabantur, sed corporum negabant resurrectionem. Ex quibus colligere juvat & Iustinum nimis fuisse liberalem Tryphoni dando Chri-

R. P. Berti Theol. Tom. I.

stum venturum, ut regnet in instaurata Ierosolyma, & sincere oppositam multorum Christianorum traditionem fateri.

Ex tertio sæculo numerantur à Novatoribus Tertullianus & Irenæus: at Apostolica Traditionis assertores habemus Clementem Alexandrinum lib. v. Stromatum, Dionysium Alexandrinum, qui scripsit adversus Irenæum & Nepotem Aegypti Episcopum, Origenem lib. 2. Periarchon, in 6. contra Celsum, & Hom. v. in diversos, Methodium martyrem, & alios, præsertim Beatissimum Cyprianum. Qui in exhortationem martyrii cap. ultimo: *Quanta est, inquit, & quanta securitas exire hinc latum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eos statim, ut Deus videatur, & Christus? Tam feliciter migrandi quanta velocitas? Terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris.* Similia repetit in lib. de immortalitate Animæ, & alibi. Hortatur etiam Moysen, & Maximum Epist. xv. alias xxxvii. his verbis: *Beati satis, qui ex vobis per hæc gloriarum vestigia commeantes jam de sæculo recesserunt, confectoque itinere virtutis ac fidei ad complexum, & osculum Domini, Domino ipso gaudente, venerunt.* Irenæum itaque Millenario- rum imbutum errore fatemur cum doctissimo Petavio lib. vii. cap. xiv. Natali Alex. sæculi 2. differt. vii. aliisque ingenuis Scriptoribus. At Irenæus lib. v. adversus hæreses cap. ult. non diffitetur esse plures, qui Sanctorum animas statim ab hominis morte in cælos recipi contenderent. Neque obstat, quod hi, auctore Irenæo, *Supergrediantur ordinem promotionis iustorum;* nec enim hæreticam putat illam esse sententiam, sed in aliquo tantum cum Gnosticis conspirare, ut supra diximus de Justino. Estius in iv. sentent. Dist. 45. §. 3. laudat pro sententiæ nostræ Irenæum lib. i. contra hæres. cap. 2. & §. 4. respondet ad ea quæ in contrarium obijciuntur, sed Irenæus satis aperit mentem suam lib. v. cap. 5. ubi affirmat Iustorum animas recipi quidem in Paradisum post mortem, sed hunc non alium esse, quam illum, in quo Deus ab initio posuit hominem, quem plasmavit: illuc translato Justos, illuc Paulum asportatum, ibi susceptam Latronis animam, ibi manere Sanctorum animas usque ad consummationem co- auspicientes incorruptelam. Quapropter justos translato in cælum revera non existimat Irenæus.

X

Pos-

5.
Justinus, ac
Tertullianus
concordan-
tur.

Possimus tamen hunc, aliosque omnes etiam Justinum, ac Tertullianum, qui tamen libros de Anima scripsit jam Montanista, ad aliquam concordiam cum ceteris revocare. Etenim Patres illi, qui Sanctorum animas ad inferos dicunt descendere, qui recipi in Paradisum terrestrem, qui in loco invisibili quiescere putant, non eas in aliquem poenarum locum abiciunt, neque aperte negant apud Deum, qui ubique est, vivere, & aeterna gaudia degustare. Quapropter de statu dissentire non videntur, tametsi minimè convenient de loco. Hæc conciliaturæ ratio non fugit sapientes viros, ut dicemus infra disputantes de mente Augustini. Hanc nedum amplectitur, sed etiam erudite propugnant Joannes Vossius disput. vi. de statu animarum, quæst. 2. Errat tamen fortasse Vossius, dum scribit idem sentire Calvinum, quod lib. iv. institut. cap. xxv. commate vi. statuat certò animas Deo vivere, & nihil definiendum esse de loco. Nam lib. i. ejusdem Operis cap. xxv. pag. 365. Calvinus ait: *Stultum ac temerarium esse inquirere, quo in loco sint animæ justorum, & an gloria fruuntur, nec ne. Interea cum scriptura ubique jubeat pendere ab expectatione adventus Christi, & gloriæ coronam eo usque differat, contenti sumus his finibus divinitus nobis præscriptis: animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem confedere, ubi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ expectant.* Ergo Calvinus non ita credit Justorum animas vivere, ut Dei visionem, & gaudia sempiterna possideant. Porro, si animabus Sanctorum adversarii gloriosam concederent beatitudinem; *Non essemus*, inquit Bellarminus lib. i. de Beatit. SS. c. 6. *multum solliciti de Cælo illo corporeo.* Sed redeo ad institutum.

6.
à 4. Sæculo.

A quarto sæculo, si Lactantium exceperis virum quidem Grammaticum ac Rhetorem eloquentissimum, non autem Theologicis doctrinis valde eruditum, ejusque generis paucissimos; omnes in hanc nostram positionem conspiraverunt. Docet id Athanasius, qui in vita Antonii narrat Ammonis Monachi animam visam in Cælum deferri. D. Basilii orat. de Gordio Martyre; *Erat enim affectus*, inquit, *non ut qui in lictoris manus deventurus esset, sed velut Angelorum manibus se ipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturus esset.* Lege & orat. in 40. Martyres, & de laudibus Julithæ. Gregorius Nyss-

senus orat. funebri in Pulcheriam filiolam Theodosii: *Si à te*, ait, *puella migravit, attamen ad Dominum recurrit. Tibi oculum clausit: verum sempiterno lumini aperuit. A tua mensa discessit, sed ad Angelicam adjuncta est. Hinc est avulsa planta: verum in Paradiso constata est. Purpuræ florem exiit: at cælestis regni amictum induit.* Vide & orationem 2. in xi. Martyres. Nazianzenus pariter orat. xx. precatur Basilium, ut sese post obitum excipiat, & simul Beatam Trinitatem valeant contemplari. Clariùs Sanctorum beatitudinem indicat xi. orat. in Gorgoniam sororem suam, & in x. quam scripsit in fratrem Casarium. Chrysostomus in posteriorem Epistolam ad Corinth. ait: *Beati, & ter Beati qui illis bonis fruuntur, &c.* & in orat. de S. Philogonio: *Hinc abiens, & Civitatem suam relinquens, in alteram, quæ est Dei, Civitatem ascendit, & hanc Ecclesiam deserens in illam conscriptus est: quæ est primogenitorum descriptorum in Cælis, & festis istis relictis ad celebrem Angelorum conventum translatus est.* Prætermitto S. Ephrem, Hieronymum lib. contra Vigilantium, & Epist. ad Marcellum, Cyrillum Alexandrinum in lib. ad Reginas, Monologium Græcorum, hymnos Prudentii, & quotquot in Thesauri Cocci, & apud Controversiarum Fidei Tractatores, collectos invenias.

Jam vero ex dictis istud promitur argumentum. Illud certa fide tenendum est, ut commonet Vincentius Lirinensis n. 2. & Aug. lib. 2. de Baptismo cap. 7. quod per universam custoditur Ecclesiam, & semper, ubique, & ab omnibus traditum est; quamquam unus, vel alter exiterit aut impericus, aut ingenii pertenuis, aut imbutus erroribus, qui in adversantem sententiam declinaverit, & maximè, si & hic doctrinam oppositam puram & catholicam fateatur. At ab exordio nascentis Ecclesiæ ad hæc tempora omnes Ecclesiæ Patres tradiderunt, Beatorum animas Deo vivere, & Majestatis divinæ lumine collustrari, & qui ejusmodi traditioni adversantur, judicio præclarissimorum virorum, sive homines exigui ingenii fuerunt, ut Papias; sive sola profana eruditione, & literarum cultura celebres, ut Lactantius; sive nullatenus ausi sunt opinioni detrachere contrariorum, ut Justinus & Irenæus: Ergo quod animæ justorum certamine expleto coronatæ perpetua felicitate triumphent, erit certa, inconcussa, & firmissima fide tenendum.

7.
Probatur ex
communi
observatione
Ecclesiæ.

Deni-

8.
Probatur
ultimo ra-
tione.

Denique probatur ratione. Ac primo: Impiorum animæ post mortem ad inferna descendunt, ibique maxima torquentur poena; id enim catholica tenet fides, & probat exemplum divitis Evangelici Lucæ xvi. Atqui Deus non minus ad puniendum, quam ad præmiandum pronus est, imò misericordia ejus superexaltat judicium, tantumquæ reddendæ mercedis suamet obstringitur lege, ut Joelis ultimo dicat: *Cito velociter reddam vicissitudinem vobis.* Si ergo statim post mortem punit, statim post mortem reddit proculdubio coronam. Deinde: Pium ac sanctum desiderium quod à superna charitate excitatur, & indes augmentum exercitamento virtutum, non est dicendum inane, & à proprio fine alienum. Tale desiderium habent iusti, dum vivunt, ut coronam immarcescibilis gloriæ percipiant, dicentes cum Apostolo 1. ad Philipp. *Desiderium habemus dissolvi, & esse cum Christo,* atque ab hac lacrymarum valle in cælestem Jerusalem transferri ardentissimè cupiant. Ergo inane ac frustraneum credendum non est desiderium hujusmodi. Postremo si ad extremum Judicium singulis reservetur corona, quænam erit melior conditio Fidelium post Christum passum, præ veteribus Patribus, qui in sinu Abraham usque ad redemptionis tempora detinebantur? Quid præstitit his descensus Christi, si de tenebris, ubi tanquam in refrigerii loco morabantur, eos non evocavit ad lucem? Cur olim expetebatur temporum plenitudo, ut Deus servili indutus conditione plebis suæ relaxaret facinora, cælestis Jerusalem construeret ædificia? Quare post Christi mortem, Martyrum obitus natalis dies appellatur, solemnique ritu, precibus, hymnis, & universæ Ecclesiæ colitur plausu, & lætitia? Verum hæc non est opus longa oratione suadere.

SATISFIT ADVERSANTIS SENTENTIÆ
ARGUMENTIS.

9.
Objectio I. His argumentis adversarii ducuntur.
1. Matth. xx. v. 8. legitur: *Cum sero factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos.* Ergo sub vespæram, id est, in fine mundi, merces unicuique tribuitur.

Solutio

Communis responsio est, per ea verba, *Cum sero esset*, non finem mundi, sed terminum vitæ designari, vel si ad extrema mundi referantur, accipienda esse de beatitudine completa, & cor-
R. P. Bertz Theol. Tom. I.

porum simul & animæ glorificatione. Possumus tamen parabolam non incongrue intelligere de Ecclesia, quam vineam & regnum Dei vocari supra monui. Ad Ecclesiam suam quosdam vocavit Deus primo mane, id est ab exordio mundi per legem naturæ: quosdam circa horam tertiam, & media mundi ætate per legem Moysis; quosdam denique *Cum sero esset*, & finis legis, captivitatis, & culpæ, per legem Evangelicam. Hinc de primis ac secundis dicitur quod *Convenit ex denario diurno*, & præstitutam mercedem spondit: quoniam sub dispensatione fœderis Sinaitici merces proposita erat definita, ac sensibus obvia, nempe naturalium bonorum affluentia, longæva vita, & terræ Chanaan possessio. Nil tale dictum ultimis: quoniam merces in lege Evangelica repromissa talis est, quam nec oculus vidit, nec auris audivit. Qui primi hanc amplexi sunt, fuerunt Gentiles, legi Moysis non addicti, neque ullam habentes repromissionem; ideoque responderunt Patrifamilias: *Nemo nos conduxit.* Neque inusitatum est comparationibus hujus generis vocationem gentium, & regnum Dei designari. Hæc mea sententia est. Propterea nego consequentiam. Scopus enim parabolæ est, Gentiles ultimo ad fidem, & Ecclesiam adscitos, non minorem accepturos mercedem, quam Judei, qui Deo cultum exhibuerunt sub servitute legis, & in eorum comparatione portaverunt *Pondus diei & æstus.* Atque hæc merces dicitur rependi sub vespæram, quia neque vigente priori lege, neque durante Mosaica, sed tantum in postrema, id est, post institutionem Evangelii, referatum fuit cælum. Posset quoque parabola interpretari de variis iustorum generibus: quorum aliqui ab ineunte ætate Deo servierunt, aliqui in vitæ decursu severius vitæ amplexi sunt institutum, aliqui jam senio confecti respicientes prioris vitæ rationem deplo rant: qui tamen si in pari charitatis perfectione decedant, singuli denarium, idemque præmium à Deo remuneratore recipient.

Alter locus promittit ex eodem Matth. cap. xxv. v. 34. *Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis regnum à constitutione mundi.* Ergo electi ante Judicis adventum Regnum non possident.

Sed hæc verba non animabus separatim, sed in corpore viventibus dicuntur: unde distinguo cons. Regnum non possi-

10.
Objectio 2.

Solutio.

possident degentes in corpore, & completa beatitudine concedo: gloriosi anima sola, & nondum consummata felicitate, nego. Neque alium esse Evangelicorum verborum sensum constat ex sequentibus. Impii enim proculdubio cruciantur in gehenna, & tamen resuscitatis dicetur: *Discedite à me maledicti in ignem aeternum.*

11. Tercio objicitur celebre testimonium
Objectio 3. Pauli ad Hebraeos xi. 39. ubi de Sanctis veteris legis ait: *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Duo ibi affirmat Apostolus, unum, veteres Patriarchas non habuisse repromissionem; alterum, non esse felicitate sempiterna donandos sine nobis. Omnes ergo uno, eodemque tempore debent Iusti in caelestem patriam assumi.

Solutio. Respondeo Paulum ibidem commendare virtutem fidei, & veterum Sanctorum exemplo nos ad patientiam hortari. Veterum autem Patriarcharum duas veluti classes distinguit, unam eorum qui, ut ait v. 33. *Adepti sunt repromissionem*, aliam illorum, qui ut scribit v. 39. *Repromissionem non acceperunt.* Qui repromissionem adepti sunt, ut ibidem ait Apostolus, sunt Gedeon, David, Samuel, Barac, Jephthe, Samson, & Prophetae. Qui repromissionem non acceperunt, sunt omnes testimonio fidei probati, quos memoraverat, Abel, Henoch, Noe, Abraham, Jacob, Joseph, Moyses, alique experti Iudibria, verbera, vincula, & carceres. Ex tanta ergo nube testium, idest qui sperandarum substantiarum nobis exhibuerunt promissionem, hortatur Paulus, ut nos per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Nego itaque consequentiam, non enim Apostolus per repromissionem intelligit caelestem gloriam, sed solum possessionem terrae Chanaan, primis quidem Patriarchis repromissam, sed datam eorum posteris. Alias si repromissionis nomine intelligit gloriam conferendam post diem iudicii, quare de Davide, Samuele, ceterisque habitatoribus Chanaan, dixit, *Adepti sunt repromissiones?* At inquit Paulus, *Ne sine nobis consummarentur.* Utique non fuerunt sine nobis, & ante Christi redemptionem participes aeternorum bonorum, pro quibus fide certarunt, & non erunt sine nobis, & ante Christi iudicium donandi immortalitate corporis, pro qua lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gla-

dii mortui sunt. Recte itcirco ait S. Paulus: *Deo pro nobis melius aliquid providente:* non solum more humano, & quia censentur honoratiores qui expectantur, quam qui expectant, veluti in conviviis, ut exponit Chrysostomus; verum etiam quia ad tolerantiam passionum praeter fidem & rerum sperandarum substantiam, datum est nobis exemplum Christi, uberior gratia, neque oportet ut alios expectemus ad habendam repromissionem, quemadmodum Patriarchae nos expectarunt. Alioquin si in novo quoque testamento expectanda est retributio, quomodo verum erit, nobis melius Deum providisse? Si objicias verba Apostoli dicentis ibidem v. 16. *Nunc autem meliorem appetunt*, id est caelestem, patriam; dico particulam *nunc* referri ad tempus, quo vivebant in terra, & tenere locum adversativae; vel illativae, ut animadvertunt Theologi: quorum responsionem confirmant verba praecedentia: *Confitemur quia peregrini & hospites sumus super terram. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquirere. Nunc oppositionis est supra cap. ix. v. 26. & praesens pro praeterito, hoc eodem capite v. 14. & 16. quorum collatione sensus Apostoli satis redditur manifestus.*

Opp. 4. In 2. ad Timoth. iv. 8. ait 12.
Apostolus: *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex.* Corona iustitiae est gloria caelorum: Ergo caelorum gloria confertur tantum in die illa, idest, in die iudicii finalis. Opposito 4.

Solutio. Quidam respondent diem illam, de qua Apostolus, esse diem resolutionis corporis, ac mortis, quam instare ac prope esse, ait ibidem v. 6. Sed quia illam diem ubique Apostolus appellat diem iudicii, ut in hac eadem Epist. cap. i. v. 12. *Potens est depositum meum servare*, idest corpus custodire, in illum diem, & 2. ad Thessalon. cap. i. v. 10. ideo respondeo, Coronae vocabulo perfectam beatitudinem corporis & animae significari, & solemnem publicam assumptionem. Sic dicimus potitos regno, nondum tamen corona circumdatos, qui tamen vere principantur, non referunt spectante universo senatu, ac plaudente populo, regium diadema.

Rursus objiciunt. In 1. ad Corinth. cap. xv. 16. haec leguntur: *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris; Ergo & qui dormierunt in Christo perierunt.* Rejicienda est igitur 13.
Objectio 5.

tur ad resurrectionis tempus omnis fides nostra, omnis spes.

Solutio.

At futilis sane illatio. Apostoli, ut evincerent verum esse Christi dogma, hoc præcipue usi sunt argumento, quod si falsa docuisset, non resurrexisset à mortuis. Hinc prædicta omnia consecutaria necesse est evenire: Si non resurrexit, falsa nos docuit: si falsa nos docuit, falsa est fides nostra: si falsa fides nostra, nondum à peccatis redempti sumus: si nondum à peccatis redempti sumus & fallax est fides nostra, perierunt qui dormierunt in Christo, uti Stephanus qui causa Evangelii lapidibus obrutus est. Econtra si Christus resurrexit, & veram fidem nos docuit; certissima spes manet, ut per ipsum iustificati resurgamus & nos, & seminato corpore animali resurgat corpus spiritale, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Patens est sola lectione Paulinæ Epistolæ sensus.

14. Obiectio 6.

Arguitur 6. 1. Joannis III. v. 2. legitur *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Non ergo videtur, antequam appareat, & veniat iudicaturus vivos ac mortuos.

Solutio.

Duplex est horum verborum significatio. Prima literalis ac plana: Nondum apparuit quod erimus, id est, quomodo futuri sumus in meliore illo sæculo, cujus in eo, qui sanctificat nos, spem habemus. Sed si apparuerit, tunc erit, quando similes ei erimus non sanctitate tantum, sed & beatitudinis æternitate. Juxta hunc sensum nego consequentiam; quandoquidem ea verba *Cum apparuerit* referenda sunt ad præcedentia, *Nondum apparuit quid erimus:* & de Christi adventu nec verbum quidem hoc loco. Altera est, *Cum apparuerit Christus*, & hac explicatione admissa, dico quod similes ei erimus corpore & anima, juxta similitudinem Christi Capitis nostri. Ut enim docet S. P. Augustinus in Epist. ad Dioscorum, & norunt Theologi omnes, ex visione beatifica etiam in corpora Sanctorum gloria immortalitatis splendorisque redundat. Prior responsio etiam quorundam Sectariorum sensu probatur, ut constat ex Criticis Sacris in hunc textum, præsertim ex Commentariis Hugonis Grotii.

15. Obiectio 7.

Præterea ita arguantur. Apocalypsis VI. 9. hæc occurrunt: *Vidi sub-
tus altare animas interfectorum propter
verbum Dei: & v. 10. Clamabant voce
magna dicentes: usquequo Domine, non
judicas & non vindicas sanguinem no-*

strum de iis qui habitant in terra. Quis autem dixerit animas subtus altare positas & iudicium ac vindictam postulantem sempiterna perfrui beatitudine?

Solutio.

Verum nil juvat Heterodoxos liber Apocalypsis, in quo cap. sequenti v. 15. dicitur hujusmodi animas stare ante thronum Dei; & hoc eodem loco, qui obiectatur v. 11. additur, *Et datæ sunt illis singula stola alba, & dictum est illis, ut requiescerent adhuc modicum tempus, &c.* Nonnulli vetustissimi Codices habent: *Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἑκάστη σόλη λευκή* Et data est illis singulis stola una, id est, ut Bernardus interpretatur, gloria animæ. Nomine igitur altaris intelligenda est humanitas Christi: & quia Sanctorum animæ nondum resumptis corporibus sunt infra conditionem gloriosi corporis Christi, ideo dicuntur esse subtus altare. Quod si ibidem clamant voce magna, non ergo dormiunt, neque veluti alto sopore pressæ jacent usque ad extremum iudicium. Istud vero expetere dicuntur, & quia magnum habent resumendi corpora desiderium, & quia Divinæ voluntati conformes non solum charitate flagrant, sed etiam zelo justitiæ. Ne valida videatur hæreticorum argumentatio, pauca addam. Utitur Joannes juxta consuetudinem scripturarum rerum sensibilibus exemplo. Cælum assimilari templo neminem latet, cum de cælesti Jerusalem eodem libro cap. XXI. 22. scriptum sit: *Dominus Deus omnipotens templum illius est:* & cap. XI. 19. *Et apertum est templum Dei in cælo.* Ita victimæ respondent justis ac Martyribus, dicente Paulo ad Philipp. 2. 17. *Immolor supra sacrificium,* & 2. ad Timoth. IV. 6. *Ego enim jam delibor.* Ergo hunc arbitror habere sensum Apocalypsim. Quemadmodum victimarum sanguis ad limen fundebatur altaris, non extra, sed intra templum, ut in conspectu Sanctuarii Sacrificium præstium exhiberetur; ita mactata pro Christo animæ ad ejus pedes procumbunt non extra cardines cæli, sed intra; habentes testimonium Dei, & characterem martyrii sui, quod præstat Deo sacrificium laudis, & æquitatem poscit vindictæ.

Insurgunt 8. In II. Machab. cap. XII.

16.

44. habetur: *Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis.* Ergo nisi sit Resurrectio, nullum defunctorum animæ habebunt levamen, nullam felicitatem.

Obiectio 8.

Resp. dist. consequens: non habebunt felicitatem, nisi sit resurrectio prima,

Solutio.

qua

X 3

qua solvantur à peccatis, & donec consummentur dies sæculi regnent cum Christo, conc. Nisi sit resurrectio secunda, qua resumptis corporibus judicentur; subdistinguo, non habebunt felicitatem plenissimam, ac stolam duplicem, concedo: felicitatem animæ, ac stolam unam, nego. Resurrectionem quam frequenter sumi pro migratione ad æternam vitam, etiam Drusus in xx. Luca 36. & Glassius Tract. de Synedochegeneris ostenderunt. De qua resurrectione dixi in Resp. ad ult. præcedentis: & de ea Apost. 1. ad Corinth. 15. *Miserabiles sumus omnibus hominibus, si resurrectio non est.* Lucas cit. loco: *Filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis;* & Psal. 1. *Non resurgent impii in iudicio.* De hac igitur resurrectione, quæ est spei nostræ objectum, sermo fit in libro Machab., ubi consulto dictum est: *Nisi resurrecturos speraret;* Resurrectio namque corporalis potius creditur, quam speratur: neque de ea oramus pro mortuis; nec omnibus, qui surgent e monumentis, salubres sunt nostræ oblationes ac preces.

17.
Obiectio 9.

Opp. 9. In pluribus Liturgiis Jacobi, Basilii, Cyrilli, aliisque Græcorum ac Syrorum fiunt supplicationes pro Sanctis, ut eos beata retributio comitetur, ut illis sacrificia prosint ad gloriam, ut ipsorum animabus donetur requies. Similia recitavit olim Romana Ecclesia in Festo S. Leonis, ut habetur in Extravaganti de Celebrat. Missarum c. *Cum Marthæ*, & in Festo S. Marcelli, ut constat ex Sacramentario Gelasii. Plura etiamnum extant id genus in Missali Romano, ut in Secreta S. Leonis, quæ non sunt cum priore Oratione immutata. Quotidie etiam in Canone Missæ deprecamur, ut omnibus in Christo quiescentibus, & dormientibus in somno pacis detur locus lucis ac refrigerii. Non ergo gloria & beatitudine modo fruuntur, quamvis in pace dormiant, electi.

Solutio.

Resp. in his, aliisque Liturgiis peti gloriam accidentalem, nempe maiorem in Ecclesia cultum, nominis exaltationem, rerum gestarum præconia, imitationemque virtutum. Est enim gloria, ut eam definit Augustinus, frequens de aliquo fama cum laude: & jure vocant Græci *Δόξαν*, quasi existimationem & opinionem, à *δοῖω*, quod est, *videre*, *puto*. Hinc de manifestatione sui nominis ait Christus Joan. xvii. 5. *Clarifica me tu Pater.* Istam ergo claritatem, istam frequentem laudem, istam gloriam Martyribus deprecamur: imò & beatissimæ Trinitati dicimus:

Gloria tibi Trinitas, id est, Gloria laudis. Deprecamur & aliquando Sanctis requiem, dum indiscriminatim pro omnibus vita functis oramus, cum in horum complexu sint animæ Purgatorii. Clarissimum inter alia occurrit exemplum orationis Villelmi Abbatis, qui pro Divo Parente Augustino, quem inter Calites venerabatur, & indiscriminatim pro illius genitoribus Patricio, & Monica ita precabatur: *Memento, Domine, animæ famuli tui Patricii, & famulæ tuæ Monicæ; & si quid pro Anima filii ipsorum Domini mei Augustini Confessoris tui mihi misero peccatori licet vel intimo cordis affectu desiderare.* De qua PP. Ben. in notis ad lib. 1x. Confess. Aug. cap. 13. Si vero etiam Sanctis precatur Ecclesia requiem, (quæ orationis forma jam pene exolevit) petit gloriam corporis, cujus resurrectionem animæ separata ita vehementer expectunt, ut non omnino quiescant: quod proximo capite declarabo.

Opp. 10. Hilarius Pictaviensis in Ps. 120. scribit *Iustorum animas in sinu Abrahæ locari & nondum recipi in regno Dei*, & in Ps. 130. *Humana lex necessitatis est, inquit, ut sepultis corporibus animæ ad inferos descendant.* Et Chrysostomus Hom. 39. in priorem Epistolam ad Corinth. *Sine carne*, ait, *anima admirandis illis bonis non fruatur.* Ergo dogma, quod propugnamus, Ecclesiæ Patribus adversatur.

Resp. nego consequentiam. Et quod spectat ad Hilarium, ipse aperte distinguit regnum Christi à regno Dei, illud in quo animæ permanent usque ad sæculi consummationem; istud vero in quo mors omnino perimitur, quod fiet per gloriosam resurrectionem, & corporum claritatem. At gloriam & visionem Dei à Regno Christi nequaquam sejungit, neque sinum Abrahæ separat à superna Jerusalem: sed in Psalm. 65. *Martyres*, inquit, *in celestis domicilii habitaculum introierunt.* Commentario in Psalm. 130. loqui Hilarium de Sanctis veteris Testamenti arbitratur Jue- nin; sed alii melius respondent, Hilarium existimasse, quod quisquis moritur, exemplo Christi debet ad inferos descendere, & ea loca lustrare, quæ Christus consummationem veri hominis non recusans dignatus est visitare. Quod & docuit lib. de Anima cap. lv. Tertul- lianus. At illic animas detineri Hilarius non credidit, sed aperte affirmavit in Psalmum 141. *Transire in caelestem Hierusalem, in terram viventium, in Paradisi incolatum, in regnum hereditatis.*

Ad

18.

Obiectio 10.

Solutio.

Ad auctoritatem vero Chrysostomi, constat illum negare gloriam animarum in hypothese quod corpora non resurgant, non quia sine corpore Anima coronari non possit; sed, quia si una pars aeterna mercede frustretur, consequenter incoronata jacebit etiam altera: quo sensu ait Apostolus 1. ad Corinth. xv. *Nam si mortui non resurgunt, vana est fides nostra.* Lege in hunc locum Apostoli Theophilactum, & de mente Chrysostomi vide Velloxillum in Advert. Sixtum Senensem in VI. Biblioth. an. 264. Petavium lib. VII. cap. XIII. num. IV. & Estium in IV. sent. dist. 45. §. 6. &c.

19. Opp. ultimo: Anima sine corpore non meretur; Ergo sine corpore non coronatur.

Resp. nego ant. quippe non omnia bona opera exercentur per corpus, sed plura sola animi cogitatione, & voluntate. Præterea anima meriti causa princeps est, & corpus instrumentalis. Ad hæc, anima separata à corpore felicitatis capax est; corpus anima expers, nequaquam. Rursus: necesse est, ut corpus in pulverem comminutum putrescat, & in eo culpæ originalis poena impleatur; quemadmodum eandem poenam experta est anima in ergastulo carnis. Quæ obijciuntur de Animabus veterum Patriarcharum, & de ipso Christo, qui statim post mortem non ascendit in cælum; quum illis expectandus esset Redemptoris adventus, is vero pro Fidei confirmatione aliquandiu in terris fuerit commoratus, non opus est, contra protervos ac repugnantes minutissime repellamus.

Solutio.

CAPUT X.

Quid senserint Ambrosius, Augustinus, ac Bernardus de præsentī Animarum Sanctarum statu?

SUMMARIUM.

1. 2. Duo notanda pro genuino horum Patrum sensu capeſſendo.
3. Catholico dogmati de animarum beatitudine non adversatur S. Ambrosius.
4. §. 6. 7. Solvuntur objectiones ex D. Ambrosio desumptæ.
8. 9. Quod S. Augustinus fluctuet de secretis receptaculis animarum, est summæ ejus perspicacitatis indicium.

10. Verumtamen de gloria, & felicitate earum non dubitat.
11. 12. Solvuntur objectiones.
13. Immerito carpitur à Durando S. Bernardus; nam neque is à catholico recedit dogmate.
14. Et seqq. Satisfit objectionibus.

Sententia Ss. Ambrosii, Augustini, ac Bernardi de sanctarum animarum statu.

IN tertia hujus controversiæ parte pollicitus sum, me demonstraturum, quid fuerint opinati Ecclesiæ præclarissimi Patres Ambrosius, Augustinus, & Bernardus, quorum data opera superiori capite non memini, ut id exequerer diligentius. Ambrosius quidem in lib. de Bono mortis animarum memorat necio quæ *promptuaria*, ubi novissimum putat eas expectare judicium. Quem librum scriptum, ut traditur anno 387., difficulter conciliari cum dogmate Catholico, si crude, & ad literam legatur, ait Tournely tom. I. pag. 293. Contra optimæ notæ, refertum sententiis utilibus & solidis, necnon ratiociniis certis, reique convenientissimis, inquit lib. 2. Bibl. Dupinius. At Augustinus olim & ante Episcopatum se Millenariis consensisse, fatetur lib. de civit. Dei cap. VII., ex qua tamen confessione apparet se priorem abjecisse sententiam. Commemorat tamen sæpe apius animarum secreta receptacula, quæ ubi consistent, dubius huc, illucque

trahitur. Loquitur de iis in Ench. ad Laur. cap. 109. XII. de civitate Dei cap. 9. in XII. de Genes. ad lit. & alibi. De Bernardo ait Durandus haud recte Joannis Apocalypsin intelligentia assecutum.

Duo notanda sunt pro genuino horum PP. sensu capeſſendo. Primum, quæstionem de statu animarum discrepare à quæst. de loco: unde Vives comment. in lib. XII. de civit. Dei cap. 9. *Non dubitat, inquit, de earum gloria etiam ante judicium, sed de loco gloriæ. Nam ubique possunt beata esse, cum ubique sit Deus, cujus fruitione fiunt beata.* Persuasum equidem nobis est Beatorum animas in cœlos recipi, quod jam constat ex Lugdunenſi Concilio II. in profess. Fidei, ex Trid. sess. 25., ex pluribus fidei formulis, ex Bullis Canonizationis Sanctorum, ex communibus Ecclesiæ precibus, ex universorum Fidelium sensu; sed nondum accedente tanto lumine, prudentissime dicebantur versari Justorum animæ in abditis receptaculis, propter

I. Notandum.

pter ambiguam, & tunc valde fluctuantem de loco animarum opinionem.

2.
Notandum 2.

Alterum notatione dignum est, quod animæ plene purgatæ, quamquam Deum vident, non tamen toto impetu, & nulla alia inclinatione affectæ illum intuentur. Sunt enim natura sua formæ corporum, & mediam stationem tenentes superne reguntur à Deo, inferne materiam regunt; & si alterutro fraudentur, ægrescunt quodammodo & languent. Sollicitat ergo eas naturale desiderium suorum corporum: idque penitissima ipsarum natura petit, & æquitatis iudicium. Quo appetitu (ait magnus Augustinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 35.) retardatur quodammodo anima, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Plura illic ad hanc rem illustrandam proloquitur S. Pater. His adnotationibus tota conflictatio sedari potest. Sit igitur

3.
Propositio.

PROPOSITIO I. Catholico dogmati de Animarum Beatitudine non adversatur Sanctissimus Mediolanensium Antistes.

Probatur
S. Ambrosium non
adversari
catholico
dogmati.

Ipse enim lib. x. in Lucam ait: *Unde te evocem, Petre, ut doceas me, quid flens cogitaveris? unde te, inquam, evocem? De calo, ubi jam choro inferitus es Angelorum.* Epist. 54. de SS. Gervasio, & Protasio: *Quorum anima in calo, corpus in terra.* Epist. 59. Thessalon. *Acropolis superiorum incolæ, possessor civitatis æternæ, illius Jerusalem, quæ in calo est, videt illic urbis ejus mensuram immensam, purum aurum, lapidem pretiosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia jamdudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem.* In ipso libro de Bono mortis cap. xi. *Hanc remunerationem, inquit, habent, ut videant faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem.* Atque hunc librum absolvit sic fideles hortando, ut impavidi mortem subeant: *Intrepide pergamus ad Redemptorem nostrum Jesum, intrepide ad Patriarcharum Concilium, intrepide ad Abraham patrem nostrum, cum dies advenit, proficiscamur.* Sed nunc Pater etiam atque etiam extende ad suscipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande sinus tuos, ut plures suscipias, quia plurimi in Deum crediderunt. *Ihmus eo, ubi servulis suis Dominus Jesus mansiones paravit. Sequimur te, Domine Jesu, sed ut sequamur, accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas, vita, possibilitas, fides, premium.* Suscipe nos quasi viam, confirma quasi veritas, vivi-

fica quasi vita. Pande illud tuum bonum, quod videre desiderabat David. *Demonstra nobis illud bonum, quod est simile tui, semper indissolubile atque immutabile, in quo finis æterni.* Ambrosius ergo censet Justorum animas corpore solutas assumi in cælos, videre faciem ad faciem pulchritudinem cœlestis Jerusalem, eisque lumen sempiternum splendescere: Qui id sentit non anceps est de præsentis gloria Sanctorum: Ergo jam nunc justos gloria circumdatos tradidit beatus Ambrosius.

Opp. 1. Ambrosius in lib. de Bono mortis cap. x. affirmat Justorum animas receptas esse in quibusdam promptuariis, ibique expectare extremam judicii diem, ut coronentur.

4.
Oppositio 1.

Resp. Ambrosium per hæc Promptuaria designare diversas mansiones, quæ sunt in domo Patris, & per coronam consummatam beatitudinem, cujus propter inditam inclinationem ad corpus animæ afficiuntur desiderio: nam in eodem libro Justorum animas sublime ad Deum evolare pluries repetit, ut constat ex dictis.

Responsio.

Opp. 2. Eodem lib. cap. x. commendat illorum sententiam, qui tenebant Justorum animas ad inferna descendere citans 1v. librum Esdra cap. 7.

5.
Oppositio 2.

Respondeo cum Estio eam commendare ut veram pro eo tempore quo dicta fuit, id est ante Christi mortem ac Redemptionem; nam infra, ut vidimus, diserte significat rapi electorum animas in superiora habitacula. Quamvis & extra cælum possent frui gloria, ut dixi in 1. adnotatione. Vide etiam quæ dixi Capit. præcedenti ad x. de sententia aliquorum Patrum, quod omnes animæ debeant exemplo Christi descendere ad Inferos. Quare demum non possumus hæc explicare de Animabus non plene purgatis?

Responsio.

Opp. 3. Ibidem Ambrosius cap. xi. statuit septem ordines lætitiæ Animarum Sanctarum, quorum nullus Dei visionem complectitur: imo ait animas gloriam suam prævidere, & sine trepidatione ad vultum Dei festinare.

6.
Oppositio 3.

Resp. falsum esse, quod à prædictis septem ordinibus Ambrosius Dei visionem excludat; ait namque: *Quintus ordo exultationis uberrimæ habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemque pervenerint, & repromissam sibi possideant hereditatem.* Et infra eodem cap. num. 49. *Hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei.* Prævident ergo glo-

glo-

gloriam consummatam, in qua Deum impetu intuebuntur vehementiori.

7.
Oppositio
ultima

Opp. ult. In 2. de Abel & Cain cap. 2. *Solvitur*, inquit, *corpore anima*; & *post finem vite hujus adhuc tamen futuri ambigui suspenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur.*

Responsio.

Resp. Ubicumque sit anima, ante Judicii diem in ambiguo suspenditur. Dum solvitur corpore, antequam perveniat ad locum tormentorum aut gloriæ, angitur trepidatione animi, & expectatione sententia. Quæ in Purgatorio, non sunt quidem de certitudine salutis sollicitæ, at sunt tamen de duratione pœnarum. Regnantes in cœlis expectant duplici stola vestiri, & pendent adhuc ab extrema die: de qua Matth. xxiv. 36. *De die autem illo, & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum.*

8.
Propositio 2.

PROPOSITIO II. Quod Augustinus fluctuet de secretis Receptaculis Animarum, est summæ ejus perspicacitatis indicium; verumtamen de gloria & felicitate non dubitat.

Probatur 1.
fluctuatio-
nem Augu-
stini esse per-
spicacitatis
indicium.

Ante Augustini tempora de loco Animarum non explorata erat traditio. Quidam asseriebant tam pios, quam impios eis *adyn* in infernum descendere, ut fuisse docent Irenæus lib. v. capite ult. Tertullianus de Anima cap. lv. & Origenes non uno loco. Nomen autem inferni ambiguum erat; nam aliquando accipiebatur prout solis convenit damnatis: & aliquando pro recondito loco, in quem mortuorum animæ inferuntur, vel à quo extrahuntur, sive pœnarum sit, sive quietis. Hoc secundo sensu Patres illi loquebantur; quietem enim dabant justis, impiis supplicium. De situ quoque inferni plerosque dissentire, auctor est in cap. xxiv. Matthæi B. Chrysostomus. In sinu Abraham pliorum animas requiescere plurimi asseruerunt. Ambrosius caute illarum mansiones appellavit, ut vidimus, promptuaria, & observatione altera in Mich. videtur paradisum à cœlorum regno distinguere. Hieronymus & Cyprianus docent justos cœlestem inhabitare Jerusalem. Jam priorem propositionis partem sic probo: Nondum explorata Traditione de situ animarum, cautus est ac summe perspicax, qui asserit eas versari in abditis receptaculis, aut in sinu Abraham, aut in secreto Patris, aut in Paradiso, neque audet definire ubi sint ejusmodi habitacula: At ætate Augustini certi nihil compertum erat, in quo definito loco Justorum animæ consisterent: Ergo rectissimum jure meritoque visum est Augustino illas in secretis receptaculis collocare.

R. P. Bertz Theol. Tom. I.

Constantior tamen est S. Pater in illorum opinione, qui Justorum animas statim à morte in cœlos recipi contende-
debant. Etenim lib. xx. de civitate Dei cap. 15. pro certo habet non descendere ad inferos, neque una cum impiis detineri custodia, ut crediderunt Novatianus de Trinit. capit. 1. & Lactantius lib. vii. cap. xxi. Et lib. 2. quæst. Evangelicarum cap. 28. in Psal. 119. & lib. iv. contra Julianum cap. 3. sinum Abraham, requiem Animarum, & regnum cœlorum indiscriminatim pro una, eademque re usurpat. Unde aliqui putant cum Estio in iv. dist. 45. S. neque S. Patrem ancipitem fuisse de loco, ac diversis vocabulis unum designasse habitaculum, in quo interim videtur Deus, sed nondum perfecto gaudio propter inclinationem animæ ad corpus.

Pars altera propositionis ostenditur primo, quoniam S. P. redarguens commentum Pelagianorum, qui asseriebant parvulos sine baptismo morientes æternam vitam consequi, sed non regnum cœlorum, utrumque illos adipisci si post baptismum decedant, utroque privari si fungantur vita non baptizati, constantissime docet lib. iv. contra Julian. cap. viii. serm. xiv. de Verbis Apostoli cap. 3. & in 1. de Prædest. SS. cap. 13. Regnum autem cœlorum & vita æterna per Augustinum nihil est aliud, quam Deum videre, ut constat ex Tract. 21. in Joannem. Ergo animæ solutæ corporibus, nullique obnoxie peccato per Augustinum vita æterna, cœlorum regno, & Dei visione fruuntur. Præterea libro 9. Confessi. cap. vii. de Nebridio ait: *Et nunc ille vivit in sinu Abraham, quidquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit. . . . Jam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem suum, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua felix.* Tractatu item 124. in Joan. hunc discipulum, quem Jesus præ cæteris diligebat, non in sepulchro dormire scribit, ut quidam falso opinabantur, sed onere solutum corporis ad summam perfectamque pervenisse felicitatem, de qua Apost. Paulus agebat, *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Lege & librum xii. de Genes. ad lit. capite 34. in Psalm. 119. & xx. de civit. Dei cap. 7. Laudant aliqui librum Meditat. cap. 22. sed an sit Augustini, inter eruditos non convenit.

Argues 1. Augustinus serm. 259. scribit post diei Judicii ventilationem celebrandum esse sabbatum in terra:

Y

9.
Confutatur.

10.
Probatur 2.
Augustinum
de gloria &
felicitate non
dubitare.

11.
Obijciat 1.

&

& 12. de Civitate Dei cap. ix. in secretis receptaculis piorum animas locat.

Solutio.

Resp. praefato sermone teneri Augustinum Millenariorum errore, à quo postea resipuit, quamvis forte ea verba in terra genuina non sunt, utpote quae ex uno ms. Vaticano fuere suppleta. At lib. xii. de Civitate Dei, ut Vives & Coquæus observarunt, de loco anceps est, non de gloria: & fortassis abditas sedes intelligit mansiones coelestes.

12.

Objicitur.

Argues 2. Enarrat. in Ps. 43. in Epist. ad Fortun. & tract. 49. in Joannem ait reservari singulis gloriam post resurrectionem, quando Christus apparuerit, & cum in Angelos profecerimus.

Solutio.

Resp. Hæc Augustinum docere de universa Prædestinatorum Ecclesia, quæ solum post diem iudicii plene triumphos ager: vel si in particulari loquitur de piorum Animabus, de gloria corporis est explicandus: si alicubi, ut in Epist. 148. de visione Dei verba facit, intelligendus est de visione expedita & vehementi, quam non retardet naturalis ad corpora inclinatio, ut contingit in Angelis. Quæ omnia constant cum ex dictis, tum ex Epist. 119. ad Januarium cap. 13. ubi ait: *Anima quippe omnium Sanctorum ante resurrectionem sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actio, quæ corpora recepta vegetantur.* Plura vide apud Hieronymum Torrent. in Confess. Augustiniana cap. 2.

13.

Propositio 3.

PROPOSITIO III. Immerito carpitur à Durando beatus Bernardus; nam neque is à Catholico recedit dogmate.

Probatur S. Bernardum bene sensisse.

Notavi Durandum, propterea quod paullo durius Doctorem eximium insectatus est, eum magnæ devotionis virum, non magnæ auctoritatis compellans; sed alii quoque modestius scribunt, Bernardum asserere Justorum felicitatem ante diem iudicii suspensam: imo Petavius, *De Bernardo*, inquit lib. vii. cap. ult. n. ix. *notissima res est, hunc in opinione illa fuisse.* Falluntur tamen. Etenim Doctor mellifluus Serm. xix. de diversis ait. *Hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur essentiam.* Lib. de diligendo Deo cap. 10. *Immersus* (Martyrum animas) *ex toto credimus immenso illi pelago aeterni luminis, & luminosa eternitatis.* In vita S. Malach. cap. ultimo: *Pro huiusmodi ergo delectus à Deo & hominibus non immerito bodie Malachias in consortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur.* Et

quidem ante Angelus erat non minus puritate quàm nomine: sed nunc felicius gloriosi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria, & felicitate latatur.... Exultat in Domino spiritus Malachias, quod levatus pondere corporis, nulla jam facultata vel terrena materia prægrevatur, quominus tota alacritate ac vivacitate corpoream omnem & incorpoream transiens creaturam pergat totus in Deum, & adhaerens illi, unus sit cum eo spiritus in æternum. Serm. 5. de dedicat. SS. *Post multos agones jam nunc triumphant in caelis coronati.* Serm. 2. in Sanctum Victorem: *Jam caelos ingressus vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei.* Lege & Epist. 266. Serm. 6. in Cantica, & de Obitu Umberti. Ex quibus sequens efficitur ratiocinium; Non adstruit suspensam Justorum beatitudinem, qui affirmat Justos nunc intueri divinitatis essentiam, æterno lumine circumfundi, latari eadem gloria cum Angelis, & triumphare coronatos in caelis: Hæc disertissime tradit Divus Bernardus: Ergo non putat ad extremam diem Sanctorum gloriam suspendi.

Objicies 1. Serm. 2. de omnibus SS. scribit Bernardus quod Sanctorum animæ ante iudicii diem non convertentur in requiem suam.

14. Obiectio 1.

Resp. requiem esse plenitudinem gaudii, & gloriam nedum animæ sed etiam corporis. Ait enim ibi: *Jam vero consummato militia tempore gaudium habent Sancti in spiritu suo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium habituri & in ipso corpore suo, & licet non plenam, habent tamen letitiam multam.*

Solutio.

Objicies 2. Serm. 3. distinguit tres animarum status, primum in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudinæ consummata: primum in tabernaculis; secundum in atriis: tertium in domo Dei; & aperte asserit neminem in beatissimam domum introire, nisi post diem iudicii.

15. Obiectio 2.

Resp. per domum Bernardum intelligere beatitudinem consummatam, ut constat & ex dictis, & ex sequentibus in eodem sermone: *Acceperunt jam singuli stolas suas, sed non vestientur duplicibus donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas & requies animarum, secunda vero immortalitas & gloria corporum.* Sunt itaque Justorum animæ adhuc in atriis, quod una

Solutio.

tantum stola exornata nequeant altera sine nobis vestiri.

16. Oppositio 3. Ibi Bernardus ait separatas animas, quantumvis iustas, aliquam habere rugam, & consequenter non posse ante resurrectionem recipi in triumphantem Ecclesiam, quæ maculam rugamve non habet.

Solutio. Resp. per rugam nihil Bernardum designare præter naturalem inclinationem ad corpus, quæ plenam lætitiæ retardat quodammodo. *Sed unde tibi (ait ibidem S. Doctor), o misera caro? unde tibi hoc? Animæ sanctæ, quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant! quas redemit proprio sanguine, te expectant! & ipsarum sine te compleri lætitiæ, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut nec dum tota eorum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, ut rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui, &c. Vide not. supra ex Augustino lib. XII. de Genes. ad lit. cap. 35.*

17. Ob. 4. Serm. 4. Scribit Bernardus Porum animas ante corporum resurrectionem stare subtus Altare Dei.

Solutio. Resp. Dici Altare humanitatem Christi, cujus corporis expetunt similitudinem: *Altare ipsum*, ait, *nihil aliud arbitror esse, quàm Corpus ipsum Domini Salvatoris.* Vide quæ dixi cap. antecedenti ad VII.

18. Oppositio 5. Obijcies 5. Eo loco inquit Bernardus exaltandos electos visione & contemplatione non humanitatis Christi, sed ejus divinitatis; quando post diem extremam super Altare collocabuntur.

Solutio. Resp. Sanctorum animas resumptis corporibus juxta Bernardi doctrinam

exaltandas contemplatione & visione, quod expleto naturali suorum corporum desiderio nullam habebunt rugam, quæ illas inclinet, & visionem Dei consequentur uberiorem; ut constat ex resp. ad 3.

Obj. ultimo. Cælestis Beatitudo ea est, de qua in Ps. xxv. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*: At Bernardus Serm. LII. inter parvos, nunc LXXXVII. de diversis, negat id ante reviviscen-
tiam corporum evenire: Ergo, &c.

Resp. hoc postremo loco S. Bernardus denegare Justorum animabus solam completam beatitatem. *Comedite*, ait, *amici & bibite, & inebriamini.* Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Postmodum vero corpore exuti, & in cælum translati jam bibere dicuntur eadem quæ prius comederant: quia jam per speciem contemplantur, quæ prius fide crediderant. Perpicue his verbis fatetur D. Bernardus jam animas justorum Deum videre. Sequitur autem. *In hoc ergo statu positi Sancti bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt: quoniam à perfectissima contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur. Quæ facta ita corpus menti, & Deo mens inebriabit, ut jam deinceps nihil sit, quo ab interna ebrietate contemplationis revocari possit.* Videntur mihi hæc verba ad intelligentiam eorum, quæ obscuriora sunt in Sermonibus de Omnibus Sanctis, aurea clavis. Mihi quidem nulla manet hæsitatio, quod futurum spero de illis, qui absque mentis præoccupatione ista legerint.

19. Objectio ultima.

Solutio.

CAPUT XI.

De Joannis XXII. circa Sanctorum gloriam doctrina.

SUMMARIUM.

1. Usque ad 8vum Probatur, Joannem XXII. neque ut privatum Doctorem asserivisse docuisse, piorum animas ante corporum resurrectionem Deum non videre.

8. & seqq. Solvuntur objectiones.

De Joannis XXII. Sententia.

TANQUAM privatum doctorem Joannem Papam XXII. docuisse quod animæ beatam vitam non haberent, antequam corpora reviviscant, non tamen id definivisse ex Cathedra, fere omnium Scholasticorum responsio est; ubi de hujus mente Pontificis disceptatur. Tuta quidem pro Catholici.
R. P. Berti Theol. Tom. I.

ci dogmatis, & Apostolicæ Sedis infallibilitate judicii conciliatio. Joannem illius fuisse opinionis, eamque libellis & Constitutionibus confirmasse quidam contendunt, ut Ockamus, Gerson, alique perpauci. Re tamen penitus inspecta videtur mihi à vulgari opinione recedendum, & Pontificem esse à
nota

nota erroris omnimode vindicandum. Quapropter sit

I.
Propositio

PROPOSITIO: Joannes XXII. neque ut privatus Doctor assertive docuit piorum animas ante corporum resurrectionem Deum non videre.

Probatur dictum Pontificem nec ut Doctorem privatum quid contrarii sensisse.

Historiam narro, ac simul propositionem demonstro: Anno reparatae salutis 1331. hæc quaestio acerrime ventilabatur, quam non Joannes, sed alii exagitare coeperunt, ut observat Raynaldus ad ann. 1333. n. 45. Plures quidem affirmativam sententiam valide propugnabant scripturis, Patribus, argumentis, asserentes hanc esse Catholicæ fidem Ecclesiæ. Pontifex rem diligentius excutiendam affirmabat, quod gravissima essent pro utraque parte momenta; cumque pro una magno numero producerentur, ipse reliqua pro negantium opinione collegit. Questionem in Procerum conventu proposuit habitis in Ecclesia sermonibus in Festo omnium SS. Dominica III. Adventus, & in Vigilia Epiph. proximi anni 1332. Recitavit ergo quæ ad definiendum dogma videbantur ob stare, id est quæ collegerat à Theologis excutienda. Malevoli, quorum habebat plures, fortassenimium ad dicti Pseudo-Pontifici Petro de Corbaria, Michael Casenas, Guilelmus Occamus, & alii, ut constat ex ms. Vatic. 4009. p. 180. objecerunt, quod Joannes in his tribus sermonibus, *Degmatizatus est, quod Sancti in celo non vident, nec videbunt usque ad diem generalis judicii & futuram corporum Resurrectionem faciem Dei.* At contra calumniatores Pontificis scripsit insignis doctor Germanus Ulricus demonstrans Papam Scholasticorum more collecta à se recitasse, & dubia proposuisse quæ expenderent eruditi, ut constat ex eodem Raynaldo ad annum 1331. n. 45.

2.

Sparsi interim de errore Joannis rumores, & controversia acerrime disputata Parisiis, traduentibus Joannem calumniatoribus. At præclarissimæ Universitati compertum est quid dixerit, quid hac in re præstiterit Summus Pontifex. Nam anno 1332. in data ad illum Epistola hæc habet: *Vestra beatitudini cum qua possumus humilitate, & reverentia totis cordis præcordiis supplicamus, quatenus prædicta quaestio, in qua pro una parte vestra Sanctitas pulcherrime & subtilissime allegavit, & quamplures auctoritates adduxit, imo tot, quod non recordamur nos legisse doctorem aliquem, quas ad unum propositum addaxit tot, & tantas, semper ta-*

men recitando, & nihil determinando, asserendo, seu etiam opinando, sicut audevimus; dignetur vestra Sanctitas finem dare, partem illam, qua nutrita fuit hætenus devotio totius populi Christiani vestro regimini crediti, veram esse determinationem Apostolicam confirmando. Vide hanc Epistolam Tom. I. Thesauri Anecdotorum Martene pag. 1384.

Postero anno 1333. Joannes scripsit XIV. Kal. Decembris ad Philippum Francorum regem hanc Epistolam: *Quia, amantissime fili, scimus, quod in his vel aliis ut elucidetur veritas intendis, rogamus benevolentiam regiam, ut per fidelem, seu fideles nuncios Magistris in Theologia, & Baccalaureis Parisiis legentibus & degentibus facias nunciari, quod talibus minis illatis non obstantibus quilibet dicere & disputare, & prædicare valeat, quod sibi juxta doctrinam Evangelicam & Apostolicam disputandum videbitur, aut etiam prædicandum, donec aliud ordinatum per sedem fuerit Apostolicam, aut etiam declaratum. Sic etiam ad veritatem quaestionis prædictæ poterit promptius perveniri.* Ex quibus apparet Pontificem primum indixisse ne affirmativa sententia in publicis concionibus exponeretur tanquam definita ab Ecclesia, cum adhuc esset dubia & ventilanda, sed veritatis studio postea mandasse, ut unusquisque rem diligentius inquireret; quod profecto indicium est, se valde accipitem pendere, & velle quaestionem diligentissime dirimi.

Hujusmodi studium magis præfetulit proximo anno 1334. Tunc enim pro utraque parte summa cura collegit momenta, præcepit etiam sub Ecclesiasticis censuris, ut singula revocarentur ad trutinam, atque IV. Kal. Martii Petro Rothomagensi Archiepiscopo, & Francorum Reginae has dedit literas: *Quid circa quaestionem visionis animarum ordinaverimus ad regalem notitiam credimus, diu est, pervenisse. Injuximus quidem Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ac Prelatis aliis; & Doctoribus Theologiae, ac juris Canonici presentibus in curia, ut super illa cum diligentia studeant, nobisque quid eis videatur exponant. Quod ut promptius possint facere multarum auctoritatum tam Canonis, quam Originalium Sanctorum pro utraque parte collectorum copiam fecimus. Et ut hæc diligentius studerent facere sententiam excommunicationis ipsos volumus incurrere, qui præmissa non adimplerent, absolutione nobis, nostrisque successoribus reservata.*

Cum

3.
Epistola Joannis ad Philippum regem.

4.
Epistola Joannis ad Petrum Episcopum & Francorum reginam.

aliquid est
-msc. 1112
aliquid

5.
Declaratio
Joannis
Papæ.

Cum adhuc obloquerentur Pontificis detractores, eodem anno 1334. die 3. Januarii in Consistorio Apostolico ipse coram S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus declaravit, se nihil unquam de hac Quæst. determinasse, & si quid à se prolatum fuisset, in quæstionis propositione, sive auctoritatum allegatione, quod scripturæ sacræ videretur adversum, præter intentionem sibi excidisse: qua publica confessione nihil sincerius, nihil humilior. De qua testem habemus Benedictum XII. in suo diplomate *Benedictus Deus*, Ptolemæum Lucensem lib. 24. Hist. cap. 42. ms. Vaticanum n. 4008. p. 172. Imo antemortem, quæ contigit Avenione die xiv. Decembris ejusdem anni 1334. coram S. R. Eccl. Cardinalibus, quorum nomina in laudato nuper ms. referuntur, & coram Tabellionibus hac de causa vocatis, præcepit ut legeretur sequens Scriptura: *Fatemur & credimus, quod anime purgatae sunt in calo, celorum regno, & paradiso, & cum Christo, in consortio Angelorum congregata, & vident Deum & divinam essentiam facie ad faciem clare in quantum status & conditio comparatur anime separata.* Hujus declarationis meminit Joannes Villanus in Hist. Florent. cap. 19. lib. xi.

6.
Sententia
Theologo-
rum Pari-
siensium de
Joanne.

Demum Theologi Parisienses interrogati à Rege quænam revera esset Joannis Pontificis opinio, in Autographo quod etiamnum servatur Parisiis in Arch. FF. Prædicatorum, & recitatur à Bullæo Tom. 4. Hist. univ. inquit: *Quid quid in hac materia Sanctitas sua dixit, non asserendo seu opinando protulit, sed solummodo recitando.* Prætermitto Fidei Confessionem, quam Joannes ad Armenios, Tartaros, Persas & Lithuanos transmisit; quam vide apud Rayn. ad annum 1331. nec non Bullas Canoniz. SS. Thomæ Aquinatis, Ludovici Tolosani, & Thomæ Herfordiensis: de quibus vide Emin. Gotti Tom. 2. Th. p. 179.

7.
Fit argu-
mentum ex
his omni-
bus.

Jam vero ex dictis hoc argumentum conflatur: Ille neque ut privatus Doctor assertive docuit purgatas animas ante reassumpta corpora beatifica carere visione, qui hujus opinionis fundamenta conscripsit & recitavit historice tantum, eo animo ut à Theologis ventilarentur, & quæstio, in qua veteres non convenerant, matura discussione innotesceret, ipse interim nihil asserens, nihil definiens, nihil vel opinando scriptitans. Atqui Joannes XXII. auctoritates Canonum ac Patrum, quibus Milenariorum videbatur probari error, col-

legit eo animo, ut illas Theologi expendere, jussitque & publicis concionibus, & Epistolis, indicta quoque excommunicatione, ut sedulo discuterentur, neque interim pro ulla parte sententiam dixit, nihil declaravit, nihil asseruit. Ergo Joannes XXII. neque ut privatus doctor circa eam sententiam erravit, de qua præsens instituitur disputatio. Præterea Doctissimi Galliarum Theologi, Juenin, Tournely, L'Hermier, alii, expensa protestatione Parisiensium Theologorum, quam memoravi superius, & cui addere possunt Epistolam à me laudatam ex Edmundo Martene, ingenue fatentur Pontificem nihil circa hanc quæstionem ex Cathedra definiisse, in falsam tamen sententiam, ut Tournely ait, inclinasse; atque, ut ceteri loquuntur, ut privatum Doctorem erravisse: Atqui in ea Parisiensium Theologorum declaratione, sicuti & in memorata Epistola, non solum habetur Joannem XXII. nihil ex Cathedra & aliquo Pontificio diplomate declarasse, sed etiam quidquid aut scripsit, aut dixit, scripsisse & dixisse non asserendo, non opinando, sed solummodo recitando: Ergo neque ut privatus doctor à dogmate recessit Catholicorum, opinative saltem & assertive. Denique Joannes tamen recitavit & collegit speciali cura momenta pro una parte, quod pro affirmante omnia vulgata essent ac proferrentur; incubuit tamen animo, ut constaret ex Epistola ad Reginam, & ad Rothomagensis Antistitem, ut pro utraque parte colligerentur, & huic muneri ipsemet insudavit, omnium copiam fecit, omniaque ex æquo ventilari mandavit: Ergo incertus erat cui adhereret, & in utramque fluctuans, veritatem, quam tandem assecutus est, inquirebat.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Opponunt 1. L'Hermier, & Tournely. Raynaldus ad annum 1331. n. 44. refert Joannem XXII. conquestis undecunque testimoniis pro negativa sententia in publicis concionibus pro eadem fuisse dogmatizatum. Resp. Raynaldum asserere, quod ita calumniabantur hostes Pontificis, ut demonstrat num. 45. ex Ulrico, & ex ms. Vaticano Codice 4005. & 4009.

Opp. 2. Joannes omni favore & gratia prosequatur quos stare noverat pro sententia negante, præsertim Gerardum Generalem Minorum. Contra qui dis-

3.
Oppositio 1.
cum solu-
tione.

9.
Oppositio 2.
cum solu-
tione.

X 3

ut

ut constat de Thoma Vallesio, qui in carcerem conjectus est, quod opinionem Joannis publica confutasset concione. Resp. Thomam Vallesium non à Joanne XXII. sed à Quæstoribus Fidei Avenione damnatum carceri, non quod pro SS. vindicanda gloria solemnem habuisset concionem, idem permiserat Pontifex, ut apparet ex Epist. ad Galliarum Regem Philippum; sed quoniam è suggestu in Assertores adversantis sententiæ Divinam maledictionem est imprecatus, ut narrat Bzovius ad annum 1331. n. xi. quod vertente controversia, maxime privato homini, audaciæ, quamvis forte zelus fuerit, imputabatur. Gerardo autem quidnam Papa præstitit, quod amplissimum ordinem moderantis merito, ac dignitati esset impar?

10.
Oppositio 3.
cum solu-
tione.

Opp. 3. Durandus Meldensis Episcopus, cum dogma Catholicum propugnasset, à Fidei Censoribus in jus vocatus est, etsi Regis patrocinio judicium declinavit Quæstorum. At hæc annuente Pontifice fuere peracta. Resp. Durandi causam aliam esse ab ea, quam eruditi narrant Theologi. Pontifex Durandi Tractatum nulla permotus indignatione, & quamlibenter excepit, pluribusque Theologis præbuit examinandum; ut constat ex ms. Jacobi Cardinalis S. Priscæ in Bibl. Vatic. n. 208. In Durandi autem Scripto in ea, quam probabat propositione, nil censura dignum notatum est. In argumentationibus vero aliqua videbantur absurda: inter quæ erat, quod nisi animæ expiata videant divinitatem Christi, mori nulla ratione sit lucrum: unde videbatur consequi, quod ex contemplatione humanitatis nullum resulset gaudium, aut lucrum. Tum alia novem asserta, quorum alia probata fuerunt, alia confutata. Ergo propter Assertum de actuali visione Dei, ut constat ex ms. Vat. n. 4004., nihil actum contra Durandum, sed propter doctrinas insertas, & non satis apte expositas, aut non bene intellectas. Vide Raynaldum ad annum 1333. num. 58.

11.
Oppositio 4.
cum solu-
tione.

Opp. 4. Pontificem assertive præfatum tradidisse errorem innumeri prope modum scribunt Auctores. Gobelinus in Cosmodromii Aetate vi. cap. 71. Albertus Krantzius lib. viii. Vandalia cap. 16. Bzovius ad annum 1331. Ciacconius Vita Joannis XXII. Prol. Lucensis ad an. 1335. Adrianus in iv. Sent. de Sacram. Confirmat. Gerson sermone in die Paschatis. &c. Resp. Hos omnes, & si qui sunt alii, falso rumore deceptos. Nam multæ fuerunt contra

Joannem linguæ malignantium, ut in suo diplomate testatur Benedictus XII. Sed his opponimus omnium Theologorum Parisiensium testimonium, qui *Multorum fide dignorum relatione audita*, declararunt, quod Sanctitas Sua nihil asserendo, sive opinando protulit, sed solummodo recitando. Quamquam non omnes, qui ab adversariis citantur, revera Pontifici errorem affricant. Bzovius cit. loco ait: *Eodem tempore ipse idem Pontifex alios adversarios aduersum se excitavit, cum antiquorum Doctorum . . . de clara Dei visione opinionem nondum ab Ecclesia damnatam recitasset; & in partem quorundam FF. Minorum asserentium, animas à corpore separatas non statim beata visione Divine essentia frui, sed eam usque ad diem iudicii expectare, differendo quidem, non autem asserendo, neque decernendo inclinavit.* Et Alphenus Ciacconius: *Ipse, inquit, omnibus Theologis iussit, ut quid de ea sentirent, diligenter inquirerent, & sibi asserrent, affirmans se nihil nisi disputandi gratia asserre, & nihil adhuc se determinasse.* Hi nimirum de mente Joannis tantummodo dubitant. Idem dico de Ptolemæo Lucensi, qui lib. 24. cap. 43. ait: *De hoc dubium fecerat.* Idem de Adriano, qui utitur his verbis, *Fertur, dicitur.* Gersonis sermonem genuinum non esse, plures affirmant: si est, Universitatis Parisiensis testimonio, & Epistolis redarguitur.

Opp. ultimo. Joannes morti proximus poenitentia ductus errorem suum revocavit. Ergo erraverat. Resp. nego antec. Non enim proprie revocatio & retractatio dicenda est Joannis omologia. Declarat in ea, se plura in hac quæstione allegavisse = *Non intendens aliquid determinare, vel decidere* = Et si forsitan in sermonibus aut collationibus suis aliqua viderentur à veritate aliena = *Ipsa præter intentionem à se fuisse prolata* = . Quam declarationem à se fieri protestatur = *Ne quis sinistre interpretari possit sensisse aliquid, aut sentire quod Scripturæ Sacrae obviet, aut fidei orthodoxæ.* Voluit ergo ea declaratione Joannes *linguis malignantium obviare* =, ut scribit in suo diplomate Benedictus; neque enim necesse erat, ut dicta revocaret, & caneret palinodiam.

Verum etiamsi Pontifex ut privatus Theologus in quæstione ad solvendum perdifficili, utrinque validissime propugnata, dubia eo tempore, nec definita, in falsam inclinasset opinionem; nullum inde aut illius existimationi, aut

Apo-

12.
Oppositio
ultima cum
solutione.

Apostolica Cathedra infallibilitati posset consequi praejudicium. Etenim nulla Constitutione quid fide tenendum esset definita sententia pronunciavit: quod ex dictis satis arbitror manifestum.

Guilelmi autem Ockami, quod fuerit Romanorum Pontificum insensus hostis, & ultro fateatur se referre quae ex aliorum acceperat narratione, nemo est, qui pili faciat auctoritatem.

CAPUT XII.

De inaequalitate beatificae visionis, ac sempiternae Justorum felicitatis.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. Inaequalis gloria meritis inaequalibus reservatur.
4. 5. 6. 7. Satisfit objectionibus.
8. Causa moralis inaequalitatis beatitudinis est meritum.

9. Causa autem effectrix est lumen gloriae, quod pro meritorum ratione illustrat mentem, inflammâtque corda sanctorum.
10. 11. 12. 13. Solvuntur objectiones.

De Inaequalitate visionis & aeternae felicitatis iustorum.

JOVINIANUS Stoico infectus contagio, quemadmodum nullam in meritis discrepantiam, ita nullam agnovit inaequalitatem retributionis. Adversus hunc duos libros conscripsit circa annum 392. beatus Hieronymus; in quorum postrema parte istum impugnat excucullati errorem haeretici. Novatores, qui putant homines justificari per eandem Christi Sanctitatem singulis imputatam, in easdem ferme inciderunt casses. Oportet nunc perversum dogma infectemur, ostendentes rependendam non esse singulis iustis parem omnino mercedem: & pauca superaddamus de Scholarum dissidio, unde inaequalis beatitudinis ratio sit rependa.

I. PROPOSITIO I. Inaequalis gloria meritis inaequalibus reservatur.

Probatur inaequalem gloriam inaequalibus meritis reservari ex SS. Scriptura.

Haec est scripturarum sanctarum doctrina. Nam in Evangelio Joannis cap. xiv. 2. legitur: *In domo Patris mei mansiones multae sunt.* De quo loco Tertullianus Scorpiaco: *Quomodo multae mansiones, si non pro varietate meritorum?* Paulus 1. ad Corinth. iii. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem.* Cap. xv. 41. *Stella enim a stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Eccl. ad Corinth. 9. *Qui parve seminat, parve & metet.* Idem probant textus, quibus meritorum asseritur inaequalitas; ut parabola de semine apud Matth. 19. 8. quod fructum dedit aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum; egregie exposita eo versu, *Serta tardenis*, &c. in hymno D. Joannis Baptistae: necnon alia de quinque talentis cap. xxv., & de decem minis apud Lucam cap. xix. Accedit definitio Sacrosanctae Tridentinae Synodi Sess. vi. c. 16.

Eadem est SS. PP. assertio: Chrysostomus hom. 41. in 1. ad Corinth. *Tametsi in regno caelesti sint omnes, non omnes tamen iisdem potiri praemiis significatur illa similitudine stellarum: uti nec in gebenna peccatores omnes eadem tormenta patientur.* Ambros. lib. 5. in Lucam: *Etsi unum regnum, diversa tamen merita sunt in regno caelorum.* Gregorius Nazianz. Orat. 34. *Prout illorum est ordo, plus, minusve Deum cernunt.* S. P. Augustinus Tract. 67. in Joannem. *Multae mansiones diversas meritorum in una vita aeterna significant dignitates.* Fulgentius de Fide ad Petrum: *Diversa erit Sanctorum gloria.* Prosper in sent. 360. *Ut Deus omnia in omnibus erit, sic etiam in dispari claritate par gaudium.* Gregorius lib. 4. Moralium cap. 31. *Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum, &c.*

Argumenta à ratione aequum est ab illo praeclarissimo Ecclesiae Doctore depromantur, qui Jovinianum singulari certamine profligavit. Quorum primum sic nece potest: Ordo, qui est in visibili Ecclesia etiam in caelesti servatur Jerusalem, & militans refert imaginem triumphantis; haec enim, quae per fidem ambulat, plurimas habet mansiones, & alium tenent gradum Pontifices, alium Sacerdotes, alium Levitae, alium Aeditui, alium fidelis plebs; illa, quae sursum est Ecclesia continet Archangelos, Angelos, Thronos, Dominationes, Potestates, Cherubim, Seraphim, variasque Sanctorum classes: Atqui in visibili Ecclesia diversitas nomini denotat graduum, munerum, ac dignitatum discrepantiam: Ergo diversam potestatem dignitatemque designat pariter varietas nominum, quibus appellantur supernae

2. Probatur ex SS. Patribus.

3. Probatur ratione.

pernae Jerusalem incolae. II. Consilium est Evangelicum Matth. xx. ut *Qui vult maior esse sit omnium minimus*, & idcirco pauperes spiritu sese abjiciunt, ut exaltentur, novissimoque recumbunt loco, ut superius ascendant: Consilio isto exercitamentum humilitatis frustra suadetur, nisi in caelis unus esset altero maior. Est ergo illic majoris, minorisve praemii distributio. III. Gloria caelestis est merces, & redditur unicuique secundum proprium laborem: Inter Verbi Dei Praecones plus sustulit laboris D. Paulus, qui praedicavit Evangelium, & ne quem gravaret, manibus suis illis quoque qui secum erant ministravit, quam ferant alii, qui praedicant, & de Evangelio vivunt. Igitur consentaneum est, ut Paulus plus mercedis recipiat, quam ceteri Evangelii Concionatores. Haec ex Hieronymo in 2. adv. Jovinianum. Quartum addo ex D. Gregorio lib. ix. Moral. cap. 39. Impares sunt reproborum poenae: quod probatur ex damnatione Babylonis Apocalyp. xviii. *Quantum exaltavit se & in deliciis fuit, tantum dete illi tormentum, & luctum*; & ex parabola zizaniae in fasciculos alligatae, Matth. xiii., ut quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat. Ergo etiam juxta modum meriti sequitur retributio beatitudinis.

ARGUMENTA OPPOSITA REFEL- LUNTUR.

4. **Obiectio I.** Prima obiectio est hujusmodi: Operarii, de quibus Matth. xx., acceperunt sub vesperam singuli denarium, ita ut qui portaverant pondus diei, & aestus, murmuraverint adversus Patrem-familias quod pares sibi fecisset qui novissimi una hora laborarunt: Haec parabola diversitatem meritum designat, & aequalitatem retributionis: Ergo diversis operibus eadem merces ac retributio rependitur.

Solutio. Resp. 1. dist. minorem: haec parabola designat aequalitatem retributionis quantum spectat ad vitam aeternam, in qua eadem est in aeternitate mensura, concedo: quantum ad intensionem gaudii, & perennis gloriae splendorem, nego. *Unus denarius*, inquit 2. lib. cit. S. Hieronymus, *non unum est praemium, sed una vita, & una de gebena liberatio*. S. P. Augustinus serm. 59. de Verb. D. cap. 4. *Denarius ille vita aeterna est, & in vita omnes aequales erunt. Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitam aeternam pertinet, aequalis erit omnibus. Non*

enim alteri erit longius, alteri brevius, quod pariter sempiternum est. Vide & Gregorium lib. iv. Moralium cap. xxxi. Resp. 2. nego singulos illos operarios non esse aequales in merito: sive enim intelligas parabolam de Sanctis veteris, ac novi testamenti, sive de diversis Iustorum generibus, fieri potest ut plures qui novissime venerunt ad fidem ad antiquorum Patriarcharum meritum gloriamque pertingant, & etiam amplio-rem referant laborum mercedem, & qui post multa scelera respiciunt charitatis fervore dolorisque acrimonia illorum coronam adipiscantur, qui ab ineunte aetate vitam incontaminate duxerunt: atque ita, ut ait Gregorius Naz. Ora. 40. *Ad laboris modum plus contulerint qui priores ingressi sunt, non tamen quantum ad voluntatis ardorem.* Pro qua responsione vide quae diximus ad 1. cap. ix. Resp. 3. non opus esse ut comparationes ac parabolas tam anxie persequamur; nam non omnia in his semper congruunt cum re, quam significant: quod asserendum est de praesenti, alias in regno caelorum essent mur-mura & querimoniae, uti fuerunt in operariis, qui accipientes denarium ad-versus Patrem familias murmurabant.

Ob. 2. Gloriae inaequalitas parere posset invidentiam, ac desiderium amplioris felicitatis. **Obiectio 2.**

Resp. invidiam arceri à perfectissima charitate, quae non emulatur, & quae beatae mentes ita uniuntur, ut non minus de propria, quam de aliorum felicitate latentur. *Quantum enim quisque diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet*, inquit Anselmus in Prosolog. 25. Lege & Cassiodori librum de Amic. Desiderium autem expellit summa ac perfecta satietas, quam explet quisque in torrente voluptatis pro modulo sitis suae. *Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos aequaliter habet, quamvis singuli cibum non aequaliter, sed pro possibilitate perceperint; ita omnes sancti etsi fuerint aliquo graduum suorum diversitate distincti, una beatitudine perfecti erunt*, &c. ait lib. 1. de Vita contemplat. cap. 4. Julianus Pomerius Afer, cujus opus passim sub Prosperi nomine laudatur. Vide etiam aptissimum exemplum corporis, in quo oculus non vult esse digitus, neque digitus oculus, apud Augustinum lib. xxii. de Civit. Dei cap. 30. conferens quae habet Apostolus ad Ephesios iv. 16.

Opp. 3. Damnati eadem poena damni afficiuntur, quae est privatio, ideoque **Obiectio 3.** non

non suscipit magis & minus. Ergo eandem gloriam coronantur electi.

Solutio. Resp. dist. ant. Pœna damni non habet magis & minus ratione sui, concedo: ratione adjuncti, nempe inimicitiae Dei, & ex consequenti cruciatu, quo plus minusve impij contristantur dum percipiunt se divinæ essentiae contemplatione privari, nego. Vide Abulensem quæst. 640. in cap. 25. Matth. Hoc autem est discrimen inter visionem, privationemque visionis; quod hæc, cum sit carentia, æqualis est in omnibus reprobis ratione sui, & inæqualem infligit pœnam ratione apprehensionis, & causati inde mœoris: at visio, cum sit ipsa mentis apprehensio, per se piorum animas exhilarat, & gaudium parit.

7. **Objectio ultima cum solutione.** Opp. ult. Beati vident Deum sicuti est.

Resp. Vident quidem eundem Deum, sed ut capiunt; & gloriam specie unam possident ejusdem objecti contemplatione & dilectione: at non omnes illud contemplantur eadem vi intelligentiæ, neque diligunt eodem charitatis ardore. Satiantur tamen singuli, quia vident ut capiunt, amant ut possunt, fruuntur ut cupiunt, inebriantur ut sitiunt; & gloriæ discrimen non à Deo, sed à propria uniuscujusque capacitate repetitur.

8. **Propositio 2.** PROPOSITIO II. Causa moralis inæqualitatis beatitudinis est meritum, effectrix vero est lumen gloriæ, quod pro meritum ratione illustrat mentem, inflammaturque corda Sanctorum.

Probat Quod spectat ad causam moralem constat ex dictis; nam merces meritum consequitur, & virtutes suam petunt remunerationem. Hinc recte Fulgentius in lib. de Trinit. *Tanto amplius alius alio in illa vita Deum videbit, quanto amplius in hac vita eum dilexit.* Et S. P. Augustinus serm. 79. de Verbis Domini: *Meritum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus.*

9. **Probat** De causa autem effectrice probatur. Ea est indoles causarum secundarum, ut quando ad agendum nativam virtutem non habent, sed aliena corroborantur, ab hac unicependeat major effectus perfectio. Idque & in naturalibus & in supernaturalibus valet: nam si aqua caecit, receptoque calore injectam ustulat manum; adustio non aqua principaliter tribuitur, sed calori; neque quod sit validior ab elementi particulis oritur, sed ab istarum agitatione & qualificatione. Pariter in actibus supernaturalium virtutum, si sapientior ardentia cha-

ritate Deum diligat, aut robustiori fide credat, charitas fidesque à sola gratia perficiuntur; neque naturali scientia exornatus, suffultus eadem gratia, quam habet ignarus, isto perfectius credit aut diligit; neque ullus ab alio naturali mentis perspicacia discernitur, sed sola voluntate moventis, & beneficia gratiæ largientis. Quæ ad probandam propositionem suppeditant duo argumenta. Ac primum: Beati Deum vident facie ad faciem, & ei firmissime adhærent non vi intellectus & amoris nativi, sed facultate luminis gloriæ divinitus ipsos illuminantis, & inflammantis: Quotiescunque secunda causa operatur non sibi naturaliter indita, sed supernaturali virtute ab hac tantummodo exoritur inæqualitas, & major aut minor excellentia operationis: Ergo contuitus & amor beatorum spirituum, non ab intellectu aut voluntate eorundem, sed à luminis gloriæ diversitate suam habet inæqualitatem. Deinde: Doctissimi Scoti discipuli, quibus etiam subscribunt ex nostris Aegidius Lusitanus & Landon, & è Schola Thomistica Eminentissimus Cajetanus, docent inæqualitatem visionis repetendam esse etiam ab inæqualitate intellectus, quod hic sit potentia activa, & cum lumine gloriæ unam totalem causam constituat: Videtur autem hæc ratio infirma: Ergo & sententia, quæ huic rationi nititur. Prob. minor: Perfectior actus E. G. fidei, etsi proveniat ab intellectu & à gratia, nullo pacto suam perfectionem nanciscitur à naturali acumine intellectus, sed à sola motione divinæ gratiæ, quia licet intellectus una cum gratia eliciat fidei actum, non id præstat naturali virtute, sed gratiæ: Ergo visio Dei intensior, tamen efficiatur ab intellectu & à lumine gloriæ, majorem ab intellectu nequit habere intensiorem, quoniam ille non virtute nativa Deum videt, sed ea, quam ipsi lumen gloriæ largitur. Hinc est quod Guilelmus Parisiensis Antistes an. 1240. & iterum Stephanus Parisiensis anno 1267. proscripserunt hanc propositionem: *Cui meliora fuerint naturalia, necessario major erit gratia & gloria.* Denique ex sententia opposita consequitur, meritis non semper gloriam respondere; nam si aliquis habeat idem meritum, sed vim intellectivam hebetiorem, minori potiretur beatitudine quam alter, qui esset par meritis, & ingenio ac mente pollentior.

REFUTANTUR OBJECTIONES.

10. **Obiectio 1.** Ob. 1. Cum aequali gratia unus alter intensius diligit Deum: Ergo cum æquali lumine unus Deum videt alio perfectius.

Resp. dist. ant. & perfectio dilectionis pendet à gratia, non à viribus naturalibus, conc. secus, nego. Habet utique humana voluntas, ut possit gratiæ resistere, vel reddere illam otiosam, non enim Dei munera liberum tollunt arbitrium, sed ei opitulantur. At si liberum arbitrium bona opera exerceat, tota perfectio meriti est à gratia, neque operis excellentia potest unquam motionem ac vim auxilii superexcedere. Caterum in hoc infirmitatis statu datur etiam gratiæ inæqualitas, & qui intensius operatur, majori efficacia divinorum auxiliorum trahitur ac præmoveatur: Ad hæc: lumen gloriæ non subest arbitrio, sed necessario mentem rapit beatorum; & eam ob rem hi videre nequeunt nisi ad luminis divini mensuram.

11. **Obiectio 2.** Ob. 2. Si duæ causæ ad aliquem effectum concurrant, & una sit efficacior, est etiam effectus perfectior: Intellectus & lumen gloriæ sunt duæ causæ, quæ influunt in eandem visionem: Ergo si intellectus sit efficacior, erit etiam visio vividior.

Solutio. **Resp.** dist. majorem: si fuerint duæ causæ ejusdem ordinis, ut duo equi eandem rhedam trahentes, conc. Si diversi ordinis, ut sunt arbitrium & gratia, intellectus & lumen gloriæ, & una insuper causa agat virtute alterius, nego.

12. **Obiectio 3.** Ob. 3. Vegetior oculus cum eodem lumine videt perspicacius. Ergo perfectior intellectus cum eodem lumine spiritali percipiet lucidius.

Solutio. **Resp.** nego consequentiam; quippe

oculus & lumen sunt ejusdem ordinis, mens autem, & fulgor divinæ gloriæ, diversi. Et præterea: lux corporalis oculi supponit expeditam completamque potentiam: quam spiritale lumen non invenit intellectu, sed efficit.

Ob. 4. Non proprio Marte, sed divino spiritu affante scripsere E. G. Paulus & Lucas, & prophetarunt Amos, & Isaias, at quoniam Paulus erat naturalibus scientiis imbutus, Isaias Hebraicarum, Chaldaearumque literarum cultu & delectu, antecellit scriptura Pauli libros Lucæ, & Isaiæ vaticinium prophetiarum cæterorum. Ergo etsi videant Beati divinitatem superno lumine gloriæ, quo magis tamen pollent naturali vi intellectu, Dei speciem magis magisque contemplabuntur.

Resp. dist. antec. Pauli scripta & Isaiæ vaticinia cæterorum præcellunt libros styli venustate & orationis ornatu, conc. veritatis oraculo & arcanorum intelligentia, nego; & retorqueo argumentum. Quamquam Paulus in lege eruditus & cultus eloquio Politiori stylo conscripserit, quod facultatis est naturalis; arcanorum tamen penetratione non superavit Scriptores alios divinorum librorum, nisi ad mensuram sublimioris raptus, aut validioris affatus divinitatis. Quod si verborum quoque splendorem ac stylum effici velis superna spiritus concitatione, & affatu; dicam hunc sese Prophetarum indoli attemperare, eosque congrua quadam motione ad prophetandum fortiter æque ac suaviter urgere; ita, ut occultarum rerum vaticinationes, nec non flos ornatusque verborum exigitantum debeant ad mensuram impetus flaminisque divini. Atque ita ad luminis gloriæ excitationem & modum pensanda est beatæ visionis vehementia.

12. **Oppositio 4.**

Solutio,

CAPUT XIII.

De beatæ visionis obiecto.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. 4. Ponuntur præliminaria ad statum quæstionis.

5. 6. 7. Neque per absolutam Dei potentiam vi-

deri potest Divina essentia sine attributis, aut una persona sine alia.

8. & seqq. Solvuntur objectiones.

1. **Præliminare 1.**

QUOD Beati in Deo videant in hujus libri complimento dicendum superest. Ac primo constat ex dictis, videre unitatis ac Trinitatis mysterium. Illud namque revelandum nobis est quod fide credimus, & contemplandum in specie, quod nunc videmus

per *speculum* & in *anigmate*. Vident consequenter perfectiones divinitatis, scientiam, omnipotentiam, immensitatem, & alias, de quibus libro disputavimus præcedenti. Hæc cum sint à Deo penitus indistincta, dici solent in Scholis *objectum primum*.

Dein-

2.
Prælimina-
re 2.

Deinde vident creaturas per Verbum conditas, terram, calum, reliqua. Spectant enim omnia ad ordinem Universi, cujus ipsi Beati sunt partes; & nonnulla naturali cognitione attigerunt, plura noscere appetierunt. In illa ergo *Arte*, in qua immutabiliter continentur, omnia divini luminis participatione cognoscunt. Vident quoque sese invicem, ut postulat unius Civitatis, regnique societas: Unde ait Augustinus Epist. 6. *Tunc nihil latebit proximum in proximo; nec erit quod suis quisque aperiat, abscondat alienis, ubi nullus erit alienus.* Et Bern. Serm. 1. in Dedicatione Eccles. *Nec ulla separare eos ab invicem suspicio potest; ubi nihil omnino quod in altero sit, alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis.* Quamobrem etiam cogitationes & affectus sibi invicem sponte revelant, ut solent domestici, & sincera dilectione conjuncti. In supernorum civium numero agnoscunt & illos, quos nunquam noverunt in terris, & ex noticia rerum præclare gestarum proficiunt in cognitionem virorum. Vide Magnum Gregorium lib. 14. Dialog. cap. xxxiii.

3.
Prælimina-
re 3.

Rerum, quæ in terris fiunt, illæ Beatissimis spiritibus innotescunt, quæ propius ad eos spectant; Pontifices Ecclesiæ statum, Reges vicissitudines regnorum, Parentes familiæ suæ conditionem, singuli vident suorum preces clientum. Nota sunt exempla Eliæ 11. Paralip. cap. 21. v. 12. & Jeremiæ, & Oniæ 11. Machab. cap. xv. Recte id summi Numinis providentia institutum, ut pro nobis intercedant ejus amici, regnique consortes, ut definit Conc. Senonense in Decr. Fidei cap. xiiii. probantque Ecclesiæ Patres, Ambrosius in Orat. de obitu Theodosii, Augustinus Epist. 259. ad Cornelium, & Gregorius lib. xii. Moralium cap. 17. Vident & damnatorum poenas, non ut misereantur, sed ut gaudeant uberius, animadvertentes quanta evaserint mala; quod explicat idem Gregorius Hom. 40. in Evangel. aptissima comparatione picturæ, in qua *Niger color subternitur, ut albus vel rubeus clarior videatur.* Futura omnia, & possibilia, & contingentia minime noscunt, præsertim diem judicii, & secreta cordium; nisi ea sibi manifestent, ut amici solent, alterutrum, aut à Deo revelentur qui *scrutatur renes & corda.* Hæc omnia distincta à Deo beatificæ visionis objectum sunt secundarium.

4.
Prælimina-
re 4.

Circa princeps objectum queritur num divinitus fieri possit, ut videatur una Persona sine alia, aut sine attribu-

tis essentia. Affirmativam sententiam propugnant Scotistæ, Paludanus, Alarcon, L' Herminier, in eamque propendet noster Lusitanus. Stant ex adverso Augustiniani ac Thomistæ, Sylvius, Habert, Tournely, Juenin, Gotti, Piette, Florez, & alii. De objecto autem secundo visionis variæ instituuntur quæstiones, quæ ex dictis facillime resolvuntur.

PROPOSITIO: Neque per absolutam potentiam Dei fieri potest, ut videatur divina Essentia sine attributis, aut una Persona sine alia.

Probatur 1. ex Scripturis. Joannis XIV. 9. habetur: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Quem locum eludunt Henno & Frassen dicendo: exponi à PP. de cognitione per Fidem, cuius sufficiens motivum erant opera à Christo patrata: vel reponunt valere quidem de ordinaria potentia, non de absoluta. Nolo priorem interpretationem rejicere; quum de visione per fidem satis appositè accipiantur verba immediate sequentia: *Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manens ipse facit opera.* Neque me latet illam explicationem admitti à Chrysostomo Hom. lxx. in Joannem, à Cyrillo lib. 9. cap. 37. à Tertull. cap. 24. contra Praxeam, & breviter sic exprimi à Nonno;

Nimirum mecum esse Patrem; sum namque Parenti

Connexus: mea vox sonat; at res efficit ille.

Ea itaque interpretatione admittenda sic arguo: Quoniam eadem sunt opera Patris & opera Filii, qui credit in Filium necesse est, ut credat etiam in Patrem: Ergo quia eadem est veritas & lux Patris & Filii, opus est ut videns Patrem videat quoque Filium.

Eadem est S. P. Augustini sententia: qui in Pl. 85. in ea verba Joannis: *Ne scitis quia ego in Patre & Pater in me est?* inquit: *Me visio videtur & Pater, & patre visio videtur & Filius; Patris & Filii separari non potest visio. Ubi non unius separatur natura & substantia, visio separari non potest.* Tract. 70. in Joannem: *Cur inseparabilia separatim desideras nosse?* & in 2. de Trinit. cap. 8. *Neuter sine altero potest ostendi. Unum quippe sunt, sicut ipse ait: Ego & Pater unum sumus.* Quæ profecto etiam de absoluta tenent potentia, quum multatenus dividi possit ac separari in quicumque hypothesei divinarum Personarum substantia, veritas, & visibilitas.

5.
Propositio

Probatur neque per absolutam Dei potentiam videri posse D. Essentiam sine attributis, aut unam Personam sine alia ex SS. Scriptura.

6.

Probatur ex S. Augustino.

7.
Probatur ra-
tione.

Hinc multiplex depromitur ratio. Ac prima: Quæ divinis Personis, aut proprietatibus conveniunt ratione naturæ, sunt prorsus inseparabilia; neque enim Mundum E. G. condere potuit Pater absque Filio, cum sit utriusque eadem virtus creatrix, quæ essentiam consequitur, non relationem. Atqui divinarum Personarum una est veritas & intelligibilitas, quæ ratione substantiæ ex æquo in singulis reperitur: Ergo divinarum Personarum visio est penitus inseparabilis. Deinde Scotistarum sententia supponit in Deo formalem distinctionem, ob quam, cum sit liberrimus, se videndum exhibeat secundum unam *formalitatem*, non secundum aliam: Hæc distinctio commentitia est, ut vidimus lib. 2. cap. 3. prop. 2. Igitur & ruit opinio de separatione visionis. Rursus ad visionem intuitivam necesse est, ut videatur plenitudo divinitatis tota simul, & non partialiter: quod exemplis & rationibus ostendi cap. 1. hujus libri in Resp. ad 3. Sed dum videretur una persona sine alia, non inspiceretur tota simul plenitudo divinitatis: Ergo non videretur Deus visione intuitiva. Demum si divina natura in sola persona Patris subsisteret, quisquis videret essentiam absque Patre, non eam videret intuitive & prout *est in se*; etenim *in se* non esset essentia nulla terminata hypostasi, sed singulari individuata *supposito*. Igitur cum sit in tribus personis, non videbitur ut est in se, nisi tres Personæ videantur simul. Atque hæc omnia militant de Attributis, sive cum divina substantia, sive inter se comparentur.

ARGUMENTA OPPOSITA DILUUNTUR.

8.
Obiectio 1.

Opp. 1. Potest una Persona sine alia incarnari: Ergo potest una Persona sine alia videri.

Solutio.

Resp. nego conseq. tum quia incarnatio sive extraneæ naturæ assumptio fit hypostasi, quæ non est in divina essentia unius generis, sed multiplicis; constituitur enim relatione, non absoluta aliqua proprietate: at econtra visio habetur ratione summæ & indistinctæ cognoscibilitatis, quæ non alia est divinæ substantiæ ac relationum, sed eadem, unica, inseparabilis. Tum quia Incarnatio est unio divinæ & humanæ naturæ in eodem supposito, non prout natura divina est in se, sed prout est in Verbo, scilicet ut refertur ad Patrem: visio autem intuitiva est unio intentionalis mentis nostræ cum Deo, quatenus *est in se*: id enim postulat ratio visionis intuitivæ. Cate-

rum hoc argumento nostra corroboratur sententia. Primo, quia licet natura humana uniatur hypostatice Verbo, non Patri, propter diversam hypostasim utriusque; opus Incarnationis efficienter est à tota Trinitate, quoniam trium personarum una est potentia & virtus effatrix. Ad hæc, si Patris & Filii, quemadmodum est una natura, ita esset eadem substantia; Filius absque Patre incarnari non posset: sicuti nequit incarnari Filius, nisi incarnetur Deus sapiens, immensus, omnipotens, & quidquid est à Persona Filii indistinctum: Igitur cum in ratione visibilitatis nullum discrimen in Deo invenitur, non erit visio ratione aliqua separabilis.

Opp. 2. Potest divino Verbo communicari Essentia non communicata paternitate. Ergo pariter essentia videri potest paternitate non visa.

9.
Obiectio 2.

Resp. Essentiam ac paternitatem rem unam esse, quæ si in se absolute consideratur, vocatur essentia, si connotative & secundum relationem, nuncupatur persona: quæ juxta hanc ideam accepta nedum non communicatur, sed neque communicari potest, cum repugnet inter relativa indistinctio. Quare nego consequentiam: paternitas enim communicatur *essentialiter*, & non communicatur *personaliter*, quoniam repugnat communicari quod dicit ratione sua distinctionem ab alio: at non repugnat essentiam sine personis videri; quinimo si videatur *in se*, videri debet utrumque, eo quod utrumque *in se* est una eademque impartibilis veritas & substantia. Ea propter urgetur contra adversarios argumentum; quandoquidem Filio communicatur essentia, & omne quod communicabile est, omnipotentia, sapientia, immensitas & quidquid habet Pater, hoc excepto quo Pater est, quia Essentia communicatur *ut est in se*: Igitur si videatur divina Essentia prout est *in se*, videri debet quidquid est visibile, & ab ea penitus inseparabile.

Opp. 3. In illo priori, in quo Pater Filium generat, perfectam habet beatitudinem, & tamen nondum Filium videt.

10.
Obiectio 3.

Resp. talem esse beatitudinem, quale est illud *prius*, scilicet cogitationis nostræ figmentum. Cum enim dicitur *Filius à Patre genitus*, ostenditur ordo, non quo alter sit prior altero, sed quo alter sit ex altero; ait S. P. lib. 3. contra Maxim. cap. 14. Quamquam si per impossibile in aliquo instanti non esset Filius, videretur tamen à Patre eodemodo,

Solutio.

do, quo esset, nempe quamprimum à se generandus.

11. Opp. 4. Divina Essentia sufficiens est beatitudinis objectum: Essent ergo plene beati qui eam tantummodo intuerentur. Ant. probatur, quandoquidem si divina substantia non esset se sola plenum beatitudinis objectum, non esset summum bonum & undequaque perfectum: Est summum, maximum, & undequaque perfectum bonum: Est igitur beatitudinis sufficiens, plenumque objectum sola divina essentia.

Solutio. Resp. dist. ant. Divina essentia est beatitudinis sufficiens objectum, & una res simplicissima cum divinis proprietatibus ac personis; concedo: ab his quoquo modo secreta & separabilis; nego ant. Ad cujus probationem nego majorem: quod enim videri non possit essentia Dei absque relationibus non provenit ex ejus imperfectione, quasi non sit plenissimum maximumque bonum, sed ex perfectione ac simplicitate ejusdem essentiae à relationibus & proprietatibus prorsus indistinctae. Quod illustratur creationis exemplo: nam Pater omnipotens est, & tamen absque Filio & Spiritu Sancto Mundum creare non potuit. Id vero non aliunde, nisi quod efficientia & virtus est in tribus personis una & indivisa: atque ut legimus in Symbolo, quod tribuitur Athanasio, est quidem *Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus: Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.* Ab eo, quod omnes Personae sint una res summa, simplex & impartibilis, oritur inseparabilitas beatae visionis, dicente Augustino: *Neuter sine altero potest ostendi, unum quippe sunt.*

12. Opp. 5. Absoluta absque relativis cognosci possunt, etiam visione, quam appellant intuitivam; videtur enim in pariete color, & non videtur, quomodo parieti inhaereat: videtur in Eucharistia quantitas, & non videtur, quomodo existat: videbatur humanitas Christi, & non videbatur illius substantia.

Solutio. Resp. Absoluta absque relativis videri posse quotiescunque non sunt una, eademque simplicissima res, ut in exemplis productis. Nam color inhaerens connotat subjectum, à quo est separabilis quantitas panis in Eucharistia Christi corpus, à quo distinguitur, natura humana Verbi personam, à qua assumitur. Color ergo, extensio, humanitas Salvatoris videri possunt absolute, etiam si non videantur connotative, id est quatenus referuntur ad aliquid à se distinctum.

Quod non valet de summa perfectissimaque Dei natura, in qua absoluta & relativa sunt eadem indivisibilis veritas. Præterea nulla est horum exemplorum convenientia, quum neque inhaerentia coloris, neque existentia quantitatis in Eucharistiae Sacramento, neque Verbi Divini substantia sint objectum visibile: cum econtra omnis divina perfectio objectum intelligibile sit. Insuper retunditur telum istud. Nam videre nemo potest colorem in se nisi circumstantem videat figuram & magnitudinem, & quisquis hominem aspicit ut est in se, intuetur formam vultus, corporis proceritatem, membrorum aptitudinem, vestimentorum qualitatem, & quidquid oculis objicitur. Similiter itaque divinitatem videns facie ad faciem videre debet Personas, attributa, & quidquid est inseparatum à Deo, & beatorum menti representatur.

Sed forte Peripateticorum improbat sententia, repones nullam esse coloris & quantitatis naturam, quæ alia sit à corporea substantia, & fictitiam esse accidentium, qualitatumque inhaerentiam, & tamen unum & idem corpus præcise videri ac tangi. Verum minus urget in recentiorum Philosophorum systemate argumentatio. Defendunt hi lumen in certa particularum corporis lucidi situm esse motione, & nihil esse præterquam vis in nobis vividum sensum excitandi: corpus autem pellucidum illud esse, quod meatibus undique perviis instructum est; opacum contra, quod transversariis perviisque meatibus caret. Sic alborem in his corporibus ajunt esse, quæ asperitate scabrisque incidentes luminis radios reperiunt; nigrorem vero in iis, quorum particulae attritæ admodum & concisæ exceptos radios luminis non reflectunt. Ita ergo diversi videntur colores, aut idem majori, seu minori intensione conspiciuntur, si minutæ particulae corporum, vel sint atomi Gallendi, vel subtilis materia Cartesii diverso pacto concutiantur; ac propterea docent flammæ, quæ admodum lucent, summam celeritatem esse, & vividas scintillas videri in silicis & chalybis collisione. Quantitatem pariter tangi inquiunt, dum tendinum fibræ recipiunt ab externis corporibus impressionem: quæ fibræ cum alicujus sint magnitudinis nequeunt ab exiguis corporibus agitari, unde solida tangimus, non aerem vel halitum. Sed plura de his Rohaultius, Cartesius, Le-Grand, alique Optices, ac Physiologiæ studiosi. Ex quorum placitis nequit demonstrari

13. Instancia cum solutione.

visio præcisiva in summa ac simplicissima re, in qua nullæ sunt partes, quæ excitari possint, vel concuti; neque plures unius spiritus formæ, secundum quas partim sit manifestus, partim reconditus.

14. **Objectio 6.** Opp. 6. Indistincta est ab Omnipotentia Dei creaturarum possibilitium continentia: & tamen videns omnipotentiam non videt creaturas omnes posibles. Potest ergo ejusdem rei summæ & inseparabilis separari contuitus.

Solutio. Resp. dist. antecedens: Et beati vident omnipotentiam absolute, in se, scilicet ipsam divinam substantiam potentem omnia producere, concedo: vident omnipotentiam connotative, nimirum ipsas creaturas separatas à divina substantia, & ab ea producibiles, nego. Recole à me dicta cap. 11. Prop. 2. in resp. ad ult.

15. **Objectio ultima.** Opp. ultimo: Deus est Beatorum speculum voluntarium: Potest ergo Beatis pro suo libitu unam personam manifestare absque altera.

Solutio. Resp. dist. ant. Est speculum voluntarium absolute, eo quod gloria benefi-

cium sit gratiæ & divinæ liberalitatis; concedo: in hypothese quod gloriam conferat, & sese manifestet, subdistinguo: est speculum voluntarium in exhibendo visioni beatorum perfectiones à se indistinctas, quæ sunt *primarium* beatitudinis objectum; nego: Est speculum voluntarium in manifestando creaturas à se diversas, quæ sempiternæ gloriæ objectum sunt *secundarium*; concedo. De hoc *secundario* objecto dictum supra. Quæ autem aliqui hic inserunt de cognitione possibilitium in Verbo, constant ex his, quæ supra differuimus de Comprehensione cap. 11. hujus libri. In quo si plura obscuro dicendi genere fuere quæsitæ, manifestabuntur in Ecclesiâ Sanctorum, & in cælesti Jerusalem, cujus fundamenta in montibus altis. Utinam eo pervenire mereamur virtute duce, de qua Hesiodus:

*Et longa hac & celsa simul via ducit euntem,
Ardua principio; sed ubi est ad culmina ventum,
Incipiet molli sese submittere clivo.*

